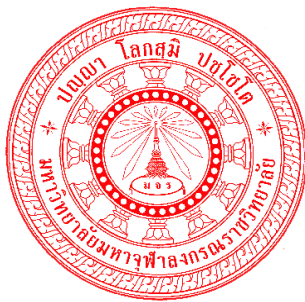

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง

การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา

Strengthening the Network of Measurement and Management of
Cultural Tourism Community in Lanna

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา

Strengthening the Cultural Tourism Network of Temples and
Communities in Lanna.

โดย

พระครูสิทธิสุตานุยุต, ผศ.ดร.

พระใบฎีกาวิชชัย ชยวุฑโฒ

นายจันทร์สม์ ตาปูลิง

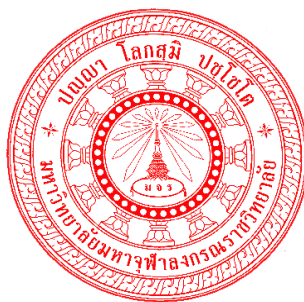
นายจักรพงษ์ เพ็ญเวียง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760042

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง

การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา

Strengthening the Network of Measurement and Management of
Cultural Tourism Community in Lanna

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา

Strengthening the Cultural Tourism Network of Temples and
Communities in Lanna.

โดย

พระครูสิทธิสุตานุยุต, ผศ.ดร.

พระใบฎีกาวัชชัย ชยวุฒโฒ

นายจันทร์สม์ ตาปูลิง

นายจักรพงศ์ เพ็ญเวียง

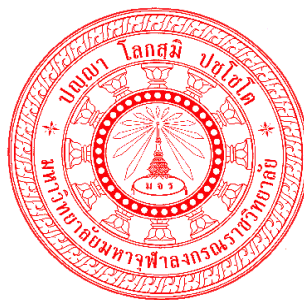
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760042

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

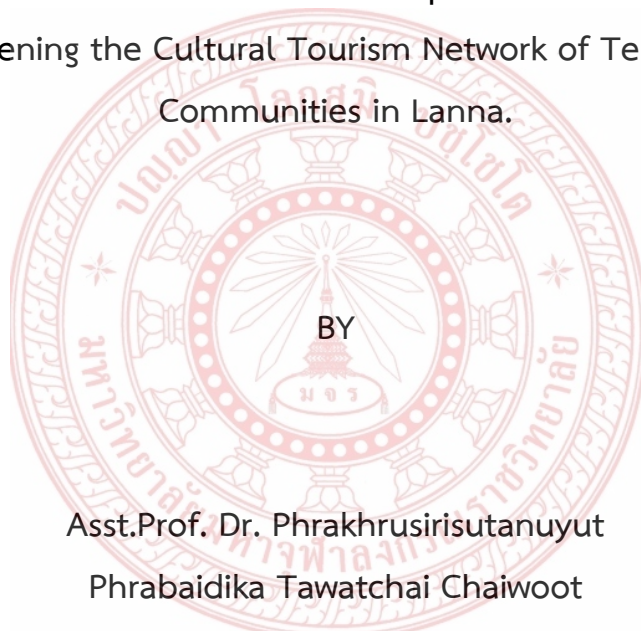
Research Report

Sub - Research Report 3

Strengthening the Network of Measurement and Management of Cultural Tourism Community in Lanna

Under Research plan

Strengthening the Cultural Tourism Network of Temples and Communities in Lanna.

BY

Asst.Prof. Dr. Phrakhrusirisutanuyut

Phrabaidika Tawatchai Chaiwoot

Mr. Chantararat Tapuling

Mr. Jakkapong penwiang

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Lamphun Buddhist College.

B.E.2560

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610760042

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานวิจัย:	การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา
ผู้วิจัย:	พระครูสิริสุตานุยุต, ผศ.ดร., พระใบฎีกาธวัชชัย ชยวุฒโฒ นายจันทร์สม์ ตาปูลิง, นายจักรพงศ์ เพ็ญเวียง
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๐
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา” มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) ศึกษาแนวคิดเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัด และชุมชนในล้านนา ๒) ศึกษารูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา ๓) ศึกษาวิเคราะห์แนวการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสนทนากลุ่ม (Focus group qualitative study) เก็บข้อมูลจากตัวแทนของวัด ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ ใน ๓ จังหวัด คือ จังหวัดน่าน จังหวัดเชียงราย และจังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย ๖ พื้นที่ คือ ๑) วัดพระธาตุแช่แห้ง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ๒) วัดมิ่งเมือง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน ๓) วัดพระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ๔) วัดพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ๕) วัดสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๖) วัดพระสิงห์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัยพบว่า

๑. แนวคิดเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา พบว่า วัดต่าง ๆ มีเอกลักษณ์เฉพาะทางประวัติศาสตร์ มีศาสนวัตถุที่โดดเด่น มีสถาปัตยกรรมที่แตกต่างจากวัดโดยทั่วไป และมียุทธศาสตร์ที่ดี วัดมีเครือข่ายภายใน คือ ประชาชนในชุมชน หน่วยงานราชการที่อยู่ใกล้วัด มีเครือข่ายภายนอก คือ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ประกอบด้วย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนา สำนักงานการท่องเที่ยวประจำจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏ สถาบันสอนภาษา องค์การอิสระ และประชาชนทั่วไป

๒. รูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา พบว่า วัดใช้รูปแบบเครือข่ายแบบมีส่วนร่วม เป็นเครือข่ายที่มีกิจกรรมต่างประเภทกัน เป็นเครือข่ายที่สมาชิกต่างสาขา ต่างกิจกรรมกัน เข้ามาร่วมมือกันดำเนินกิจกรรม ร่วมมือประสานช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตาม อุปสรรคและปัญหาการทำงานของเครือข่ายที่พบ คือ การสนับสนุนกิจกรรมที่ไม่ต่อเนื่อง เช่น การส่งมัคคุเทศก์มาช่วยวัด แต่เมื่อโครงการสิ้นสุดลง บุคลากรที่มาช่วยจะกลับไปยังหน่วยงาน จึงทำให้วัดขาดบุคลากรด้านนี้

๓. วิเคราะห์แนวการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา พบว่า ควรเสริมสร้างด้านความรู้แก่บุคลากรภายในชุมชนเพื่อรองรับกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยว การจัดสรรพื้นที่

ของวัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด และพัฒนาเครือข่ายให้เกิดความเข้มแข็งด้วยกิจกรรมทางศาสนาที่หลากหลาย วัดต้องนำเอกลักษณ์อันเป็นจุดเด่นเฉพาะตน เผยแพร่สู่สาธารณชน ให้เกิดการรับรู้และอยากมาท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐและเอกชนต่างต้องช่วยเหลือผลักดันให้กิจกรรมสำเร็จ และควรใช้มาตรการ ๓ ข้อ คือ ๑) มาตรการทางกฎหมาย ต้องมีพระราชบัญญัติที่ยึดถือเป็นหลัก ๒) มาตรการชุมชน จะเป็นพลังที่เกิดจากมันสมองความคิดของชุมชนทำให้เกิดความรักความหวงแหนวัดและชุมชน ๓) มาตรการวิชาการ คือ เครือข่ายต่าง ๆ ต้องมีส่วนร่วมในการช่วยพัฒนา ทั้งด้านการให้ความรู้แก่ประชาชน การสนับสนุนด้านการออกแบบเพื่อช่วยปรับปรุงทัศนียภาพ ให้เครือข่ายเกิดการมีส่วนร่วม คือ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวางแผน ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมรับผิดชอบ

Research Title: Strengthening the network of measurement and management of cultural tourism Community in Lanna

Researchers: Asst.prof. Dr. Phrakru Sirisutanuyut,
Phrabaidika Tawatchai Chaiwoot
Mr. Chantararat Tapuling} Mr. Jakkapong penwiang

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Lamphun Buddhist College.

Fiscal Year: 2560/2017

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

This research entitled “The Strengthening Network of Cultural Tourism Management of Temples and Communities in Lanna”. The objectives are as follows: 1) to study the network concept of cultural tourism management of the temples and the communities in Lanna, 2) to study the network pattern of tourism management of the temples and communities in Lanna, and 3) to study and analyze the cultural tourism management of temples and communities in Lanna. This study is the qualitative research by using the focus group and collecting data from representatives of temples, community leaders and people in 3 provinces, namely Nan, Chiang Rai and Chiang Mai, consisting of 6 areas: 1) Wat Phra That Chae Haeng, Phu Phiang district, Nan province, 2) Wat Ming Muang, Muang Nan district, Nan province, 3) Wat Phra Kaew, Mueang district, Chiang Rai province, 4) Wat Phra Singh , Muang district, Chiang Rai province, 5) Wat Suan Dok, Mueang district, Chiang Mai province, and 6) Wat Phra Singh Woramahawihan , Mueang district, Chiang Mai province.

The findings of this research as follows:

1. The network concept of cultural tourism management of temples and communities in Lanna found that various temples there are the historical identity, outstanding religious objects, architecture that is different from general temples, good strategy. The temple has an internal network, namely people in the community,

government near the temple. The temple has an external network, namely government and private organizations, consisting of Local Administrative Organizations, Provincial Administrative Organization, Office of Buddhism, Provincial Tourist Office, Cultural Office, Chiang Mai University, Rajabhat University Language Institute, independent organizations and general public.

2. The network pattern of tourism management of temples and communities in Lanna found that temples use the pattern of participating network, the network that is different types of activities, the network that members of different branches and different activities that attend to participate the activities, collaborating to help and support each other. However, the obstacles and problems in working of the network found that are supporting the activities that do not continue such as delivering the guides to help the temples when the project had ended personnel who helped they will return to the organization, therefore, causing the temple to lack personnel in this field.

3. The Analyzing of cultural tourism management of temples and communities in Lanna found that should strengthen the knowledge to personnel within the community to support the activities of tourism management, Allocating the area of the temple for maximum benefits and developing network for strength by various religious activities. The temples must bring the characteristic identity, publishing to the public to know and want to travel. Public and private organizations have to help and push for successful activities and should apply three measures, namely 1) legal measure must have the act that adhere to main principle, 2) Community measure will be the power that arises from the brain, the ideas of the community, causing love, cherish temples and communities, and 3) Academic measure is various networks that must participate to development help both providing education to people, design support to adjust the temple's landscape, the network has been participated, including thinking together, act together, plan together, mutual benefits and shared responsibility.

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา” มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาแนวคิดเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา ศึกษารูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา และศึกษาวิเคราะห์แนวการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา ซึ่งมีระยะเวลาดำเนินงานวิจัยระหว่าง วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๙ - ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๐ ใช้ ระยะเวลาในการทำวิจัยทั้งสิ้น ๑๒ เดือน โดยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ขอเจริญพร ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกท่านที่เสียสละเวลาในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัย และสามารถนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ประกอบในการวิจัยจนสำเร็จลงด้วยดีในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า การศึกษาวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้ที่สนใจจะศึกษาเรื่องเดียวกันนี้ต่อไป

พระครูสิทธิสุตานุยุต, ดร.และคณะ

๒๕ ธันวาคม ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ ปัญหาการวิจัย.....	๔
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๔
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย.....	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะ.....	๖
๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๖
๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๗
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๘
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว.....	๙
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.....	๑๙
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย.....	๓๑
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน.....	๔๐
๒.๕ แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน.....	๔๖
๒.๖ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๕๒
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๕๗
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๕๗
๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	๕๗
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๕๘
๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๖๐
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	๖๓
๔.๑ การเกิดขึ้นของเครือข่าย.....	๖๓
๔.๒ รูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในลำนานา.....	๖๗
๔.๓ แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิง	

วัฒนธรรม.....	๗๔
๔.๔ ปัญหาและอุปสรรค.....	๘๖
๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๘๗
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ.....	๙๐
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๙๐
๕.๒ ข้อเสนอแนะ.....	๙๕
บรรณานุกรม.....	๙๖
ภาคผนวก.....	๑๐๑
ภาคผนวก ก บทความการวิจัย.....	๑๐๒
ภาคผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๑๑๘
ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ และ กิจกรรมที่ได้ดำเนินการมา และผลที่ได้รับของโครงการ.....	๑๒๑
ภาคผนวก ง เครื่องมือวิจัย.....	๑๒๔
ภาคผนวก จ รูปกิจกรรมการดำเนินการวิจัย.....	๑๓๗
แบบสรุปโครงการวิจัย.....	๑๔๔
ประวัติผู้วิจัย.....	๑๕๓

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมนันทนาการที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ทั้งเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ อีกทั้งได้ศึกษาหาความรู้ทำให้เกิดโลกทัศน์กว้างไกล และเกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน การท่องเที่ยวยังเกี่ยวข้องกับธุรกิจอื่น ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อมทำให้การท่องเที่ยวจัดเป็นอุตสาหกรรมด้านการบริการ เป็นแหล่งรายได้อันดับต้น ๆ ของประเทศไทย จึงมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจอย่างมาก ทำให้สามารถกระจายรายได้ให้กับประชาชน ดังนั้นรัฐบาลทุกสมัยตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๒๐) จนถึงปัจจุบัน จึงมีนโยบายที่ชัดเจนในการส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เพื่อให้การท่องเที่ยวของประเทศไทยได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว จึงได้จัดตั้งกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เมื่อพุทธศักราช ๒๕๔๕ ให้มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การกีฬา เป็นต้น

จากรายงานขององค์การการท่องเที่ยวโลก^๑ (World Tourism Organization: WTO) คาดการณ์แนวโน้มของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโลกในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ และปี พ.ศ. ๒๕๖๓ ว่าจะมีนักท่องเที่ยวถึง ๑,๐๐๖ ล้านคนและ ๑,๕๖๑ ล้านคนโดยมีอัตราเพิ่มขึ้นร้อยละ ๔.๑๕ ต่อปีและคาดการณ์ต่อไปอีกว่าจำนวนนักท่องเที่ยวที่มายังภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกจะมีถึง ๓๙๗ ล้านคนในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ ๖.๕๕ ต่อปี และการท่องเที่ยวของไทยมีอัตราการขยายตัวสูงถึงร้อยละ ๕.๗ ต่อปีซึ่งสูงกว่าอัตราการขยายตัวของการท่องเที่ยวโลก (๔.๒๐%) จากการจัดลำดับประเทศที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติมากที่สุด ๔๐ อันดับแรกของโลก ประเทศไทยมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากเป็นอันดับที่ ๒๑ ของโลก การพยากรณ์คาดว่าจำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่เข้ามาประเทศไทยจะเพิ่มขึ้นจาก ๘.๕๙ ล้านคนในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็น ๙.๔๓ ล้านคนในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ มีจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เข้ามาเที่ยว ๑๐.๖ ล้านคนและมีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น ๒๐.๓ ล้านคนในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ และในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ๒๓.๑ ล้านคน^๒

^๑ ชายชาญ ปฐมกาญจนา และนรินทร์ สังข์รักษา, “แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตลาดบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม”, รายงานการวิจัย, (วารสารวิทยบริการ: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๘), หน้า ๑๑๘.

^๒ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, รายงานการประชุมประจำปี ๒๕๕๖, (กรุงเทพมหานคร: ประภาสการพิมพ์, ๒๕๕๖), หน้า ๒๘.

ปัจจุบันการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มีการกำหนดแผนยุทธศาสตร์การพัฒนากการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและขนบธรรมเนียมวิถีชีวิตไทย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวที่จะสามารถเพิ่มสมรรถนะและขีดของการแข่งขันของประเทศไทยต่อประเทศคู่แข่งได้ อีกในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๐ พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๖ ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวไว้ในหัวข้อยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความสำคัญกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูและรักษาสภาพแวดล้อมชุมชนศิลปวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวไว้ดังนี้ คือเพื่อเป็นการเกื้อกูลหนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจชุมชนโดยรักษาสภาพแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ศิลปกรรม โบราณคดี เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและใช้ผังเมืองเป็นกลไกประสานการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองให้เกิดความน่าอยู่และยั่งยืน ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชนสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างให้เกิดความสมดุลและการพัฒนาที่ยั่งยืน^๓

การท่องเที่ยวได้ถูกกล่าวถึงในฐานะของธุรกิจการค้าบริการที่มีศักยภาพที่สามารถช่วยขยายการจ้างงาน การกระจายรายได้ และการหารายได้จากเงินตราต่างประเทศ และได้ถูกบรรจุให้เป็น “แนวทางเร่งด่วนในการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคม” ในประเทศไทยได้มีการจัดลำดับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวระดับจังหวัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นรูปธรรมการท่องเที่ยวประเภทหนึ่งซึ่งเน้นความสำคัญกับแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับมรดกประเพณีที่สืบทอดต่อ ๆ กันมาและวัฒนธรรมที่ดึงดูดความสนใจโดยสิ่งที่ดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวนั้นมีหลายอย่างประกอบด้วยวิถีชีวิต พิพิธภัณฑสถาน การแสดง แหล่งโบราณคดี ศิลปะ ละคร การแสดงดนตรีสากล และการแสดงดนตรีพื้นบ้าน ประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา หัตถกรรมงานฝีมือ และการกระทำอื่น ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ดังนั้นวัฒนธรรมที่นำมาใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวจึงมีความหมายรวมถึงสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นมาได้แก่สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์โบราณวัตถุ โบราณสถาน ศิลปวัตถุ พิพิธภัณฑสถาน ลักษณะการประกอบอาชีพที่มีความโดดเด่นสถานที่แสดงทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณีการเล่นพื้นเมืองต่าง ๆ งานหัตถกรรมและสินค้าในท้องถิ่นต่าง ๆ ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่เป็นต้น และประเทศไทยมีทรัพยากร “การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม” (CULTURAL RESOURCES) มากเป็นอันดับ ๓ ของภูมิภาคเอเชีย^๔ ตลาดการท่องเที่ยวในปัจจุบันได้มีการแข่งขันอย่างรุนแรงทำให้ประเทศไทยต้องปรับทิศทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้อัตลักษณ์

^๓ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ.๒๕๕๘-๒๕๖๐, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ๒๕๕๘), หน้า ๑-๒.

^๔ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, การส่งเสริมการลงทุนธุรกิจท่องเที่ยวในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๘), หน้า ๘.

ของประเทศ เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่ว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจำเป็นต้องเปลี่ยนบทบาทจากเดิมโดยปรับระบบการจัดการท่องเที่ยวแบบเดิมไปสู่การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเพื่อให้สอดคล้องตามแผนแม่บทการพัฒนาโลก Agenda ๒๑ ซึ่งระบุว่าในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตความสามารถในการรองรับของทรัพยากรท่องเที่ยว ในด้านต่าง ๆ เช่น สิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชน รวมถึง การรักษาเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ของชุมชน^๕ และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ได้กำหนดในแผนยุทธศาสตร์การวิจัยการท่องเที่ยวแห่งชาติ (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙) หน้า ๓ ว่า “ประเทศไทยควรสนับสนุนการวิจัยการท่องเที่ยวที่บูรณาการกับศาสตร์อื่น ๆ บนฐานการมีส่วนร่วมที่ผลการวิจัยเกิดจาก การปฏิบัติจริง” และต้องส่งเสริมพัฒนาให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างแท้จริงเพราะต่างประเทศ ได้สนับสนุน แนวคิดการบริการภาครัฐด้วยเครือข่ายการทำงาน หรือ Government by Network นั้น ได้ถูกยอมรับในวงกว้างโดยเฉพาะในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว ว่าเป็นแนวโน้มการบริหารจัดการรูปแบบใหม่ที่จะเกิดขึ้น^๖ และกำหนดให้เป็นแผนในการส่งเสริมให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวสำหรับภาคประชาสังคมนั้น จะเรียกได้ว่าเป็นภาคส่วนที่มีความสำคัญเป็นอันดับต้น เนื่องจากแนวโน้มกิจกรรมการท่องเที่ยวได้มุ่งเน้นวิถีชีวิตท้องถิ่นมากขึ้น ประชาชนและชุมชนจึงเข้ามามีบทบาทในการวางแผนและบริหารจัดการการท่องเที่ยวของพื้นที่ตนเอง

อาณาจักรล้านนา มีประวัติยาวนานตั้งแต่อาณาจักรโยนกแถบลุ่มแม่น้ำกก อาณาจักรหิรัญนครเงินยางหรือเชียงแสนหลักฐานชัดเจนในสมัยอาณาจักรหิรัญชัยจนสู่คนพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่เป็นราชธานีจนสู่ยุคปัจจุบันมี ๘ จังหวัดภาคเหนือตอนบนยังคงอัตลักษณ์ประจำถิ่นชัดเจนปรากฏให้เห็นทางด้านต่าง ๆ เช่น วิถีชีวิต ภูมิปัญญา ศิลปะ คติ ความเชื่อ ประเพณี และจารีต เป็นต้น เป็นวัฒนธรรมทั้งด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา หลักฐานทางประวัติศาสตร์ ทั้งปวงนี้กลายเป็นเอกลักษณ์ทั้งความเป็นรูปธรรมและนามธรรมยังดำรงอยู่ มีพัฒนาการไปทางธรรมชาติหรือเสริมแต่งแต่ยังคงมนต์เสน่ห์ที่อยู่ในสายเลือดของคนในท้องถิ่น มีแหล่งท่องเที่ยวด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุ และแหล่งท่องเที่ยวมากมาย เช่น วัด ชุมชน ประเพณีวัฒนธรรม อื่น ๆ มากมาย

^๕ ยุวดี นิรันดร์ตระกูล, รายงานฉบับสมบูรณ์ การจัดทำแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๘-๒๕๔๙, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ., ๒๕๔๗), หน้า ๒.

^๖ Goldsmith S. and D.Eggers W., อ้างใน, สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน, “โครงการบูรณาการอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอันดามันสู่การเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวระดับโลกบนฐานความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง”, รายงานการวิจัย, (ภูเก็ต: สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน, ๒๕๕๔), หน้า ๓๐.

ดังนั้นการเสริมสร้างเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในล้านนาจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งนอกเหนือจากที่จะช่วยประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวแล้วยังต้องมีการส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งเสริมเศรษฐกิจ ของชุมชน สังคมและประเทศชาติอีกด้วย

๑.๒ ปัญหาการวิจัย

๑.๒.๑ แนวคิดเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ รูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา เป็นอย่างไร

๑.๒.๓ แนวการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา เป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา

๑.๓.๒ เพื่อศึกษารูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา

๑.๓.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสนทนากลุ่ม (Focus group qualitative study) โดยคณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลในด้านเนื้อหาและเอกสารดังต่อไปนี้

๑) ข้อมูลด้านเอกสาร ดังนี้

๑.๑)แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

๑.๒)แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๑.๓)แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย

๑.๔)แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน

๑.๕)แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

๒) ข้อมูลการสำรวจภาคสนามบริเวณพื้นที่ทำการวิจัย คือ การศึกษาแหล่งท่องเที่ยวที่มีการจัดการท่องเที่ยวในวัดและชุมชนในจังหวัดน่าน จังหวัดเชียงราย และจังหวัดเชียงใหม่

๓) การสนทนากลุ่มเพื่อกำหนดแผน/โครงการ/กิจกรรมเพื่อการพัฒนาท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในจังหวัดน่าน จังหวัดเชียงราย และจังหวัดเชียงใหม่

๔) การศึกษาสรุปข้อมูลจากการศึกษาดังกล่าวข้างต้นเพื่อจัดทำเป็นรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

๑.๔.๒ ขอบเขตประชากร ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มในครั้งนี้ มีจำนวน ๑๖ รูป/คน คือ

๑) คณะสงฆ์ชั้นปกครองที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดน่าน จังหวัดเชียงราย และจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๙ รูป

๒) หน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในจังหวัดน่าน จังหวัดเชียงราย และจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๔ รูป/คน

๓) ประชาชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวของวัด และชุมชนในจังหวัดน่าน จังหวัดเชียงราย และจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๓ คน

๑.๔.๓ ขอบเขตพื้นที่

พื้นที่ในการวิจัย เป็นการศึกษาจากวัดและชุมชนเพื่อการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวของวัด และชุมชนในจังหวัดน่าน จังหวัดเชียงราย และจังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย ๖ พื้นที่ คือ

๑) วัดพระธาตุแช่แห้ง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

๒) วัดมิ่งเมือง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

๓) วัดพระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

๔) วัดพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

๕) วัดสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

๖) วัดพระสิงห์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

จากพื้นที่ ๓ จังหวัดและวัดจำนวน ๖ แห่งนี้ ถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทั้งในด้านท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ทางด้านพระพุทธศาสนา เช่น ตำนาน ความเชื่อ และประวัติศาสตร์การสร้างอาณาจักรตนเองจนกระทั่งเป็นความโดดเด่นด้านศิลปะ วัฒนธรรมและจารีตประเพณี แบบแผนดั้งเดิมของชุมชนล้านนา นอกจากนั้นยังถือได้ว่าเป็นศาสนสถานอันมีชื่อเสียงของแต่ละจังหวัดที่มีผู้ให้ความสนใจเข้ามาเยี่ยมชมและเข้ามาศึกษาประวัติ ความเป็นมา ฯลฯ ดังนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวของวัดและชุมชนให้เกิดความยั่งยืน รักษาคุณค่าแห่งวิถีการดำเนินชีวิตแบบล้านนาให้คงอยู่ในชุมชน โดยการส่งเสริมศักยภาพพื้นที่ดังกล่าวให้คงอยู่กับชุมชน เพื่อให้เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์อันดีงามของคนล้านนาที่ได้สร้างไว้ในอดีตจนกระทั่งปัจจุบันให้ทุกคนได้รับรู้และเรียนรู้ถึงคุณค่าอันดีงามดังกล่าวให้คงอยู่ต่อไป

๑.๔.๔ ขอบเขตระยะเวลา

การวิจัยเริ่มตั้งแต่ วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๙ - ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๐ ใช้ระยะเวลาในการทำวิจัยทั้งสิ้น ๑๒ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะ

การเสริมสร้าง หมายถึง การต่อเติม การเพิ่มพูนให้ดีขึ้นหรือมั่นคงยิ่งขึ้น

การเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยว คือการสานสัมพันธ์เครือข่ายการท่องเที่ยวในลำนนา ทั้งบ้าน วัด ชุมชน เชิงเสริมสร้างทางวัฒนธรรมของลำพูน

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมและเรียนรู้สิ่งที่แสดงออกซึ่งความเป็นวัฒนธรรมประเพณีของลำนนา ที่ตั้งอยู่ในวัดของลำนนา

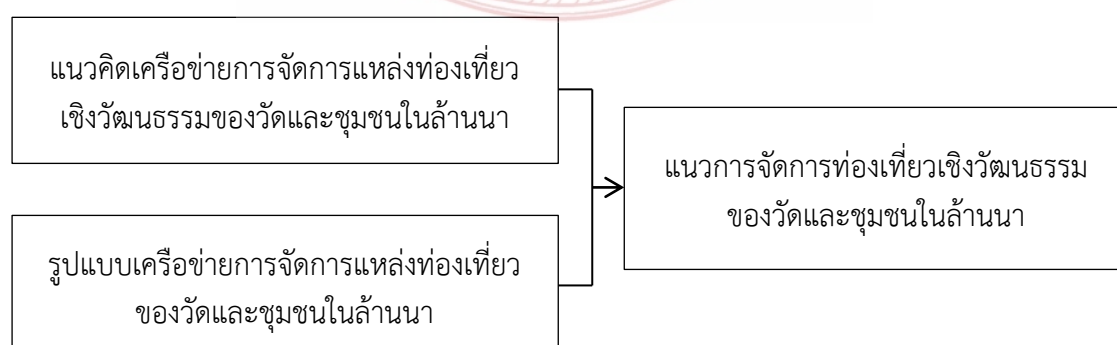
วัฒนธรรมลำนนา หมายถึง คุณค่า ความเจริญงอกงามที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นวิถีชีวิต ทั้งเป็นรูปธรรมและนามธรรมในลำนนา

ชุมชน คือ กลุ่มคนที่รวมกันอยู่โดยรู้สึกผูกพันกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันซึ่งจะทำให้เกิดการปฏิบัติระหว่างกันรวมกันอยู่ในเขตนั้น

วัด หมายถึง ศาสนสถาน ที่สำคัญ และเป็นแหล่งบำเพ็ญบุญกุศลของศรัทธาประชาชน ซึ่งเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทางด้านวัฒนธรรม และเป็นแหล่งปลูกฝังทางด้านคุณธรรมจริยธรรมแก่สังคม

๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในลำนนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

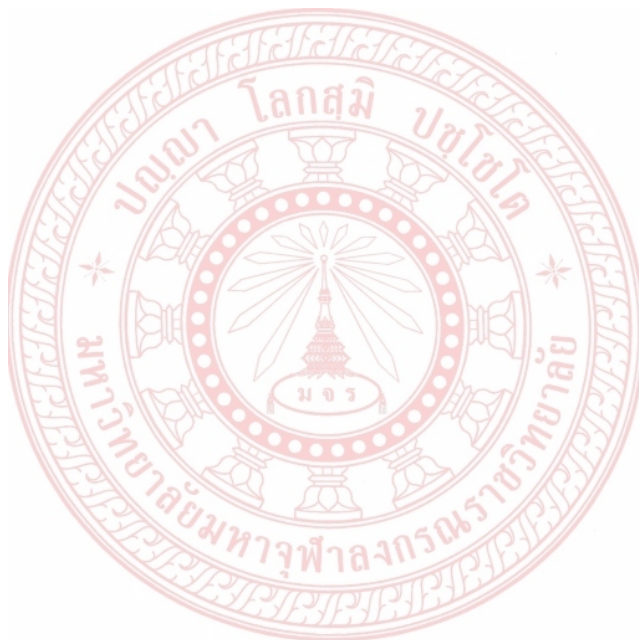
แผนภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้รับ

๑.๗.๑ ได้ทราบแนวคิดเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา

๑.๗.๒ ได้ทราบรูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา

๑.๗.๓ ได้ทราบแนวการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในล้านนา” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การสนทนากลุ่ม (Focus group qualitative study) เพื่อศึกษาการเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชน โดยผู้วิจัยได้รวบรวม แนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยและแนวทางในการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

๒.๑.๑ ความหมายและความสำคัญของการท่องเที่ยว

๒.๑.๒ องค์ประกอบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

๒.๑.๓ องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว

๒.๑.๔ รูปแบบและประเภทของการท่องเที่ยว

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๒.๒.๑ แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๒.๒.๒ ความหมายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๒.๒.๓ หลักการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๒.๒.๔ วัตถุประสงค์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๒.๒.๕ ลักษณะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๒.๒.๖ องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๒.๒.๗ ประเภทการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๒.๒.๘ ประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย

๒.๓.๑ ความหมายของเครือข่าย

๒.๓.๒ ที่มาและการเกิดของเครือข่าย

๒.๓.๓ องค์ประกอบของเครือข่าย

๒.๓.๔ ลักษณะของเครือข่าย

๒.๓.๕ รูปแบบและประเภทของเครือข่าย

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน

๒.๔.๑ ความหมายของชุมชน

๒.๔.๒ รูปแบบและลักษณะของชุมชน

๒.๔.๓ องค์ประกอบของชุมชน

๒.๕ แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

๒.๕.๑ ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

๒.๕.๒ หลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

๒.๕.๓ องค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

๒.๕.๔ ลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

๒.๕.๕ คุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

๒.๕.๖ ประโยชน์ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

๒.๖ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

๒.๑.๑ ความหมายและความสำคัญของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นรูปแบบหนึ่งของกิจกรรมนันทนาการ และการเดินทาง ไม่ใช่ การท่องเที่ยวเสมอไป จากการประชุมของสหประชาชาติว่าด้วยเรื่องของการเดินทางและการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี และได้ยอมรับข้อเสนอเกี่ยวกับคำจำกัดความของการท่องเที่ยวจากนักวิชาการจากองค์การการค้าระหว่างประเทศ (WTO) ว่าการเดินทางที่จัดเป็นการท่องเที่ยวต้องมีลักษณะดังนี้^๑

๑) เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว

๒) เดินทางด้วยความสมัครใจ

๓) ไม่ใช่เดินทางเพื่อไปประกอบอาชีพและการหารายได้

การจำแนกประเภทของผู้มาเยือน การแบ่งตามช่วงเวลาที่ใช้ในการไปเยือนและมีการพักค้างคืน ณ สถานที่ที่ไปเยือนนั้น แบ่งออกเป็น

๑) นักท่องเที่ยว (Tourist) หมายถึง ผู้ที่มาเยือนชั่วคราว ซึ่งพักอยู่ ณ สถานที่ที่ไปเยือนอย่างน้อย ๒๔ ชั่วโมง และมีการพักค้างคืนอย่างน้อย ๑ คืน แต่ไม่เกิน ๑ ปี ได้แก่

^๑ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว Tourism, ความหมายและความสำคัญของการท่องเที่ยว, [ออนไลน์], แหล่งอ้างอิง: <http://siamprotuguesestudy.blogspot.com/2010/07/1.html>. [๑๓ มีนาคม ๒๕๖๐].

- ผู้ที่ไม่มีถิ่นพำนักอยู่ในสถานที่ที่ไปเยือน
- ผู้ที่มีสัญชาติของประเทศนั้นหรือเดิมเป็นคนในถิ่นนั้น แต่ปัจจุบันไม่ได้มีถิ่นพำนักในสถานที่ที่ไปเยือนแล้ว
- ผู้ที่เป็นลูกเรือ ซึ่งไม่มีถิ่นพำนัก ณ สถานที่ที่ไปเยือน และมีการค้างคืน ณ สถานที่ที่ไปเยือน

๒) นักทัศนจร (Excursionist) หมายถึง ผู้มาเยือนชั่วคราว ซึ่งพักอยู่ ณ สถานที่นั้นน้อยกว่า ๒๔ ชั่วโมง และไม่พักค้างคืน ได้แก่

- ผู้โดยสารเรือสำราญหรือเรือเดินสมุทร ซึ่งมาแวะพักชั่วคราว ไม่พักค้างคืน
- ผู้ที่มาเยือนและจากสถานที่นั้นภายในวันเดียว (same-day visitor)
- ลูกเรือ ที่ไม่ได้มีถิ่นที่อยู่อาศัย ณ สถานที่นั้น ๆ และแวะพักเพียงชั่วคราว ไม่เกิน ๒๔ ชั่วโมง แบ่งออกเป็น

- ผู้มาเยือนขาเข้า (inbound visitor) คือผู้ที่มีถิ่นพำนักในต่างประเทศและเดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศอีกครั้งหนึ่ง
- ผู้มาเยือนขาออก (outbound visitor) คือผู้ที่มีถิ่นพำนักอยู่ในประเทศหนึ่งและเดินทางไปท่องเที่ยวที่ต่างประเทศ
- ผู้มาเยือนภายในประเทศ (domestic visitor) คือผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศที่ตนมีถิ่นพำนักอยู่

นิคม จารุมณี ได้ให้ความหมาย ของการท่องเที่ยวไว้คือการท่องเที่ยวหมายถึงการเดินทางที่มีคำ ๓ คำ เป็นเงื่อนไขในการท่องเที่ยว คือ^๒

๑) การท่องเที่ยวจะต้องมีการเดินทาง (Travel) หมายถึง การเดินทางจากสถานที่หนึ่ง ไปยังสถานที่หนึ่งโดยใชยานพาหนะนำไปเป็นระยะทางไกลหรือไกลก็ได้

๒) การท่องเที่ยวจะต้องมีจุดหมายปลายทาง (Destination) หมายถึง มีสถานที่ที่เลือก เดินทางไปเยือนและใช้ช่วงเวลาหนึ่งอยู่ ณ ที่นั้นมักมีสถานที่ที่มีความสวยงามทางทัศนียภาพมาก หรือเป็นสถานที่ที่มีรากฐานทางประวัติศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่หรือเป็นสถานที่ที่มีวัฒนธรรม ประเพณี 8 กิจกรรมที่น่าสนใจซึ่ง ณ ที่นั้นมีสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการท่องเที่ยวที่เพียงพอสำหรับสนองความต้องการและความพอใจแก่ผู้มาเยือน

^๒ นิคม จารุมณี, การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ โอ.เอส.พรินต์เฮาส์, ๒๕๔๔). หน้า ๑๕.

๓) การท่องเที่ยวจะต้องมีจุดมุ่งหมาย (Purpose) หมายถึง มีจุดประสงค์ในการในการเดินทางไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือไปอยู่ประจำ แต่มีความมุ่งหมายในการเดินทางอย่างอื่นโดยผู้เดินทางอาจมีจุดมุ่งหมายในการเดินทางมากกว่าหนึ่งอย่างก็ได้

เศกสรรค์ ยวงนิษฐ์ ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า หมายถึง การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว ด้วยความสมัครใจตามวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ได้ ที่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้^๓

ปรีชา แดงโรจน์ ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งกระทำ เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจการงานประจำ โดยปกติจะเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง โดยไม่คำนึงว่าระยะทางนั้นจะใกล้หรือไกลและการเดินทางนั้นจะมีการค้างแรมหรือไม่^๔

ฐิรชญา มณีเนตร ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางของมนุษย์จากสถานที่ใดสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง หรือการเดินทางจากถิ่นพำนักที่อาศัยไปยังสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจไปและเป็นการเดินทางด้วยเหตุผลของการท่องเที่ยวมิใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ เช่น การเดินทางเพื่อการพักผ่อน การเดินทางเพื่อไปชมการแข่งขันกีฬา การเดินทางเพื่อการศึกษา การเดินทางเพื่อการประชุมสัมมนาการเดินทางเพื่อเยี่ยมญาติพี่น้องหรือเพื่อน การเดินทางเพื่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม เป็นต้น^๕

รัชพร จันทรสว่าง ให้ความหมายของการท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหว การโยกย้ายของการเดินทางของบุคคลจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว เพื่อวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ได้ที่ไม่ใช่เพื่อการหารายได้^๖

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา ให้ความหมายของการท่องเที่ยว ว่าเป็นเรื่องของการเดินทางที่เป็น การชั่วคราวด้วยความสมัครใจ มิใช่ถูกบังคับหรือเพื่อสินจ้าง แต่เพื่อวัตถุประสงค์อื่น ๆ เช่น เพื่อการ

^๓ เศกสรรค์ ยวงนิษฐ์, ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว, (พิมพ์ครั้งที่ ๒), (ขอนแก่น: ภาควิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๑), หน้า ๓๒.

^๔ ปรีชา แดงโรจน์, อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสู่ศตวรรษที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร: ไพร์ แอนด์ ไพร์ พรินติ้ง, ๒๕๔๔), หน้า ๒๔.

^๕ ฐิรชญา มณีเนตร, ไทยศึกษาเพื่อการท่องเที่ยว, (ขอนแก่น: คลังน่านวิทยา, ๒๕๕๒), หน้า ๗.

^๖ รัชพร จันทรสว่าง, ความหมายของนักท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๙.

พักผ่อนหย่อนใจความสนุกสนานเพลิดเพลิน การศึกษา ศาสนา กีฬา เยี่ยมญาติมิตร ติดต่อธุรกิจการ ประชุมสัมมนา เป็นต้น มิฉะนั้นก็จะเป็นการเดินทางที่ไม่ใช่การท่องเที่ยว^๗

Lumsdon ให้ความหมายของการท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่ติดต่อและ สัมพันธ์กับกิจกรรมของบุคคล โดยสามารถเกิดขึ้นจากการที่เดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อการพักผ่อนและการติดต่อธุรกิจ ซึ่งเอาเหตุผลกระบวนการแลกเปลี่ยนทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม อันเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของการเดินทางและการท่องเที่ยว^๘

McIntosh R.W. & Gupta S. ได้กล่าวว่า ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่าเป็นการ เดินทางเพื่อจุดหมายต่าง ๆ โดยมีมูลเหตุจูงใจ ๔ ประเภท ดังนี้^๙

๑) มูลเหตุจูงใจทางด้านกายภาพ หมายถึง ความต้องการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน หย่อนใจ เช่น เข้าร่วมกิจกรรมทางการกีฬา หรือรักษาสุขภาพ พักผ่อนตากอากาศชายทะเล หรือร่วม กิจกรรมบันเทิงอื่น ๆ

๒) มูลเหตุจูงใจทางวัฒนธรรม หมายถึง ความต้องการเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ ในแหล่ง อื่นที่มีใช้ที่อยู่เดิม ไม่ว่าจะเป็นด้านศิลปวัฒนธรรม นาฏศิลป์ คุรียางคศิลป์ ประเพณีต่าง ๆ

๓) มูลเหตุจูงใจด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หมายถึง ความต้องการพบปะ สัมผัสกับผู้คนใหม่ ๆ หรือเพื่อนเก่า ญาติพี่น้อง

๔) มูลเหตุจูงใจด้านสถานภาพและเกียรติภูมิ หมายถึง ความต้องการพัฒนาตนเอง ให้มีฐานะหรือเกียรติภูมิสูง อาจเป็นไปเพื่อการศึกษา การประชุมและการติดต่อธุรกิจ

ดังนั้นความหมายของการท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางจากที่อยู่อาศัยการเดินทางจาก สถานที่ใดสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง เป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจและพึงพอใจของผู้ เดินทางโดยมีวัตถุประสงค์ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพ แต่เป็นการเดินทางเพื่อกิจกรรมนันทนาการ สันทนาการ เช่น การพักผ่อน อบรมสัมมนา เยี่ยมญาติ ทำบุญตามสถานที่ต่าง ๆ และศึกษาดูงาน ประเพณีวัฒนธรรมวิถีชีวิต เป็นต้น

ไพฑูรย์ พงศบุตร และวิลาศวงศ์ พงศบุตร กล่าวว่า ความสำคัญของการท่องเที่ยว คือ ปัจจุบันถือได้ว่าการท่องเที่ยวมีความสำคัญทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และมีความ

^๗ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*, (กรุงเทพมหานคร: เพรส แอนด์ ดีไซน์, ๒๕๔๘), หน้า ๔๓.

^๘ Lumsdon, *Motivation and Personality*, (กรุงเทพมหานคร: เอ็กสเปอร์เน็ท., ๒๕๔๒), หน้า ๑๑.

^๙ McIntosh, R. W., & Gupta, S., *Tourism: Principles, practices, philosophies* (3rd ed.), (Columbus, OH: Grid, 1980), p.23.

ร่วมมือระหว่างประเทศในอันที่จะสนับสนุนส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น^{๑๐}

นิคม จารุมณี ได้สรุปบทบาทและความสำคัญของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวด้าน เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองเพิ่มเติมซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้^{๑๑}

๑) อุตสาหกรรมท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ เป็นต้นมา รายได้จากการท่องเที่ยวได้กลายเป็นรายได้ลำดับ ๑ เมื่อเทียบกับรายได้จากสินค้าออก อื่น ๆ

๒) รายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ได้มาในรูปเงินตราต่างประเทศนี้มีส่วนช่วยในการสร้างเสถียรภาพให้กับดุลยภาพชำระเงิน

๓) รายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นรายได้ที่กระจายไปสู่ประชาชน อย่างกว้างขวาง สร้างงานสร้างอาชีพมากมาย และเป็นการเสริมอาชีพด้วยอาชีพที่เกิดต่อเนื่องจากการท่องเที่ยว

๔) อุตสาหกรรมท่องเที่ยว มีบทบาทในการสร้างงานสร้างอาชีพอย่างมากมายและกว้างขวาง เนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมบริการที่ต้องใช้คนทำหน้าที่บริการโดยเฉพาะในธุรกิจ ทางตรง

๕) การท่องเที่ยวจะมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการผลิต และนำเอาทรัพยากรของ ประเทศมาใช้ประโยชน์สูงสุด ซึ่งส่งผลต่อการกระตุ้นการผลิตหรือที่เรียกว่าผลของตัวทวีคูณทางการท่องเที่ยวซึ่งอยู่ในลักษณะที่สูงมากเมื่อเทียบกับการผลิตสินค้าหรืออุตสาหกรรมอื่น ๆ

๖) อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่มีขีดจำกัดในการจำหน่ายอาจเรียกได้ว่า เป็น Limitless Industry เมื่อเปรียบเทียบกับอุตสาหกรรมอื่น ๆ

๗) อุตสาหกรรมท่องเที่ยวไม่มีขีดจำกัดในเรื่องการผลิต เพราะไม่ต้องพึ่งดินฟ้าอากาศ เหมือนการเกษตรอื่น ๆ

๘) อุตสาหกรรมท่องเที่ยวช่วยสนับสนุนฟื้นฟู อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณี

๙) อุตสาหกรรมท่องเที่ยวจะมีบทบาทในการสร้างสรรค์ความเจริญไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ

๑๐) อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นมาตรการที่ช่วยส่งเสริมความปลอดภัย และความมั่นคง ให้แก่พื้นที่ที่ได้รับการพัฒนา

^{๑๐} ไพฑูรย์ พงศบุตร และวิลาสวงศ์ พงศบุตร, **คู่มือการอบรมมัคคุเทศก์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๕๑.

^{๑๑} นิคม จารุมณี, **การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ โอ.เอส.พรินต์เฮาส์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๐.

๑๑) อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีส่วนช่วยเสริมสร้างสันติภาพสัมพันธไมตรี และความเข้าใจ อันดีด้วยเป็นหนทางที่มนุษย์ต่างสังคมพบปะทำความรู้จักและเข้าใจกัน 3. องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

๒.๑.๒ องค์ประกอบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

Pike Steven ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวว่า แหล่งท่องเที่ยวเป็นการผสมผสานระหว่างผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ประสบการณ์ และการนำเสนอทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้อื่น ๆ แก่ผู้บริโภค สิ่งสำคัญคือแหล่งท่องเที่ยวเป็นสถานที่ซึ่งนักท่องเที่ยวจะเดินทางมาเยี่ยมชมหรือพักอาศัย ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวควรประกอบด้วยองค์ประกอบ ๖ ประการ (6A's) ดังต่อไปนี้^{๑๒}

๑) ความสามารถในการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว (Available Package) เป็นการจัดการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวรู้สึกถึงความสะดวกรวดเร็ว รู้ถึงแหล่งท่องเที่ยวในสถานที่ที่จะเดินทางไป เพื่อให้ครอบคลุมกับวัตถุประสงค์ของการเดินทางท่องเที่ยว

๒) ความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) ได้แก่ การมีระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม เช่น สนามบิน ระบบคมนาคม ตลอดจนบริการด้านอุตสาหกรรมขนส่ง เช่น การขนส่งทางอากาศ ทางบก และทางน้ำ ซึ่งจะเอื้ออำนวยให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปถึงจุดหมายปลายทางหรือแหล่งท่องเที่ยว (Attraction) ได้อย่างสะดวกรวดเร็วและปลอดภัย

๓) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) นับเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญที่สุดเพราะเป็นจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอาจเป็นแหล่งธรรมชาติที่มีความโดดเด่นหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์

๔) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ได้แก่ โรงแรม รีสอร์ท และโฮมสเตย์ Bed & Breakfast และ Guest House โดยที่พักแรมประเภทต่าง ๆ จะมีสิ่งอำนวยความสะดวกในระดับที่แตกต่างกัน ซึ่งจะทำให้มีราคาและบริการในระดับต่างกันอีกด้วย เช่น ภัตตาคาร บาร์ ฟิตเนส เซ็นเตอร์ สระว่ายน้ำ ซาวน่า และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ เป็นต้น

๕) กิจกรรม (Activities) นับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ เช่นกัน ในยุคปัจจุบันซึ่งการท่องเที่ยวมิได้หมายเพียงแค่การเดินทางไปชมโบราณสถาน อนุสาวรีย์ ความงดงามของป่าไม้ ธรรมชาติ หากความสำคัญสำหรับผู้มาเยือน คือ การได้มีโอกาสทำกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ เช่น การเดินป่า เพื่อศึกษาระบบนิเวศเขตเส้นศูนย์สูตรในป่าดิบชื้น การล่องแก่งในแม่น้ำ ของท้องถิ่น การปีนหน้าผา การดำน้ำ รูปแบบ Scuba Diving หรือ Snorkeling การพายเรือแคนู บริเวณป่าชายเลน การตกปลาหมึกในทะเลลึก ตลอดจนการร่วมทำกิจกรรมกับชุมชนท้องถิ่น เช่น การไถนา การดำนา การ

^{๑๒} Pike, Steven.D, Destination Marketing : an integrated marketing communication approach. (Butterworth-Heinmann, Burlington, MA., 2008), p.18.

เกี่ยวข้าว การร่วมพิธีบายศรีสู่ขวัญ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมทั้งหมดจะเป็นประสบการณ์ที่อยู่ในความทรงจำของนักท่องเที่ยวและกิจกรรมดังกล่าวมักก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น

๖) การให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว (Ancillary Service) ได้แก่ ทั้งหมดที่มีให้นักท่องเที่ยว อาทิเช่น บริการด้านร้านอาหาร โรงพยาบาล ไปรษณีย์ สถานีบริการน้ำมัน ร้านค้า ร้านขายของที่ระลึก ห้องสุขา เป็นต้น

อภิชาติ อินทร์พงษ์พันธ์ ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า องค์ประกอบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ไว้ว่า หมายถึง ธุรกิจและบริการสิ่งอำนวยความสะดวกทุกประเภท ที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยว มีรายละเอียดดังนี้^{๑๓}

๑) การคมนาคมขนส่ง การท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นโดยปราศจากการเดินทางเห็นจะไม่ได้ การคมนาคมจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะทำให้การท่องเที่ยวขยายตัวจนกลายเป็นอุตสาหกรรม

๒) ที่พัก เมื่อมีการเดินทางก็จำเป็นต้องมีการพักแรม ซึ่งถือว่าอุตสาหกรรมที่พักเป็น อุตสาหกรรมที่ทำรายได้เป็นอันดับสองรองจากอุตสาหกรรมของที่ระลึก

๓) ร้านอาหารภัตตาคาร กิจกรรมร่วมที่ต้องเกิดในระหว่างที่นักท่องเที่ยวเดินทาง

๔) บริการนำเที่ยวเป็นธุรกิจที่ดำเนินการเกี่ยวกับการเดินทาง อำนวยความสะดวกใน การเดินทางให้นักท่องเที่ยว

๕) สิ่งดึงดูดใจเพื่อการท่องเที่ยว ทั้งสิ่งดึงดูดใจที่เป็นธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น

๖) ร้านขายของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง เป็นธุรกิจที่ทำรายได้สูงสุดเมื่อเปรียบเทียบกับ ธุรกิจอื่นในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

๗) ความปลอดภัย ก็เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญมากเช่นกันในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ได้สรุปสาระสำคัญของระบบและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวไว้ ว่าการท่องเที่ยวเป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีองค์ประกอบหลัก ๓ ด้าน คือ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว (Tourism Resource) บริการการท่องเที่ยว (Tourism Service) และ การตลาดท่องเที่ยว (Tourism Market or Tourist)ซึ่งแยกกล่าวแต่ละประเด็น

^{๑๓} อภิชาติ อินทร์พงษ์พันธ์, อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร: อุลลกิจ ออฟเซ็ท, ๒๕๔๐),

คือ แหล่งท่องเที่ยวบริการท่องเที่ยว ตลาดการท่องเที่ยว การให้บริการแก่นักท่องเที่ยวด้วย ในประเทศไทยโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้คำจำกัดความที่เกี่ยวข้องบางส่วนดังนี้^{๑๔}

มนัส สุวรรณ และคณะ ได้กล่าวถึงสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวเป็นสรรพสิ่งรองรับในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว เพื่อให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปด้วยความสะดวกสบายปลอดภัย โดยสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว แบ่งออกได้ ๒ ประเภท คือ^{๑๕}

๑) สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวโดยตรง เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกทาง การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ ได้แก่ การอำนวยความสะดวกในการเข้าออกประเทศ การให้บริการการท่องเที่ยว

๒) สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวโดยอ้อม เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกทาง การท่องเที่ยวที่มีอยู่ในประเทศแล้ว แม้จะไม่มีนักท่องเที่ยว รัฐบาลก็ต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก เหล่านี้ให้แก่ประชาชนของตน ส่วนการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวถือเป็นผลพลอยได้ ประกอบด้วย สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ จำเป็นต่อการยังชีพของประชาชน สิ่งอำนวยความสะดวก ด้านความปลอดภัย เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่รัฐบาลให้ความสำคัญทั้งร่างกายทรัพย์สิน และ การเดินทางแก่ประชาชนและนักท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกด้านอื่น ๆ เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่เสริม หรือสนับสนุนเพิ่มความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยว องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวเป็นจุดที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว ซึ่งต้องประกอบด้วยองค์ประกอบหลาย ๆ อย่างผสมผสานกัน

จากข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า คุณลักษณะและองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบหลักสำคัญ ๖ ด้าน คือ ด้านความสามารถในการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว (Available Package), ด้านความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility), ด้านสิ่งดึงดูดใจ (Attraction), ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities), ด้านกิจกรรม (Activities), และด้านการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว (Ancillary Service) องค์ประกอบทั้งหลายเหล่านี้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

^{๑๔} สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, รายงานขั้นสุดท้ายการดำเนินการกำหนดนโยบายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, (พิมพ์ครั้งที่ ๒), (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒), หน้า ๔๓.

^{๑๕} มนัส สุวรรณ และคณะ, โครงการศึกษาแนวทางและการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลและสภาตำบล, (กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๑), หน้า ๒๕.

๒.๑.๓ องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว

Burkart & Medilk กล่าวว่า แหล่งท่องเที่ยวต้องประกอบด้วย องค์ประกอบที่สำคัญ ๓ ประการ คือ สิ่งดึงดูดใจ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น^{๑๖}

Mill & Morrison, กล่าวว่า แหล่งท่องเที่ยวประกอบด้วยสิ่งดึงดูดใจ ในด้านความสวยงาม ความน่าประทับใจ สิ่งอำนวยความสะดวกในเรื่องที่พัก ร้านอาหารร้านขายของที่ระลึกหรือบริการอื่น ๆ ปัจจัยพื้นฐานในเรื่องระบบการสื่อสารและสาธารณูปโภค การขนส่ง^{๑๗}

สรุปได้ว่า องค์ประกอบสำคัญ ๓ ประการ ที่ทำให้แหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพต้องประกอบด้วย ด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านคมนาคมขนส่งที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ เพื่อช่วยสนับสนุนให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางท่องเที่ยวในแหล่งที่ท่องเที่ยวอย่างมีความสุข สะดวกสบาย และปลอดภัย

๒.๑.๔ รูปแบบและประเภทของการท่องเที่ยว

ดำเกิง โถทอง และคณะ ได้กล่าวถึง การจำแนกประเภทของการท่องเที่ยวว่าการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่มนุษย์ใช้เป็นกิจกรรมนันทนาการ การเรียนรู้ไปในโลกกว้างตลอดจนการเสริมสร้างความสัมพันธ์ภายในครอบครัว หรือการศึกษาดูงานในหน่วยงาน บุคลากรหลากหลายรูปแบบ ดังนี้ ประเภทของการท่องเที่ยวในที่นี้ หมายถึง ประสบการณ์ในการท่องเที่ยว กล่าวคือ ในการจำแนกจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยว (Type of Destination) แหล่งท่องเที่ยวสามารถแบ่งออกเป็นกลุ่ม หรือประเภทของประสบการณ์ (Travel Experience) ที่นักท่องเที่ยวได้รับออกเป็น ๗ ประเภท ดังนี้^{๑๘}

๑) การท่องเที่ยวเพื่อชาติพันธุ์ (Ethnic Tourism) เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ที่จะสังเกตการแสดงออกทางวัฒนธรรมและแบบแผนการใช้ชีวิตของประชากรต่างเผ่าพันธุ์ซึ่งจะรวมไปถึงการไปเยือนบ้านเกิดเมืองนอน การเข้าร่วมพิธีกรรมรำฟ้อน และเข้าร่วมพิธีทางศาสนาต่าง ๆ เป็นต้น

๒) การท่องเที่ยวเพื่อวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นการเดินทางเพื่อสัมผัสและบางกรณีก็เข้าร่วมใช้ชีวิตชีวิตดั้งเดิมที่ได้สูญหายไปหมดแล้ว กลับมาสร้างสีสันดึงดูดใจนักท่องเที่ยว

^{๑๖} Burkart, A. J. and S. Medrik, *Tourism: Part Present and Future*, (Oxford: Butterworth - Hienemari Ltd.,1981), p.23.

^{๑๗} Mill, R. & Morrison, *The Tourism System.: and Introductory Text*, (New Jersey: Prince - Hall Intentional Inc.1992), p.33.

^{๑๘} ดำเกิง โถทอง และคณะ “เส้นทางการท่องเที่ยวอารยธรรมขอมในประเทศไทย กัมพูชา ลาว”, *รายงานการวิจัย*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๐), หน้า ๔๒.

ซึ่งอาจจัดอาหารงานเทศกาลเครื่องแต่งกายตามประเพณี การราฟบ้าน การแสดงศิลปะ และ หัตถกรรมหุ่นโบราณ ๆ ไว้บริการด้วย เป็นต้น

๓) การท่องเที่ยวเพื่อประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) เป็นการท่องเที่ยว พิพิธภัณฑสถาน ที่เน้นความรุ่งเรืองของอดีต อาจเป็นการเยือนอนุสาวรีย์ โบสถ์ วิหาร วัดต่าง ๆ การ แสดงแสงสีเสียงเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ในประวัติศาสตร์ เป็นต้น

๔) การท่องเที่ยวเพื่อสิ่งแวดล้อม (Environmental Tourism) คล้ายคลึงกับการ ท่องเที่ยวเพื่อชาติพันธุ์ กล่าวคือ ดึงดูดนักท่องเที่ยวมาจากแดนไกล แต่การท่องเที่ยวเพื่อสิ่งแวดล้อม เน้นสิ่งดึงดูดใจที่เป็นสิ่งธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากกว่าที่จะเน้นชาติพันธุ์มนุษย์การกลับคืนสู่ ธรรมชาติ และการชื่นชมต่อความสัมพันธ์ของผู้คนกับพื้นพิภพที่อยู่ในกลุ่มนี้ ซึ่งจะรวมการถ่ายภาพ การเดินทางไกล การปีนเขา การล่องเรือเล็ก และการตั้งแคมป์ เป็นต้น

๕) การท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการ (Recreational Tourism) เป็นการเข้าร่วมใน การแข่งขันกีฬา น้ำพุแร่รักษาโลก การอาบแดด และการเข้าร่วมสมาคม เพื่อผ่อนคลายจิตตาม สถานที่ต่าง ๆ อาทิ เช่น หาดทราย ชายทะเล ชายหาดที่แนวต้นปาล์มไสว สนามกอล์ฟชั้นเยี่ยม หรือ สนามเทนนิสชั้นเลิศ การส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยว ในกลุ่มนี้จะดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการพักผ่อน หย่อนใจโดยเฉพาะ เป็นต้น

๖) การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ (Business Tourism) มีลักษณะเด่น คือ การประชุม หรือการพบปะกัน หรือการสัมมนา ซึ่งมักจะรวมเอาการท่องเที่ยวประเภทอื่นเข้ามาไว้ด้วยเมื่อมีการ ท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจเกิดขึ้น แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแหล่งจะมีการท่องเที่ยวได้หลายประเภทบางแห่งเป็น ทั้งแหล่งท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมทั้งนี้แล้วแต่ความต้องการของ นักท่องเที่ยว

๗) การท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล (Incentive Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่จัด ขึ้น เพื่อเป็นรางวัลแก่พนักงาน เพื่อเป็นสวัสดิการของหน่วยงานและบริษัทห้างร้านต่าง ๆ เพื่อการดู งาน ประชุมศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม และเพื่อนันทนาการ โดยหน่วยงานและบริษัทห้างร้านจะเป็น ผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายทั้งหมด

สำนักงานการท่องเที่ยว ได้แบ่งรูปแบบการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

๑) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์ เฉพาะถิ่น และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิด จิตสำนึกต่อ การรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

๒) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นการท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมการเกษตรเป็น ทรัพยากร ท่องเที่ยวหลัก สามารถดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว มีการจัดระบบการให้บริการไว้

รองรับ นักท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐาน และเป็นการสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร รวมทั้งมีการวางแผนป้องกัน และแนวทางแก้ไขปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ

๓) การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการชมหรือสัมผัสศิลปวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ รวมทั้งงานเทศกาล ประเพณี ตลอดจนเที่ยวชมมรดกทางประวัติศาสตร์ที่เป็นแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และศาสนสถาน สามารถแบ่งได้เป็นการท่องเที่ยวเชิงศิลปกรรม ประเพณี และแหล่งประวัติศาสตร์

๔) การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่น เป็นการท่องเที่ยวเพื่อแสวงหา การสัมผัสโดยตรงกับคนที่มีเชื้อชาติและภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากตัวนักท่องเที่ยว ไม่ใช่การสัมผัสผ่านสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม

๕) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและกีฬาเป็นการท่องเที่ยวเพื่อบำบัดโรค บำรุงสุขภาพกาย หรือสุขภาพจิต การออกกำลังกายหรือการเล่นกีฬาเพื่อรักษาสุขภาพ รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมย่อยของการเล่นกีฬาด้วย แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว ความหมายของการจัดการการท่องเที่ยว (Tourism Management)

ประเภทของการท่องเที่ยว คือ การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่มนุษย์ใช้เป็นกิจกรรมนันทนาการ การเรียนรู้ไปยังสถานที่ต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ที่หลากหลายแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการออกไปท่องเที่ยวเพื่อหาประสบการณ์ และเรียนรู้ในสถานที่แปลกใหม่ ผู้คนและวัฒนธรรมที่ตนยังไม่เคยไปพบเจอ แต่ทั้งหมดนี้ก็จัดอยู่ในรูปแบบของการท่องเที่ยวที่มีจุดประสงค์หลักดังนี้ การท่องเที่ยวเพื่อชาติพันธุ์ (Ethnic Tourism), การท่องเที่ยวเพื่อวัฒนธรรม (Cultural Tourism), การท่องเที่ยวเพื่อประวัติศาสตร์ (Historical Tourism), การท่องเที่ยวเพื่อสิ่งแวดล้อม (Environmental Tourism), การท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการ (Recreational Tourism), การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ (Business Tourism), และการท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล (Incentive Tourism) การท่องเที่ยวทั้ง ๗ รูปแบบนี้ เป็นองค์ประกอบสำคัญในการแบ่งประเภทของการท่องเที่ยว

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๒.๒.๑ แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา กล่าวว่า แนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก็เหมือนแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีทั้งภาครัฐและเอกชนในการตระหนักถึงการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม จึงก่อให้เกิดกระแสเรียกร้องหลัก ๓ ประการ ดังต่อไปนี้^{๑๙}

^{๑๙} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*, (กรุงเทพมหานคร: เพรส แอนด์ ดีไซน์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๗.

๑) กระแสความต้องการของชาวโลกให้เกิดจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการของประชาชนทั่วโลกให้เกิดการสร้างจิตสำนึกในแง่การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมระดับท้องถิ่นจนถึงขอบข่ายกว้างขวางไปทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์ระบบนิเวศเพื่อคงความหลากหลายทางชีวภาพไว้

๒) กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวให้เกิดการเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการที่มีมากขึ้นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการได้รับความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวและเจ้าของท้องถิ่น ในขณะเดียวกันก็ปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลัง ซึ่งความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพ พร้อมกับรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และระบบนิเวศได้ด้วย

จากหมายดังกล่าวสามารถนำมาแปลเป็นหลักการเบื้องต้น และสร้างกรอบนโยบายและแนวทางปฏิบัติของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จึงทำให้ประเทศต่างคิดหารูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ เพื่อไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นเหตุให้มีการประชุม Earth Summit ขึ้นที่กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน ค.ศ. ๑๙๙๒ (พ.ศ. ๒๕๓๕) ในที่ประชุมมุ่งเน้นความสนใจทั่วโลกสู่ประเด็นเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และสรุปบทเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมา เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนและได้มีการลงนาม อันเป็นที่เกิดแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรม

และในเล่มเดียวกันได้กล่าวถึง กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่มุ่งเดินทางไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อให้ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินและได้รับความรู้จากการศึกษาความเชื่อ ความเข้าใจต่อสภาพสังคม และวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อม และวัฒนธรรม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว อันเป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความสมดุลแห่งกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวและกระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องช่วยกันสนับสนุนส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก่อประโยชน์สูงสุดแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งในปัจจุบันและอนาคตอย่างยั่งยืน เนื่องจากประเทศไทยเป็นชาติที่มีความเจริญด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาแต่บรรพกาล สิ่งเหล่านี้เป็นสมบัติล้ำค่าที่แสดงให้เห็นถึงความถึงคุณค่าที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นไทยซึ่งแตกต่างจากชาติอื่นจึงเป็นสิ่งที่คนไทยควรแจ้งถึงคุณค่าและพยายามรักษาไว้ด้วยความรู้ ความฉลาดรอบคอบ มิให้สูญหายหรือเสื่อมโทรมไป^{๒๐}

^{๒๐} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, อดิสรธรรมการท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร: เพรส แอนด์ ดีไซน์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๗.

กุลธิตา สามะพุทธิ กล่าวว่า แนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรมีการวางแผนในพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ อีกมากซึ่งแนวคิดทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สามารถประมวลเป็นหัวข้อสำคัญได้ดังต่อไปนี้^{๒๑}

๑) การตัดสินใจวางแผนและพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ต้องคำนึงถึงคุณค่าทางด้านกายภาพ และวัฒนธรรมของพื้นที่

๒) การกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวภายในชุมชน ต้องคำนึงถึงศักยภาพในชุมชน ต้องคำนึงถึงศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว ทั้งในแง่ของกายภาพ ระบบการบริการต่าง ๆ และความเปราะบางทางวัฒนธรรม

๓) การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องยึดความสมดุลทางวัฒนธรรมและวิถีชุมชนเป็นหลัก ซึ่งไม่ให้เกิดผลกระทบในเชิงลบต่อคุณภาพของมรดกวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

๔) การท่องเที่ยวจะต้องเป็นการจัดการและการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Development)

๕) ชุมชนควรจะมีบทบาทในการวางแผน เพื่อการท่องเที่ยว และการอนุรักษ์ชุมชนตั้งแต่เริ่มต้น

๖) ประชาชนในชุมชนควรจะได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเท่าเทียมกัน ผลประโยชน์ที่ได้รับอาจจะอยู่ในรูปแบบที่แตกต่างกัน

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ว่า เป็นวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมผ่านการเดินทางท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนาด้านภูมิปัญญา สร้างสรรค์ เศรษฐกิจสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ศักดิ์ศรี และวิถีชีวิตผู้คน หรือ สามารถกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่นและย้อนกลับมามองตนเองอย่างเข้าใจความเกี่ยวพันของสิ่งต่าง ๆ ในโลกที่มีความเกี่ยวโยงพึ่งพา ไม่สามารถแยกออกจากกันได้^{๒๒}

^{๒๑} กุลธิตา สามะพุทธิ, การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม: ทางเลือกใหม่ของการเดินทาง, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ., ๒๕๔๐), หน้า ๑๘.

^{๒๒} ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๗), หน้า ๑๐.

Xie, Philip Feifan กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวที่ได้รับ ความนิยมและนเพาผู้คนจากดินแดนและชาติพันธุ์ที่แตกต่างกันมาพบปะซึ่งกันและกัน^{๒๓}

๒.๒.๒ ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหา ประสบการณ์ใหม่ ๆ อันประกอบด้วยการเรียนรู้ การสัมผัส การชื่นชมกับเอกลักษณ์ความงามของ วัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชนอื่น ความแตกต่างทาง วัฒนธรรมของชนต่างสังคม ไม่ว่าจะเป็นด้านของศิลปะ สถาปัตยกรรม โบราณสถานโบราณวัตถุ เรื่องราวและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ รูปแบบวิถีชีวิต ภาษา การแต่งกาย การบริโภคความเชื่อ ศาสนา จารีตประเพณี ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจที่สำคัญ ช่วยกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ขึ้น ซึ่งจะทําให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่ต้องรับผิดชอบต่อปัจจัยพื้นฐานทางวัฒนธรรม อยู่ ๔ ประการคือ

- ๑) เพื่อมุ่งเน้นคุณค่าของวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น
- ๒) เพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องดูแลรักษาให้คงไว้ถึงคุณภาพสิ่งแวดล้อมและ คุณค่าทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน
- ๓) เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจสูงสุด แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องเคารพ วัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย
- ๔) เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์ตอบแทนอย่างเพียงพอ พร้อมทั้ง ปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่นให้ดีขึ้น^{๒๔}

พงศธร เกษสาลี ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมที่ สัมพันธ์กับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ โบราณสถาน แหล่งประวัติศาสตร์สถานที่สำคัญทาง ศาสนา งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ งานเทศกาล ประเพณี งานศิลปหัตถกรรม และ สินค้าของที่ระลึกในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงวิถีชีวิตและอัยาศยไมตรีของคนไทย^{๒๕}

^{๒๓} Xie, Philip Feifan, *Authenticating Cultural Tourism: Folk Villages in Hainan, (China.Dissertation Abstracts International.Ontario,Canada: University of Waterloo, Faculty of Environment Theses and Dissertations Electronic Theses and Dissertations (UW)., 2004), p.33.*

^{๒๔} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*, (กรุงเทพมหานคร: เพรส แอนด์ ดีไซน์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑.

^{๒๕} พงศธร เกษสาลี, *คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Handbook)*, (กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, ๒๕๔๓), หน้า ๕.

พยอม ธรรมบุตร ได้ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวซึ่งให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวและสถานที่ที่เป็นจุดหมายปลายทางของการเดินทางท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจะสนใจวิถีชีวิต มรดกวัฒนธรรม ศิลปะ อุตสาหกรรม และกิจกรรมนันทนาการของชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยวจะเยี่ยมชมและศึกษาแหล่งประวัติศาสตร์ ศิลปะ มหกรรมและงานแสดงสินค้าหัตถกรรม พิพิธภัณฑ์ทุกประเภท ศิลปะการแสดงและทัศนศิลป์ ตลอดจนแหล่งมรดกต่าง ๆ ^{๒๖}

ราณี อลิชัยกุล ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่า หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อชมหรือสัมผัสศิลปวัฒนธรรมแขนงต่างๆ ได้แก่ สถาปัตยกรรม จิตรกรรมประติมากรรม ภาษาและวรรณกรรม หัตถกรรม นาฏศิลป์และดนตรี รวมทั้งงานเทศกาล ประเพณี ^{๒๗}

รลิกา อังกูร ได้ให้คำจำกัดความว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต และความงดงามศิลปวัฒนธรรมไทยที่มีความ วิจิตรอลังการ และแตกต่างจากชาติอื่น เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่กำลังได้รับความนิยมในหมู่นักท่องเที่ยว ^{๒๘}

๒.๒.๓ หลักการของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา กล่าวว่า จากแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นได้นำไปสู่หลักการของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ๔ ประการคือ

๑) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญ คุณค่า ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวนั้น เพื่อเป็นข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวในการเพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ในการเข้าชม ในขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น

๒) เป็นการท่องเที่ยวที่ปลูกฝังสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความรัก ห่วงแหน รักษา และดึงดูดชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรของตนด้วย และได้รับประโยชน์ตอบแทนจากการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจ้างงาน การบริการนันทนาการ การให้บริการขนส่ง การให้บริการที่พัก การขายสินค้าที่ระลึก เป็นต้น

^{๒๖} พยอม ธรรมบุตร, **หลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

^{๒๗} ราณี อลิชัยกุล, **การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเอกสารการสอนชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพการจัดการการท่องเที่ยว**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๖), หน้า ๘๓.

^{๒๘} รลิกา อังกูร, **เรื่องการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๘), หน้า ๒๙.

๓) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรมและได้รับความเพลิดเพลิน พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๔) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการเคารพวัฒนธรรมของเพื่อนบ้าน หรือของชุมชนอื่น รวมทั้งเคารพในวัฒนธรรม ศักดิ์ศรี และผู้คนของตนเองด้วย^{๒๙}

ชูเกียรติ นพเกตุ ได้สรุปหลักการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมออกเป็น ๔ ประการ ดังนี้

๑) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญ คุณค่า ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ

๒) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการปลูก สร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความรักหวงแหน รักษา และดึงชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรของตน ด้วย และได้รับประโยชน์ตอบแทนจากการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ

๓) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรมและได้รับความเพลิดเพลิน พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๔) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการเคารพวัฒนธรรมของเพื่อนบ้านหรือของชุมชนอื่น รวมทั้งเคารพในวัฒนธรรม ศักดิ์ศรีและผู้คนของตนเองด้วย^{๓๐}

วรรณา วงษ์วานิช กล่าวว่า การท่องเที่ยวรูปแบบนี้จัดขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เยี่ยมชมเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่น เนื่องในเทศกาลต่าง ๆ เป็นการสืบทอดและรักษามรดกทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นไว้ โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเพื่อประโยชน์ของท้องถิ่น ซึ่งมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญ คือ

๑) เป็นประเพณีหรือวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ที่เด่นของแต่ละท้องถิ่น และสมควรที่จะดำรงรักษาไว้สืบต่อไป

๒) เจ้าของพื้นที่ร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งด้านการวางแผน การจัดการ และการอนุรักษ์

๓) มีวิทยากรและมัคคุเทศก์ประจำท้องถิ่น

^{๒๙} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**, (กรุงเทพมหานคร: เพรส แอนด์ ดีไซน์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๒.

^{๓๐} ชูเกียรติ นพเกตุ, **การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐานจุดเริ่มต้นของการพัฒนาอย่างยั่งยืน**, (กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒), หน้า ๒๙.

๔) มุ่งให้นักท่องเที่ยวได้รับทั้งความรู้ ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ความประทับใจ และประสบการณ์ในการดำรงชีวิตในสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากเดิม^{๓๑}

๒.๒.๔ วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาประสบการณ์ใหม่ ๆ ประกอบด้วย การเรียนรู้ การสัมผัส การชื่นชมกับเอกลักษณ์ความงดงามของวัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของกลุ่มชนอื่น ความแตกต่างทางวัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์ รูปแบบวิถีการดำเนินชีวิต ภาษาการแต่งกาย การบริโภค ความเชื่อ ศาสนาจารีตประเพณีล้วนแต่เป็น สิ่งดึงดูดใจที่สำคัญช่วยกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดการท่องเที่ยวแบบ ยั่งยืนที่ต้องรับผิดชอบต่อไปยังพื้นฐานทางวัฒนธรรมอยู่ ๔ ประการ คือ

- ๑) เพื่อมุ่งเน้นคุณค่าของวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น
- ๒) เพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องดูแลรักษาให้คงไว้ซึ่งคุณภาพสิ่งแวดล้อมและคุณค่าของวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน
- ๓) เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจสูงสุด แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องเคารพในวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย
- ๔) เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์ตอบแทนอย่างเพียงพอ พร้อมทั้งปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่นให้ดีขึ้น^{๓๒}

๒.๒.๕ ลักษณะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ชูเกียรติ นพเกตุ ได้กล่าวถึงลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ไว้ดังนี้

- ๑) ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม และประเพณี โดยยึดหลักที่ว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุด
- ๒) มีการจัดการอย่างยั่งยืนทั้งเชิงเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือกระทบให้น้อยที่สุด
- ๓) คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรม โดยให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย
- ๔) ให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น โดยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับความรู้และ

^{๓๑} วรรณภา วงษ์วานิช, ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๖๕.

^{๓๒} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, “มารู้จักหนังสือท่องเที่ยวเชิงนิเวศกันเถอะ” จุลสารการท่องเที่ยว.๑๘(๑): ๙, ๒๕๔๘ : ๕.

ประสบการณ์จากการท่องเที่ยว พร้อมทั้งมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๕) ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวอันเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น มีการตลาดของการบริการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์อย่างแท้จริง โดยให้ธุรกิจท่องเที่ยวเน้นในเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๖) ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ เพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ที่ได้รับ ทำให้ต้องการกลับมาเที่ยวซ้ำอีก โดยต้องมีกิจกรรมท่องเที่ยวตรงตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๗) คำนึงถึงขีดความสามารถรองรับและความสะอาดของพื้นที่ โดยต้องไม่เกินขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ในทุก ๆ ด้าน และต้องดูแลรักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวให้น่าอยู่เสมอ

๘) คำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว ต้องป้องกันรักษา ความปลอดภัยอย่างเข้มงวด เพื่อให้นักท่องเที่ยวอุ่นใจเวลาเดินทางท่องเที่ยว^{๓๓}

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา กล่าวว่า จากหลักการของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้กล่าวไปแล้วนำไปสู่ลักษณะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญอยู่ ๔ ประการ คือ

๑) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ทำให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี โดยยึดหลักที่ว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุด เพื่อให้สามารถสืบทอดถึงอนุชนรุ่นหลัง

๒) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการจัดการอย่างยั่งยืนทั้งเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักที่ว่าด้วยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือให้กระทบน้อยที่สุด

๓) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ให้คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรม โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย

๔) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวและประชาชนใน

^{๓๓} ชูเกียรติ นพเกตุ, การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐานจุดเริ่มต้นของการพัฒนาอย่างยั่งยืน, (กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐-๑๑.

ท้องถิ่น โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยว พร้อมทั้งมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๕) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น

๖) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการตลาดของบริการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แหล่งอนุรักษ์อย่างแท้จริง โดยยึดหลักที่ว่าจะต้องให้ธุรกิจท่องเที่ยวเน้นในเรื่องอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๗) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ เพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ที่ได้รับ ทำให้ต้องการกลับมาท่องเที่ยวซ้ำอีก โดยยึดหลักที่ว่าต้องมีกิจกรรมท่องเที่ยวตรงตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๘) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ และความสะดวกของพื้นที่ โดยยึดหลักที่ว่าต้องไม่เกินขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ในทุก ๆ ด้าน และต้องดูแลรักษาความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยวอยู่เสมอ

๙) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว โดยยึดหลักที่ว่าต้องป้องกันรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวอย่างเข้มงวด เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวอบอุ่นใจ^{๓๔}

๒.๒.๖ องค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ผู้อื่นและย้อนกลับมามองตัวเองอย่างเข้าใจในสรรพสิ่งของโลกที่ไม่สามารถแยกตัวออกจากกันได้ ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ฉะนั้นองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญจึงควรมี ๖ ด้าน อิงตามองค์ประกอบของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนดังต่อไปนี้คือ

๑) องค์ประกอบด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น อันประกอบด้วย สิ่งดึงดูดใจอยู่ ๑๐ ประการ คือ

(๑) ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ยังปรากฏให้เห็น

(๒) โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานต่าง ๆ

(๓) งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิมในท้องถิ่นและสิ่งปลูกสร้าง ผังเมือง

รวมทั้งซากปรักหักพัง

^{๓๔} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*, (กรุงเทพมหานคร: เพรส แอนด์ ดีไซน์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔.

- (๔) ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้น และแกะสลัก
- (๕) ศาสนา รวมถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา
- (๖) ดนตรี การแสดงละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่าง ๆ
- (๗) ภาษาและวรรณกรรม รวมถึงระบบการศึกษา
- (๘) วิถีชีวิต เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย การทำอาหาร ธรรมเนียมการรับประทาน

อาหาร

- (๙) ประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียม และเทศกาลต่าง ๆ
- (๑๐) ลักษณะงานหรือเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่มีการนำมาใช้เฉพาะท้องถิ่น

๒) องค์ประกอบด้านกระบวนการการศึกษาสิ่งแวดล้อม เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม โดยมีการศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

๓) องค์ประกอบด้านธุรกิจท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว และได้รับผลตอบแทนในกำไรสู่ธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๔) องค์ประกอบด้านการตลาดท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการตลาดท่องเที่ยวคุณภาพ โดยแสวงหานักท่องเที่ยวคุณภาพให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อให้ นักท่องเที่ยวคุณภาพได้รับรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างพึงพอใจ อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๕) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือจัดการการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ และได้รับผลประโยชน์ตอบแทนเพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

๖) องค์ประกอบด้านการสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องคำนึงถึงการปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องทางการท่องเที่ยวแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยมีการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทุกฝ่ายเกิดความรักและหวงแหนทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม^{๓๕}

^{๓๕} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**, (กรุงเทพมหานคร: เพรส แอนด์ ดีไซน์, ๒๕๔๘),

๒.๒.๗ ประเภทการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการเดินทางท่องเที่ยวชมโบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน อีกทั้งยังศึกษาความเชื่อถือ พิธีกรรมต่าง ๆ และมีความเข้าใจวัฒนธรรมใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น ในขณะเดียวกันก็มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม โดยให้ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวด้วย สามารถแบ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมออกเป็น ๕ ประเภท ดังนี้

๑) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว โดยได้รับความรู้ความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว เช่น อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยหรือเมืองเก่าสุโขทัย พระบรมมหาราชวัง พระธาตุพนม อุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท เป็นต้น

๒) การท่องเที่ยวงานวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and Traditional Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยว เพื่อชมงานศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้นเพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรีย์ศิลปะ และศึกษาความเชื่อการยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่างๆ อีกทั้งได้รับความรู้ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว เช่น งานประเพณีบุญบั้งไฟสระทราย งานประเพณีแห่ผีตาโขน จังหวัดเลย วัฒนธรรมประเพณีตักบาตรดอกไม้อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี ประเพณีลอยกระทงยี่เป็งเชียงใหม่ เป็นต้น

๓) การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบท (Rural Tourism/Village Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น เพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ ดูผลงานสร้างสรรค์และภูมิปัญญาพื้นบ้าน อีกทั้งมีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบทบ้านหาดผาชน จังหวัดน่าน เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำน่านเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา มีทิวทัศน์สองข้างที่สวยงาม ชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและเรียบง่าย กิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน จะเป็นกิจกรรมเชิงเกษตร การชมสวนผลไม้ ตามฤดูกาล เดินป่าศึกษาธรรมชาติ การล่องแพ และการให้อาหารปลาบนแพ เป็นต้น

กรณีการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบทบ้านคลองเรือ จังหวัดชุมพร เป็นหมู่บ้านที่มีพื้นที่ ที่แวดล้อมด้วยผืนป่าประเภทดิบชื้น ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ และมีความหลากหลายทางชีวภาพ

ผืนป่าประกอบด้วยพันธุ์ไม้นานาพันธุ์ โดยเฉพาะประเภทเฟิร์น กล้วยไม้ และสัตว์ป่า มีน้ำตก ที่สวยงาม ได้แก่ น้ำตกเหวพูลูหนั่ง และ น้ำตกเหวดาจันทร์ กิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชนที่น่าสนใจได้แก่ เดินป่าศึกษาธรรมชาติ ชมสวนผลไม้ ไร่กาแฟ การล่องแพไม้ไผ่ และการดูนก ฯลฯ

กรณีการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบทบ้านทรงไทยปลายโพงพาง จังหวัดสมุทรสงครามเป็นบ้านทรงไทยริมน้ำที่เก่าแก่ที่หาดูได้ยาก บรรยากาศร่มรื่น เป็นบ้านพักที่สามารถสัมผัสวัฒนธรรมที่สวยงามริมคลอง ชมวัฒนธรรมชาวบ้านริมน้ำที่ยังเป็นวิถีของชาวไทยแบบดั้งเดิม และสิ่งที่เป็นจุดเด่นของอำเภออัมพวาที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาที่นี่ ก็คือการล่องเรือชมหิ่งห้อย ซึ่งมีที่อัมพวาที่เดียวที่มีหิ่งห้อยสวยงามและมากที่สุด

๔) การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ออกกำลังกายหรือเล่นกีฬา หรือแข่งขันกีฬาโดยมีกิจกรรมท่องเที่ยวในรูปแบบของการจัดรายการกีฬาตามเส้นทางที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เช่น กิจกรรมกีฬาดำน้ำในจังหวัดภูเก็ตที่เกาะเฮ เกาะราชาใหญ่ และเกาะไม้ท่อน กีฬาวอลเลย์บอลชายหาดที่หาดป่าตอง กีฬาตีกอล์ฟที่เขาใหญ่ เป็นต้น

๕) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Health Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพหรือฟื้นฟูสุขภาพทางวัฒนธรรม เช่น การนวดตัว การนวดฝ่าเท้า การอบสมุนไพร การประคบสมุนไพร การฝึกกายบริหาร การฝึกสมาธิ เป็นต้น เช่น การนวดแผนโบราณที่วัดโพธิ์ การปฏิบัติธรรมวัดไร่เปิง จังหวัดเชียงใหม่ การปฏิบัติธรรมวัดพระธรรมกาย เป็นต้น ^{๓๖}

๒.๒.๘ ประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ชนัญ วงษ์วิภาค ได้กล่าวถึง ประโยชน์ที่ได้จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมดังนี้

๑) ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ผลการดำเนินการท่องเที่ยวที่ผ่านมาก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติเป็นอย่างมาก นำเงินตราเข้าประเทศมากที่สุดเมื่อเทียบกับรายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศที่ได้รับจากหน่วยงานต่าง ๆ ปัจจุบันการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้วางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อรองรับการเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะการเดินทางของนักท่องเที่ยวชาวไทย และจะมีการประชาสัมพันธ์ไปสู่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น

๒) ประโยชน์ทางสังคมและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวจะช่วยเผยแพร่เอกลักษณ์ของท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางขึ้นทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ การที่นักท่องเที่ยว

^{๓๖} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, “มารู้จักหนังสือท่องเที่ยวเชิงนิเวศกันเถอะ”, จุลสารการท่องเที่ยว, ๒๕๔๘, หน้า ๑๕-๑๖.

ชาวต่างชาติกับผู้คนในท้องถิ่นได้มีโอกาสรู้จักกันนั้น ผลก็คือ เกิดความสามัคคีสมานฉันท์ของคนในชาติ และการท่องเที่ยวระหว่างประเทศก็ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีที่จะนำไปสู่ความเป็นเพื่อนร่วมโลกและเกิดสันติภาพขึ้นแก่โลก

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย

๒.๓.๑ ความหมายของเครือข่าย

นักวิชาการไทย และต่างประเทศ ได้ให้นิยามความหมายของคำว่า “เครือข่าย” (Networks) ความหมายของเครือข่ายขึ้นอยู่กับว่าวิชาชีพใดจะนำคำว่าเครือข่ายไปใช้ซึ่งทำให้เครือข่ายมีความแตกต่างกันไปตามกลุ่มอาชีพ ผู้วิจัยได้รวบรวมความหมายของคำว่า “เครือข่าย” ไว้ดังนี้

กาญจนา แก้วเทพ ได้ให้ความหมายว่า “เครือข่าย” หมายถึง รูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรหลาย ๆ องค์กรที่ต่างมีทรัพยากรของตนเอง มีเป้าหมาย มีวิธีการทำงาน และกลุ่มเป้าหมายของตนเอง บุคคลหรือกลุ่มเหล่านี้ได้มาประสานงานกันมีระยะเวลาอันพอสมควร แม้อาจจะไม่มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็มี การวางรากฐานเอาไว้ (เปรียบเสมือนมีการต่อสายโทรศัพท์เอาไว้) เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่น ๆ เพื่อแก้ปัญหา ก็สามารถติดต่อไปได้ในการเข้าร่วมเป็นองค์กรเครือข่าย แม้ว่าองค์กรเหล่านี้จะมีบางอย่างร่วมกัน เช่น มีเป้าหมายร่วมกัน มีประโยชน์ร่วมกัน องค์กรเหล่านี้ก็ยังคงความเป็นเอกเทศอยู่ เพราะการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายเป็นการเข้าร่วมเพียงบางส่วนขององค์กรเท่านั้น^{๓๗}

นฤมล นิราทร ให้ความหมาย เครือข่าย ไว้ว่าหมายถึง กลุ่มของจุดต่าง ๆ ซึ่งเชื่อมต่อกันด้วยเส้น จุดต่าง ๆ ที่ว่านี้คือบุคคลหรือกลุ่ม ส่วนเส้นที่เชื่อมต่อนี้หมายถึงความสัมพันธ์ที่บุคคล หรือกลุ่มต่าง ๆ มีต่อกัน เครือข่ายจึงเป็นรูปแบบหนึ่งของกลุ่ม (แต่กลุ่มไม่ใช่เครือข่ายเสมอไป)^{๓๘}

วีระศักดิ์ เครือเทพ สรุปความหมายของเครือข่ายโดยอิงกับกรอบวิเคราะห์ในทางรัฐประศาสนศาสตร์ว่าหมายถึง การจัดรูปแบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของการทำงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ตั้งแต่สองหน่วยงานขึ้นไป ซึ่งอาจเป็นหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานเอกชนที่แสวงหากำไร หน่วยงานพัฒนาเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร กลุ่มอาสาสมัครของประชาชน หรือองค์การระหว่างประเทศ เพื่อร่วมมือร่วมใจกันดำเนินการกิจของสาธารณะบางประการ โดยมีองค์การภาครัฐเป็นแกน

^{๓๗} กาญจนา แก้วเทพ, เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สภาคณาจารย์ แห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๘), หน้า ๓๕.

^{๓๘} นฤมล นิราทร, การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๖.

หลักของเครือข่าย ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงเหล่านี้เป็นไปในลักษณะที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และมีความสัมพันธ์กันในลักษณะเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยมีเป้าหมายของความร่วมมือก็เพื่อต้องการแก้ไขปัญหาสาธารณะบางประการร่วมกัน ซึ่งเป็นปัญหาที่องค์กรใดองค์กรหนึ่งมีอาจดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จได้โดยลำพัง^{๓๙}

Catherine Alter และ Jerald Hage ให้ความหมายของ เครือข่าย ไว้ว่าเครือข่ายเป็นรูปแบบทางสังคมที่เปิดโอกาสให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์กร เพื่อการแลกเปลี่ยน การสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและการร่วมกันทำงาน เครือข่ายประกอบด้วยองค์กรจำนวนหนึ่งซึ่งมีอาณาเขตแน่นอนหรือไม่ก็ได้ องค์กรเหล่านี้มีฐานะเท่าเทียมกัน^{๔๐}

Joanna Smith และ Priscilla Wohlstetter อธิบายว่าเครือข่าย คือ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงต่าง ๆ ภายในเครือข่ายมีลักษณะของความสมัครใจ (Voluntary) โดยที่ไม่มีองค์กรใดบังคับหรือสั่งการองค์กรอื่น ๆ ในเครือข่ายได้ ทั้งนี้ความสัมพันธ์ดังกล่าวจะอยู่ในระดับที่สามารถนำไปสู่การแลกเปลี่ยนทรัพยากรในการดำเนินงานหรือการตัดสินใจร่วมกันระหว่างตัวแสดงต่าง ๆ ภายในเครือข่าย^{๔๑}

Paul Starkey ได้ให้ความหมายไว้ว่า เครือข่ายคือ กลุ่มของคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน ในลักษณะที่บุคคลหรือองค์กรสมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระในการดำเนินกิจกรรมของตน การสร้างเครือข่ายเป็นการทำให้บุคคลและองค์กรที่กระจัดกระจายได้ติดต่อและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และเป็นการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ อีกทั้งสมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันฉันท์เพื่อนที่ต่างก็มีความเป็นอิสระ มากกว่าสร้างการคบค้าสมาคมแบบพึ่งพิง^{๔๒}

Stephen Goldsmith และ William D. Eggers ได้นิยามความหมายของ เครือข่ายไว้ว่า เครือข่ายคือ โครงการริเริ่มต่าง ๆ ที่หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้ดำริให้มีขึ้นเพื่อตอบสนองความ

^{๓๙} วีระศักดิ์ เครือเทพ, เครือข่าย: นวัตกรรมการทำงานขององค์กรปกครองท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย., ๒๕๕๐), หน้า ๓๒-๓๕.

^{๔๐} Alter, Catherine, & Hage, Jerald, **Organizations Working Together**, (California: Sage, 1993), p.15.

^{๔๑} Joanna Smith,&Priscilla Wohlstetter, **Understanding the Different Faces of Partnering: A Typology of Public-Private Partnerships School Leadership and Management**, 2006, p.250.

^{๔๒} Paul Starkey, **Network for Development**, IFRTD (The International Forum for Rural Transport and Development), (London, UK: International, 1997), p.15.

ต้องการสาธารณะ โดยสามารถวัดเป้าหมายของผลงานได้ มีการมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบให้แก่ละ
หุ่่นส่วนการงาน และได้กำหนดโครงสร้างการไหลของสารสนเทศไว้ เป้าหมายบั้นปลายของการทุ่มเท
ดำเนินงานคือเพื่อสร้างคุณค่าสาธารณะให้เกิดขึ้นสูงสุด เป็นคุณค่าที่ยิ่งใหญ่กว่าผลรวมจากคุณค่าของ
งานที่แต่ละหุ่่นส่วนการงานสามารถทำได้ตามลาพังโดยปราศจากการประสานความร่วมมือ^{๔๓}

จากความหมายและค่านิยมของนักวิชาการทั้งไทย และต่างประเทศ ที่ได้ให้ความหมาย
พอจะสรุปได้ว่า “เครือข่าย” คือ การเชื่อมโยงของกลุ่มคนหรือกลุ่มองค์กรเข้าด้วยกันด้วยความสมัคร
ใจ ที่จะแลกเปลี่ยนข่าวสารร่วมกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดระเบียบโครงสร้างของคนใน
เครือข่ายด้วยความเป็นอิสระ เท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิ เชื่อถือ เอื้ออาทรซึ่งกัน
และกัน

๒.๓.๒ ที่มาและการเกิดของเครือข่าย

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ได้แบ่งที่มาของการมีเครือข่ายไว้ดังนี้

- ๑) ต้องการความชำนาญเฉพาะด้านในการแก้ไขปัญหา ความชำนาญเฉพาะด้าน
ของบุคคล หรือองค์การจะช่วยให้มองเห็นปัญหาได้ชัดเจน
- ๒) ต้องการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในการทำงาน
- ๓) ต้องการมีเพื่อนหรือกลุ่มในการทำงาน
- ๔) ต้องการทรัพยากรในการทำงาน
- ๕) ต้องการรับภาระความเสี่ยงในการทำกิจกรรมร่วมกัน
- ๖) ต้องการประหยัด เนื่องจากการแบ่งปันงานกันทำลดความซ้ำซ้อนในการ
ทำงาน^{๔๔}

สนธยา พลศรี กล่าวว่า การเกิดขึ้นของเครือข่ายแต่ละเครือข่าย ต่างมีจุดเริ่มต้นหรือถูก
สร้างมาด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน ดังนั้นการเกิดขึ้นของเครือข่ายแต่ละเครือข่ายจึงมีสาเหตุปัจจัย
สนับสนุนและการก่อรูปเครือข่ายที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งจากการศึกษาสามารถสรุปได้ ดังนี้

- ๑) เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เครือข่ายลักษณะนี้มักจะเกิดขึ้นเองโดยไม่มี
ใครจัดตั้งซึ่งเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างมนุษย์ เช่น ความสัมพันธ์ของระบบ
ครอบครัวและเครือญาติ ความสัมพันธ์ของครูอาจารย์และลูกศิษย์ เป็นต้น นอกจากนั้นยังอาจเกิดขึ้น
จากการที่มีความคิด ความเชื่อที่คล้ายคลึงกัน หรือประสบกับสภาพปัญหาทางเศรษฐกิจเหมือนกันมา

^{๔๓} Stephen Goldsmith & William D. Eggers, *Governing by Networks : The New Shape of the Public Sector*, (Washington, D.C.: Brookings Institution Press, 2004), p.24.

^{๔๔} เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, *การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : ส .เอเซียเพรส, ๒๕๔๓), หน้า ๓๗-๔๓.

ก่อนมารวมตัวกัน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นประสบการณ์ไปจนถึงร่วมกันแสวงหาทางเลือกใหม่ที่ดีกว่าในการดำรงอยู่ของกลุ่มสมาชิก

๒) เครือข่ายที่เกิดจากวิกฤตการณ์ของสังคมมนุษย์ เป็นการเกิดเครือข่ายที่เป็นผลจากการเกิดปัญหา หรือวิกฤตการณ์ขึ้นในสังคมที่สมาชิกตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องร่วมมือกันแก้ไขปัญหาในลักษณะของการรวมพลังกัน สมาชิกส่วนใหญ่จะมีคุณลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เช่น อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกัน อาชีพเดียวกัน หรือเกี่ยวข้องกัน ดำรงชีวิตร่วมกันหรือเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เป็นต้น การเกิดของเครือข่ายอาจจะเริ่มจากการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ แสวงหาแนวทางในการแก้ปัญหาและร่วมกันแก้ไขปัญหาในลักษณะของเครือข่ายที่เป็นอิสระ ปราศจากการครอบงำกันและกัน มีความสัมพันธ์แบบไม่ซับซ้อน หรือเป็นแนวราบที่ต่างต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน เช่น เครือข่ายพิทักษ์ป่า เครือข่ายอนุรักษ์ลุ่มน้ำ เป็นต้น

๓) เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยวิวัฒนาการ เป็นการเกิดเครือข่ายเนื่องจากความสัมพันธ์ของสมาชิก เช่น เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน มารวมกันโดยวัตถุประสงค์บางอย่างเป็นเวลานานในลักษณะของกลุ่มและองค์การ แล้วพัฒนาความสัมพันธ์เป็นเครือข่าย เช่น จากกลุ่มแบบสภากาแฟ พัฒนาเป็นเครือข่ายประชาคมหมู่บ้าน หรือประชาคมเมือง เป็นต้น

๔) เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยการจัดตั้ง เป็นการเกิดเครือข่ายที่มีผู้จัดตั้งและให้การสนับสนุนเพื่อวัตถุประสงค์บางประการ จนสมาชิกรวมกันเป็นเครือข่าย ทั้งการจัดตั้งโดยผู้นำ รัฐบาล ภาคเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น เครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง เครือข่ายสหกรณ์ เครือข่ายกระทรวงต่าง ๆ เป็นต้น^{๔๕}

๒.๓.๒ องค์ประกอบของเครือข่าย

พระมหาสุทิตย์ อาภากร ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของเครือข่าย ๕ ประการ คือ ๑) หน่วยชีวิตหรือสมาชิก ๒) จุดมุ่งหมาย ๓) การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก ๔) การมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยน และ ๕) ระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร^{๔๖}

จอห์น เวอร์เนอร์ กล่าวถึงองค์ประกอบของเครือข่าย โดยใช้ตัวอักษรย่อในภาษาอังกฤษ ๔ ตัว คือ Link หรือการเชื่อมต่อ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

๑) การเรียนรู้ (learning) ได้แก่ การเรียนรู้เกี่ยวกับความจำเป็น และความต้องการของตนเองและผู้อื่น

^{๔๕} สนธยา พลศรี, เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๕๗.

^{๔๖} พระมหาสุทิตย์ อาภากร, เครือข่าย:ธรรมชาติ ความรู้และการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : เดือนตุลา., ๒๕๔๗), หน้า ๔๗-๕๐.

๒) การลงทุน (investing) ได้แก่ การลงทุนด้านเวลา และพลังงานในการติดต่อ และเชื่อมประสานกับบุคคลต่าง ๆ

๓) การดูแล (nursing) ได้แก่ การดูแลสัมพันธ์ภาพระหว่างสมาชิกของเครือข่าย อย่างใกล้ชิด ทั้งในเรื่องของการทำงานและสัมพันธ์ภาพส่วนตัว

๔) การรักษา (keeping) ได้แก่ การรักษาทิศทางการบรรลุเป้าหมาย โดยเฉพาะการตรวจสอบความต้องการของสมาชิก และการเปิดใจรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อแสวงหาแนวทางที่ทรงพลังในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย^{๔๗}

๒.๓.๔ ลักษณะของเครือข่าย

สนธยา พลศรี ได้สรุปลักษณะทั่วไปของเครือข่ายไว้ ดังต่อไปนี้

๑) สมาชิกมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน เครือข่ายเป็นการถักทอสายใยสัมพันธ์ของ สมาชิกเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ โดยมีลักษณะเหมือนกับตาข่ายหรือใยแมงมุม

๒) สมาชิกของเครือข่ายอาจจะมีลักษณะบางประการร่วมกัน เช่น อาศัยอยู่ใน ชุมชนเดียวกันหรืออาณาบริเวณใกล้เคียงกันประกอบอาชีพเดียวกันหรือเกี่ยวข้องกัน ใช้ทรัพยากร เช่น สายน้ำ ป่าไม้ ประสบปัญหาหรือวิกฤตการณ์ร่วมกัน ลักษณะดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดัน ให้เกิดการรวมกันเป็นเครือข่ายเร็วขึ้น

๓) สมาชิกของเครือข่ายอาจจะมีลักษณะบางประการแตกต่างกัน เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา ศาสนา ชาติพันธุ์ ฐานะทางเศรษฐกิจ ลักษณะเหล่านี้ทำให้เครือข่ายมีความ หลากหลายและมีพลัง

๔) สมาชิกมีความสัมพันธ์หลายมิติ เครือข่ายเป็นระบบความสัมพันธ์ของสมาชิก ที่มีหลายลักษณะ เช่น เป็นความสัมพันธ์ของธรรมชาติโดยทั่ว ๆ ไปทั้งสิ่งที่มีชีวิตและสิ่งที่ไม่มีชีวิต ความสัมพันธ์เชิงกระบวนการของการทำงาน ความสัมพันธ์ในการร่วมมือกันของมนุษย์ในทางสังคม วิทยา ความสัมพันธ์ในลักษณะของการประสานงาน เป็นพลังในการทำงาน เป็นเครือข่ายประชา สังคม เป็นต้น

๕) เครือข่ายมีลักษณะเป็นการรวมพลังหรือศักยภาพของสมาชิกเข้าด้วยกัน ไม่ใช่พึ่งพิงอิงสมาชิกอื่น ๆ เพียงฝ่ายเดียว สมาชิกจึงต้องนำศักยภาพของตนออกมาใช้อย่างเต็มที่ พลังของเครือข่ายเป็นแบบทวีคูณหรือก้าวกระโดด

๖) สมาชิกมารวมกันด้วยความสมัครใจไม่ใช่เพราะถูกบีบบังคับ เนื่องจากสมาชิก ไม่สามารถแก้ไขปัญหาดได้ด้วยตนเอง มองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย เป็นต้น

^{๔๗} จอห์น เวอร์เนอร์, อังโน ปารีชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์, การสื่อสารกับสังคม เครือข่าย, (สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม : เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๔๖), หน้า ๙.

๓) ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเป็นแบบกัลยาณมิตร คือ มีความสมานฉันท์ สามัคคี มีความเอื้ออาทร สนับสนุนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่ขัดแย้ง ไม่ชิงดีชิงเด่น

๔) สมาชิกมีความสัมพันธ์กันในช่วงระยะเวลาหนึ่ง สมาชิกมีความรู้สึกรู้ว่าต่างเป็นส่วนประกอบของกันและกัน แม้ว่าบางเครือข่ายจะร่วมกิจกรรมกันนาน ๆ ครั้งก็ตาม แต่ยังคงมีสายใยสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน และพร้อมที่จะร่วมกิจกรรมอยู่เสมอ

๕) สมาชิกมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน กิจกรรมของเครือข่ายอาจจะมีกิจกรรมเดียวหรือหลายกิจกรรมก็ได้ เช่น การเยี่ยมเยียนกัน การประชุมสัมมนาร่วมกัน การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กัน การจัดเวทีสรุปบทเรียนร่วมกัน การปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปัญหาบางอย่างร่วมกัน การสนับสนุนช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ กิจกรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่สมาชิกร่วมกันดำเนินการเป็นครั้งคราวหรืออย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

๑๐) มีความสัมพันธ์เท่าเทียมกัน สมาชิกของเครือข่ายมีโครงสร้างความสัมพันธ์ที่เสมอภาคกันแบบแนวราบ คือไม่มีใครบังคับบัญชาแต่มีลักษณะเป็นหุ้นส่วนกัน มีอิสระในการดำเนินกิจกรรมของตนเอง ไม่รู้สึกว่าจะต้องสูญเสียอิสระของตนเองไป

๑๑) การมีพันธสัญญาร่วมกัน เครือข่ายมีลักษณะเป็นข้อตกลงระหว่างสมาชิกที่จะดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ซึ่งข้อตกลงร่วมกันนี้เป็นแนวทางในการดำเนินงานของเครือข่าย

๑๒) การติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิก เครือข่ายมีลักษณะเป็นการติดต่อสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ ระหว่างสมาชิก เพราะการติดต่อสื่อสารระหว่างกันเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์แบบหนึ่งของเครือข่ายนั่นเอง

๑๓) การบูรณาการ เป็นการร่วมกันของสมาชิกในด้านต่าง ๆ คือ การกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย แผนงาน โครงการ กิจกรรม ทรัพยากร การบริหารจัดการผลประโยชน์ อันเป็นการรวมระบบย่อยต่าง ๆ เข้าเป็นระบบใหม่ที่มีคุณภาพ มีพลัง มีศักยภาพที่มากขึ้นกว่าเดิม

๑๔) เครือข่ายมีหลายระดับ ระดับของเครือข่ายแตกต่างกันตามจำนวนของสมาชิก เช่น ระดับบุคคล ระดับกลุ่ม ระดับองค์กร ระดับสถาบัน ระดับชุมชน ระดับภูมิภาค ระดับประเทศ เป็นต้น

๑๕) เครือข่ายเป็นเครือข่ายระดับกลุ่มกับกลุ่มหรือองค์กรกับองค์กรขึ้นไป สมาชิกอาจจะเป็นอิสระต่อกันมารวมกันเป็นบางเรื่องบางส่วนเท่านั้น เมื่อดำเนินกิจกรรมประสบความสำเร็จแล้วก็อาจจะสลายตัวได้ แล้วมารวมตัวกันอีกครั้งเมื่อจะทำกิจกรรมครั้งใหม่ ส่วนการบริหารเครือข่าย อาจใช้การประชุมร่วมกันเป็นครั้งคราวหรือจัดตั้งเป็นองค์การร่วมก็ได้ โดยขึ้นอยู่กับลักษณะของเครือข่าย ความจำเป็นในการดำเนินกิจกรรมและความเห็นพ้องระหว่างสมาชิกของเครือข่าย

๑๖) เครือข่ายบางเครือข่ายอาจจะดำรงอยู่ได้นานแต่บางเครือข่ายอาจจะล่มสลายได้ง่าย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสมาชิก การบริหารจัดการและการพัฒนาเครือข่ายเป็นสำคัญ

๑๗) มีลักษณะเป็นพลวัต เครือข่ายมีระบบการทำงานที่เคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ไม่หยุดนิ่งเหมือนกับระบบหายใจของสิ่งมีชีวิต ลักษณะประการหนึ่งของเครือข่ายจึงได้แก่ ระบบการขับเคลื่อนการดำเนินงานของสมาชิกและการหาสมาชิกใหม่โดยไม่หยุดยั้ง

๑๘) เป็นการเรียนรู้ร่วมกัน เครือข่ายมีลักษณะของการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างสมาชิกด้วยกันหรือระหว่างสมาชิกกับคนอื่น ๆ เช่น ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญที่อยู่นอกเครือข่าย นักวิชาการสาขาต่าง ๆ การเรียนรู้ร่วมกันเพื่อสรุปบทเรียน การปรับปรุงข้อผิดพลาดที่ผ่านมา การจัดทำแผนและโครงการ ซึ่งทำให้สมาชิกดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๔๘}

นฤมล นิราทร กล่าวว่า ลักษณะของเครือข่ายที่สำคัญมี ดังนี้

- ๑) มีกลุ่มบุคคลหรือองค์การ
- ๒) กลุ่มเหล่านี้มีปฏิสัมพันธ์ ปฏิสัมพันธ์เป็นกระบวนการที่ประสานกลุ่มหรือบุคคลเอาไว้ สิ่งที่ได้จากการมีปฏิสัมพันธ์ก็คือข่าวสารข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ (หรือบางครั้งอาจไม่เป็นประโยชน์) ต่อการทำงาน
- ๓) มีการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันลักษณะทั้ง ๓ ประการข้างต้นเป็นลักษณะทั่วไปของกลุ่มหรือองค์การ
- ๔) มีความเป็นอิสระต่อกัน ความเป็นอิสระต่อกันนี้หมายถึง แต่ละกลุ่มก็มีเป้าหมายมีกิจกรรมของตนเองอยู่แล้ว การเข้าร่วมเครือข่ายเป็นการเข้าร่วมเป็นบางส่วนเพื่อทำกิจกรรมหรือโครงการร่วมกัน เมื่อโครงการสำเร็จแล้วเครือข่ายก็อาจสลายตัวไปได้^{๔๙}

เสาวลักษณ์ ขยทวิป ได้อธิบายถึงลักษณะของเครือข่ายไว้ ดังนี้

- ๑) เครือข่ายควรมีบทบาทในการเป็นกลไกขั้นต้นเพื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มต่าง ๆ ได้เข้าไปสู่กลไกแก้ไขปัญหาที่อยู่ในระดับที่สูงขึ้น เครือข่ายเป็นองค์กรภาคประชาชนที่เปรียบเสมือนเป็นห้องปฐมพยาบาลขั้นต้น

^{๔๘} สนธยา พลศรี, เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๑๓-๒๑๘.

^{๔๙} นฤมล นิราทร, การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๗-๘.

๒) องค์การที่เป็นเครือข่าย ควรมีความสัมพันธ์เป็นแบบเพื่อนร่วมงานเพื่อการประสานงานกันช่วยเหลือกัน เพื่อจะได้มีพลังที่เป็นขบวนการ ความสัมพันธ์ขององค์การเครือข่ายอาจจะมีลักษณะแนวดิ่งแต่ไม่ได้หมายถึงการมีอำนาจในการสั่งการ

๓) เครือข่ายต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจน องค์การที่เป็นเครือข่ายควรมีลักษณะที่เป็นอิสระ^{๕๐}

จากที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ถึงลักษณะที่ดีของการทำงานเครือข่ายจำเป็นต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญหลายด้าน เช่น ด้านสมาชิก ด้านความสัมพันธ์ ด้านการดำเนินงานหรือกิจกรรม ด้านการเรียนรู้ ด้านการบูรณาการ และด้านเป้าหมาย องค์ประกอบเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญในการกำหนดลักษณะเครือข่ายที่ดีในการทำงาน

๒.๓.๕ รูปแบบและประเภทของเครือข่าย

สนธยา พลศรี ได้แบ่งรูปแบบของเครือข่ายตามลักษณะกิจกรรมของสมาชิกในเครือข่าย โดยพบว่ามี ๒ รูปแบบ ดังนี้

๑) เครือข่ายกิจกรรมประเภทเดียวกัน เป็นเครือข่ายที่สมาชิกดำเนินกิจกรรมประเภทเดียวกันมารวมตัวกัน ประสานงานความช่วยเหลือให้ความร่วมมือกัน เช่น ชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับจังหวัด ชมรมผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนในระดับอำเภอ ชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านระดับอำเภอ เครือข่ายหมู่บ้านโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) และเครือข่ายที่มีการรวมตัวกันในรูปสมาคมต่าง ๆ การรวมตัวกันเป็นเครือข่ายตามรูปแบบนี้จะเป็นการดำเนินการในแนวนราบ ในระยะแรกสมาชิกที่มารวมจะอยู่ในพื้นที่ละแวกใกล้เคียงกันก่อน เมื่อความร่วมมือได้ผลก็ขยายเครือข่ายให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น จนเป็นเครือข่ายที่มีสมาชิกมาจากเขตพื้นที่ที่แตกต่างกัน เช่น สมาชิกมาจากต่างตำบล ต่างอำเภอ

๒) เครือข่ายกิจกรรมต่างประเภทกัน เป็นเครือข่ายที่สมาชิกต่างสาขาต่างกิจกรรมกัน มาร่วมมือกัน หรือกิจกรรมที่มีผลสืบเนื่องกันมาร่วมมือประสานช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เช่น เครือข่ายองค์การการตลาดสินค้าชุมชน เป็นการรวมตัวกันของตัวแทนสมาคมผู้นำอาชีพก้าวหน้า ตัวแทนสมาคมผู้นำสตรีพัฒนาชุมชนไทย ตัวแทนสมาคมผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนไทยกลุ่มอาชีพต่าง ๆ และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพื่อจัดทำตลาดสินค้าให้เป็นแหล่งจำหน่ายผลผลิตของสมาชิกในเครือข่าย โดยมีร้านค้าในชุมชนเป็นที่จำหน่ายสินค้าและประสานข้อมูลสินค้าในชุมชนระหว่างผู้ผลิต ผู้ซื้อ ผู้จำหน่าย มีการเชื่อมข้อมูล มีศูนย์ประสานงานองค์การชุมชน ซึ่งสร้างเครือข่ายให้องค์การต่าง ๆ ในชุมชน เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรภาครัฐกิจเอกชน ภาคราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงภาคประชาสังคมที่มีอยู่ในระดับตำบล อำเภอ จังหวัด โดยมีตัวแทนจากองค์กรต่าง

^{๕๐} เสาวลักษณ์ ขายทวีป, เครือข่ายสตรีทางการเมือง, (กรุงเทพมหานคร: คบไฟ, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒.

กิจกรรมกันมาเชื่อมประสานเพื่อเกื้อกูลกันทั้งในด้านข้อมูลข่าวสาร ความร่วมมือ และทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน^{๕๑}

นฤมล นิราทร ได้กล่าวว่า เครือข่ายสามารถจำแนกประเภทได้หลายมิติ ดังนี้

๑) จำแนกตามพื้นที่ดำเนินงาน เช่น เครือข่ายระดับหมู่บ้าน ตำบล จังหวัด ภาค และระดับประเทศ

๒) จำแนกตามประเภทกิจกรรมหรือประเด็นปัญหา เช่น เครือข่ายที่ทำงานด้านเด็ก สตรี สาธารณสุข เศรษฐกิจ พัฒนาชุมชน สิ่งแวดล้อม

๓) จำแนกตามอาชีพหรือสถานภาพทางสังคม เช่น เครือข่ายแรงงาน เครือข่ายครูพิทักษ์สิทธิเด็ก

๔) จำแนกตามรูปแบบโครงสร้างหรือความสัมพันธ์ การจำแนกโดยใช้เกณฑ์นี้ทำให้เกิดเครือข่าย ๒ ลักษณะ คือ

๔.๑) เครือข่ายตามแนวตั้ง หมายถึง เครือข่ายที่โครงสร้างมีลักษณะเป็นช่วงชั้นความสัมพันธ์ระหว่างองค์การภายในเครือข่ายไม่เท่ากัน มีองค์การที่มีสถานภาพสูงกว่า และอยู่ในฐานะผู้ให้ความช่วยเหลือแก่องค์การที่เป็นลูกข่าย เครือข่ายแนวตั้งพบมากในองค์การธุรกิจ เช่น เครือข่ายแฟรนไชส์ต่าง ๆ ซึ่งลูกข่ายต้องพึ่งพาบริษัทแม่ในเรื่องเครื่องหมายการค้า ขณะที่ลูกข่ายต้องเสียค่าใช้จ่ายสำหรับประโยชน์ที่จะได้จากแม่ข่าย

๔.๒) เครือข่ายตามแนวนอน เป็นเครือข่ายที่ความสัมพันธ์ระหว่างองค์การต่าง ๆ ภายในเครือข่ายที่มีความเท่าเทียมกัน ลักษณะการแลกเปลี่ยนเป็นไปโดยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การติดต่อภายในเครือข่ายเป็นการติดต่อระหว่างบุคคลหรือองค์การ หรืออาจจะมีการทำหน้าที่ประสานงานระหว่างเครือข่าย เช่น จัดประชุม กระจายข่าวสารข้อมูล หรือเป็นแกนกลางเวลาที่ต้องมีการปฏิบัติการร่วมกัน ซึ่งเครือข่ายในงานพัฒนาส่วนใหญ่ก็จะเป็นเครือข่ายตามแนวนอน เครือข่ายตามแนวนอนนี้อาจแบ่งได้ออกเป็น ๒ กลุ่มคือ

(๑) กลุ่มแรก เป็นเครือข่ายที่ขยายตัวออกไปจากศูนย์กลางที่เป็นจุดกำเนิดของเครือข่าย ซึ่งอาจจะเรียกว่า “แม่ข่าย” แม่ข่ายเปรียบเสมือนศูนย์บัญชาการ ซึ่งเป็นที่รวมของข่าวสารข้อมูล เครือข่ายแบบนี้อาจมุ่งให้การให้ข่าวสารข้อมูล หรือเพื่อการปฏิบัติการ หากมุ่งให้การกระจายข่าวสารข้อมูล จะไม่ได้เรียกร้องการมีส่วนร่วมจากสมาชิกมากเท่ากับเครือข่ายที่มุ่งปฏิบัติการ ตัวอย่างเครือข่ายลักษณะนี้ ได้แก่ เครือข่ายพิทักษ์สิทธิเด็ก เครือข่ายลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งเกิดจากการขยายการทำงานของศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก

^{๕๑} สนธยา พลศรี, เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๒๘.

(๒)กลุ่มที่สอง เป็นเครือข่ายที่ตั้งขึ้นมาจากกลุ่มที่เป็นสมาชิกเครือข่าย อยู่ก่อนแล้ว โดยแต่ละบุคคลหรือองค์การสมาชิกต่างออกไปสร้างหรือขยายเครือข่าย เช่น เครือข่าย สิทธิเด็กกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาคู่ค้าที่ถูกกระทำทารุณกรรมทางร่างกาย จิตใจ ทางเพศ และ สิ่งเสพติด

แม้ว่าเกณฑ์ที่ใช้ในการจำแนกประเภทของเครือข่ายจะมีความชัดเจน แต่ในความเป็นจริง เราจะพบว่าในหลายกรณีเครือข่ายมักจะมีลักษณะที่คาบเกี่ยวกัน กล่าวคือเครือข่ายมักจะมีมิติต่าง ๆ เช่น เครือข่ายหนึ่งอาจจะเป็นทั้งเครือข่ายในพื้นที่ เครือข่ายกิจกรรม และเครือข่ายตามสถานภาพทาง สังคม^{๕๒}

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน

“ชุมชน” มีนัยและความหมายที่เป็นไปตามพลวัตหรือกระแสของสังคม ซึ่งนักวิชาการ นักพัฒนา หรือผู้ที่ให้ความหมายของคำว่า “ชุมชน” ล้วนต่างให้ความหมายที่สอดคล้องกับความรู้ ทักษะคติ หรือโดยมีจุดมุ่งหมายที่หวังช่วงชิงอำนาจในการนิยามความหมายของตนเพื่อผลประโยชน์ ประการใดประการหนึ่ง ความเป็นชุมชนหรือความเป็นหมู่คณะมีการเปลี่ยนแปลงและเคลื่อนไหวอยู่ ตลอดเวลา การจำกัดคำนิยามของคำว่า “ชุมชน” ไว้ในแนวใดแนวหนึ่งย่อมจะขาดความหลากหลาย หรือความไม่เข้าใจในความเป็นชุมชนและถ้าพิจารณาโดยรวมก็จะเห็นว่า ความเป็นชุมชนนั้น เน้น เรื่องของความสัมพันธ์และการเกาะเกี่ยวกันของเพื่อนมนุษย์ในระดับต่าง ๆ

๒.๔.๑ ความหมายของชุมชน

ชุมชน มีความหมายที่หลากหลาย และถ้ามองโดยรวมจะเห็นว่า มีนัยหรือความหมาย ไกลเคียงกัน สามารถสรุปรวม เป็นแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนใน ๔ แนวคิดดังนี้ ๑) แนวคิดสังคมวิทยา ๒) แนวคิดทางมนุษยนิยม ๓) แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน และประชาสังคม ๔) แนวคิดเกี่ยวกับ ชุมชนใน รูปแบบใหม่^{๕๓}

ราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของคำว่าของชุมชนหรือประชาคม คือ กลุ่มย่อยที่มี ลักษณะหลายประการเหมือนกันลักษณะสังคม แต่มีขนาดเล็กกว่าและมีความสนใจร่วมที่ประสานงาน ในวงแคบกว่า ชุมชน หมายถึง เขตพื้นที่ระดับของความคุ้นเคยและการติดต่อระหว่างบุคคล ตลอดจน พื้นฐานความยึดเหนี่ยวเฉพาะบางอย่างที่ทำให้ชุมชนต่างไปจากกลุ่มเพื่อนบ้าน ชุมชนมีลักษณะ เศรษฐกิจเป็นแบบเลี้ยงตัวเองที่จำกัดมากกว่าสังคม แต่ภายในวงจำกัดเหล่านั้นย่อมมีการสร้างสรรค์

^{๕๒} นฤมล นิราทร, การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๘-๒๑.

^{๕๓} ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๕-๖๓.

ใกล้ชิดกว่า และความเห็นอกเห็นใจลึกซึ้งกว่า อาจจะมีสิ่งเฉพาะบางประการที่ผูกพันเอกภาพ เช่น เชื้อชาติ ต้นกำเนิดเดิมของชาติหรือศาสนา^{๕๔}

ประดิษฐ์ มัณชิมา ได้กล่าวว่า เป็นความรู้สึกและทัศนคติทั้งมวลที่ผูกพันปัจเจกบุคคลให้รวมเข้าเป็นกลุ่ม ชุมชน คือ กลุ่มชนที่มีความรู้สึก นึกคิด และผลประโยชน์ร่วมกัน อาศัยอยู่ในบริเวณหรือที่เดียวกัน มีการใช้ประโยชน์และบริการทางสังคมร่วมกัน^{๕๕}

พัฒน์ สุจานงค์ กล่าวว่า ชุมชน หมายถึง ดินแดนทั่วไปที่มีจำนวนคนมากกว่า ๒ คนขึ้นไป ที่ได้ร่วมกันด้วยธรรมชาติอย่างเดียวกัน คือ มีความคิดเห็นพ้องต้องกัน รวมตัวกันที่จะทำอะไรร่วมกัน และกันหวังที่จะประสบความสำเร็จนั้นอย่างเดียวกัน^{๕๖}

กรมการพัฒนาชุมชน แสดงความคิดเห็นว่า ชุมชน คือกลุ่มคนที่มีความคิดเห็นไปในแนวทางเดียวกัน และสามารถดำเนินงานกิจกรรมใด ๆ เพื่อประโยชน์ร่วมกันได้^{๕๗}

ทงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ ได้กล่าวว่า ชุมชนคือกลุ่มคนที่อาศัยอยู่รวมกันในที่ใดที่หนึ่ง โดยมีความรู้สึกผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความรู้สึกนึกคิด และสนใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือสิ่งที่คล้าย ๆ กัน มีการปฏิบัติต่อกันด้วยความรู้สึกว่าแต่ละคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้น^{๕๘}

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้กล่าวว่า ชุมชน หมายถึง องค์การทางสังคมอย่างหนึ่งที่มีอาณาเขตครอบคลุมท้องถิ่นหนึ่ง และมวลสมาชิก สามารถบรรลุถึงความต้องการพื้นฐานส่วนใหญ่ได้ และสามารถแก้ไขปัญหาส่วนใหญ่ของชุมชนเองได้ของชุมชนเองได้^{๕๙}

จิรพรรณ กาญจนจิตรรา กล่าวว่า ชุมชนประกอบด้วยกลุ่มชนที่มีบางสิ่งบางอย่างคล้ายคลึงกัน รวมขึ้นเป็นชุมชนหนึ่ง มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกสถาบันและกลุ่มคนที่อยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน อยู่ใต้กฎหมายหรือข้อบังคับเดียวกัน^{๖๐}

^{๕๔} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๒.

^{๕๕} ประดิษฐ์ มัณชิมา, สังคมวิทยาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๒), หน้า ๔๒.

^{๕๖} พัฒน์ สุจานงค์, การพัฒนาชุมชนแบบผสมผสานสำหรับประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า ๔.

^{๕๗} กรมการพัฒนาชุมชน, คู่มือการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนสำหรับนักพัฒนากร, (กรุงเทพมหานคร : กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๒๖), หน้า ๗๗.

^{๕๘} ทงศักดิ์ คุ่มไข่น้ำ, การพัฒนาชุมชนเชิงปฏิบัติการ, (กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๓๔), หน้า ๔.

^{๕๙} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๖), หน้า ๖.

จินตนา สัจจามันท์ ได้กล่าวว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ในบริเวณเดียวกัน มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันมีความสนใจร่วมกันและมีพฤติกรรมอย่างเดียวกัน เช่น มีภาษาพูดหรือวัฒนธรรมเหมือนกัน^{๖๑} กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกัน และสมาชิกทุกคน ได้ให้ความสนใจในเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้นร่วมกัน มิเพียงแต่ให้ความสนใจอย่างใดอย่างหนึ่งเฉพาะ แต่ให้ความสนใจโดยทั่วไป ซึ่งมีขอบเขตมากพอที่จะอยู่ร่วมกันในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้แล้วชุมชนนั้น อาจหมายถึงการอยู่ร่วมกันอย่างง่าย ๆ เช่น หมู่บ้านหนึ่ง ชนเผ่าหนึ่ง หรือการอยู่ร่วมกันขนาดใหญ่เช่น เมืองหนึ่ง ๆ หรือประเทศหนึ่ง^{๖๒} ชุมชน หมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกันมีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความพยายามทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำรวมถึงติดต่อสื่อสารกันในเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้นร่วมกัน มิเพียงแต่ให้ความสนใจอย่างใดอย่างหนึ่งเฉพาะ^{๖๓}

จำนง อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ กล่าวว่าชุมชน คือ กลุ่มคนพวกหนึ่งที่มาอยู่ร่วมกันในอาณาบริเวณหนึ่ง โดยคนเหล่านี้ถือว่า ตนมีความผูกพันอยู่กับอาณาบริเวณแห่งนั้น มีความยึดเหนี่ยวกันเป็นปึกแผ่นมั่นคง มีการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ หลายด้านด้วยกลุ่มต่าง ๆ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน เช่น ครอบครัวหลาย ๆ ครอบครัว โรงเรียน วัด ร้านค้า โรงงาน ฯลฯ รวมกันเป็นหมู่บ้านเป็นเมือง แต่กระนั้นก็ตามแม้ว่าชุมชนจะมีกิจกรรมต่าง ๆ หลายด้านและสามารถ ตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตของสมาชิกได้ แต่ชุมชนก็ยังเป็นหน่วยย่อย ของสังคมที่ต้องขึ้นอยู่กับอำนาจรัฐ^{๖๔}

อริยา เสวตามร์ กล่าวว่า ชุมชน หมายถึง ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชนและเครือข่ายที่กว้างขวาง กิจกรรมที่สร้างขึ้นเป็นการสร้างความเป็นชุมชนในรูปแบบใหม่ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่ยึดถือและเครือข่ายที่กว้างขวางมากกว่าในอดีตเพื่อสอดคล้องกับกระแสการพัฒนาในปัจจุบันที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและเครือข่ายหรือเพื่อรู้เท่าทันการเชื่อมโยงเครือข่ายของเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ไร้พรมแดน^{๖๕}

^{๖๐} จีรพรรณ กาญจนจิตรา, การพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๐), หน้า ๑๐-๑๑.

^{๖๑} จินตนา สัจจามันท์, การศึกษาและการพัฒนาชุมชนในศตวรรษที่ ๒๑ (Education and Community Development in the 21st Century), (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๖), หน้า ๗๒.

^{๖๒} โรเบิร์ต เอ็ม แม็ค ไอเวอร์ , อ้างใน ไพรัตน์ เดชะรินทร์, ทบทวนการพัฒนาชนบทไทย, (กรุงเทพมหานคร : ดี แอนด์ เอส, ๒๕๔๔), หน้า ๑-๒.

^{๖๓} ประเวศ วะสี, ประชาคมตำบลยุทธศาสตร์ เพื่อเศรษฐกิจพอเพียงศีลธรรมและสุขภาพ, (กรุงเทพมหานคร : มติชน, ๒๕๔๑), หน้า ๕.

^{๖๔} จำนง อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๓.

^{๖๕} อริยา เสวตามร์, นักพัฒนากับบทบาทในการสร้างความหมายใหม่ของชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๒๑.

สุวิทย์ ยี่วรพันธ์ ได้ให้ความหมายชุมชน หมายถึง กลุ่มชนซึ่งรวมกันอยู่โดยมีความรู้สึกผูกพันกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันซึ่งจะทำให้เกิดการปฏิบัติระหว่างกันมีความสัมพันธ์ระหว่างกันและการรวมกันอยู่ในเขตนั้น^{๖๖}

ยุทธศักดิ์ เดชยนต์ ได้ให้ความหมายของชุมชนว่าหมายถึง กลุ่มที่รวมหลาย ๆ ครอบครัวในเขตเนื้อที่อันจำกัด ครอบครัวเหล่านี้สามารถพึ่งพาอาศัยกัน ทำให้สามารถตอบสนองความต้องการในชีวิตประจำวันของกันและกันได้^{๖๗}

สนธยา พลศรี ได้ให้ความหมายว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มทางสังคมที่อยู่อาศัยร่วมกันในอาณาบริเวณเดียวกัน เช่น ครอบครัว ละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบล หรือเรียกเป็นอย่างอื่นมีความเกี่ยวข้องกันสัมพันธ์กัน มีการติดต่อสื่อสารและเรียนรู้ร่วมกัน มีความผูกพัน เอื้ออาทรกันภายใต้บรรทัดฐานและวัฒนธรรมเดียวกัน ร่วมมือและพึ่งพา อาศัยกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน^{๖๘}

Peter Cook ให้ความหมายของ ชุมชน หมายถึง สถานที่และกลุ่มคนที่บุคคลรู้จักเป็นอย่างดี รู้ทั้งข้อดีและข้อเสีย ของชุมชน เป็นทั้งส่วนหนึ่งของระบบรวมและระบบส่วนบุคคล^{๖๙}

สรุปได้ว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มาอยู่ร่วมกันในอาณาบริเวณเดียวกัน มีวิถีชีวิตที่คล้ายกัน มีการติดต่อสื่อสารและเรียนรู้ร่วมกัน มีความผูกพัน เอื้ออาทรกันภายใต้บรรทัดฐานและวัฒนธรรมเดียวกัน

๒.๔.๒ รูปแบบและลักษณะของชุมชน

Victor Gruen ได้แบ่งรูปแบบชุมชนเมืองที่เหมาะสมไว้ ๕ ประเภท ดังนี้

๑) ชุมชนละแวกบ้าน หรือ หมู่บ้าน Victor Gruen เสนอว่ารูปแบบชุมชนเมืองในระดับหมู่บ้านควรประกอบด้วยจำนวนครอบครัวประมาณ ๒๕๐ ครอบครัว และมีจำนวนประชากร ๓-๖ คน ต่อครอบครัว จำนวนประชากรทั้งหมดของชุมชนที่เหมาะสม ประมาณ ๙๐๐ คน

^{๖๖} สุวิทย์ ยี่วรพันธ์, พัฒนชุมชนในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๑), หน้า ๕๑.

^{๖๗} ยุทธศักดิ์ เดชยนต์, สังคมสงเคราะห์: ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสังคมมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๗), หน้า ๓๙.

^{๖๘} สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๑๗), หน้า ๒๒.

^{๖๙} Peter Cook, The Idea of the City, (Massachusetts: MIT Press, 1996), p. 212-221.

๒) ชุมชนขนาดเล็ก (Community) ระบบของชุมชนเมืองเป็นชุมชนขนาดเล็กที่ประกอบด้วยจำนวนหมู่บ้าน ๔-๕ หมู่บ้าน จำนวนประชากรประมาณ ๔,๕๐๐ คน มีบริเวณที่เป็นศูนย์กลาง ทำหน้าที่ให้บริการและการค้าของชุมชน มีจำนวนประชากรประมาณ ๒๕๐ ครอบครัว หรือ ๙๐๐ คน รวมประชากรทั้งสิ้นของชุมชนประมาณ ๕,๔๐๐ คน

๓) เมือง (Town) เป็นเมืองที่มีขนาดใหญ่ขึ้นโดยประกอบด้วยประชากร ๔ ชุมชน มีจำนวนประชากรประมาณ ๒๐,๖๐๐ คน และมีศูนย์กลางทำหน้าที่ให้บริการแก่เมือง ที่มีประชากรประมาณ ๕๔,๐๐๐ คน รวมประชากรของเมืองประมาณ ๒๕,๐๐๐ คน

๔) นคร (City) เป็นชุมชนเมืองขนาดใหญ่ที่ประกอบไปด้วย ๑๐ เมือง มีบริเวณศูนย์กลางเมือง จำนวนประชากรบริเวณศูนย์กลางเมืองประมาณ ๑๐,๐๐๐ ครอบครัว หรือประมาณ ๑๐,๐๐๐ คน และประชากรของเมืองรอบนอกศูนย์กลาง ๑๐ เมือง มีจำนวนประมาณ ๒๕๐,๐๐๐ คน รวมพลเมืองของนคร (City) ทั้งสิ้นประมาณ ๒๘๐,๐๐๐ คน

๕) มหานคร (Metropolis) เป็นรูปแบบของชุมชนเมืองที่ใหญ่ที่สุด ซึ่งประกอบด้วยพลเมืองบริเวณชานเมือง จำนวน ๑๐,๐๐๐ ครอบครัว หรือประมาณ ๒๕๐,๐๐๐ คน บริเวณศูนย์กลางมหานครมีจำนวนครอบครัว ๑๐๐,๐๐๐ ครอบครัว หรือประมาณ ๒๕๐,๐๐๐ คน มีพลเมืองรวมทั้งสิ้นของมหานครประมาณ ๓,๓๐๐,๐๐๐ คน

อานนท์ อาภาภิรมย์ ได้จำแนกชุมชนตามลักษณะเด่นของชุมชน ดังนี้

๑) ชุมชนมหานคร (Metropolitan centers) เมืองที่มีประชากร ตั้งแต่ ๕๐๐,๐๐๐ คนขึ้นไป

๒) เมืองอุตสาหกรรม (Industrial cities) เป็นเมืองอุตสาหกรรมต่าง ๆ เช่น เหมืองแร่ ถลุงเหล็ก ผลิตรถยนต์ เครื่องเรือน รองเท้า ฯลฯ

๓) เมืองการค้า (Commercial cities) เป็นศูนย์กลางการค้าด้านต่าง ๆ

๔) เมืองหลวง (Government cities) เป็นที่ตั้งของเมืองหลวง และหน่วยงานของรัฐบาล

๕) เมืองการศึกษา (Educational cities) เป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัย วิทยาลัย โรงเรียนต่าง ๆ

๖) เมืองสถาบันต่าง ๆ (Institutional Cities) เป็นที่ตั้งของสถาบันองค์การต่าง ๆ เช่น โรงพยาบาล สถานิอนามัย สุขาภิบาล โดยทั่วไปแล้วมักจะมีการจัดองค์การเล็ก ๆ เป็นสาขากกระจายอยู่ทั่วไปในเมืองนั้น

๗) ชุมชนชานเมือง (Suburban Communities) เป็นชุมชนที่อยู่ใกล้ตัวเมือง ประชากรยังมีการติดต่อไปมาอยู่ในเมือง

๘) สถานที่ตากอากาศ (Resort Communities) เช่นชายทะเล เชียงเขา สถานที่เล่นกีฬา

๙) หมู่บ้านเกษตรกรรม (Agricultural Villages)

๑๐) ชุมชนเปิด (Open Country Communities) เป็นชุมชนที่เป็นศูนย์รวมของหลายด้าน เช่น โรงเรียน วัด โกดังเก็บของ สถานีน้ำมัน ฯลฯ

๑๑) ชุมชนแบบอุดมการณ์ (Ideological Communities) เป็นชุมชนที่เราตั้งใจให้เป็นแบบนั้นหรือที่เรียกว่า “Intentional Communities” ซึ่งขึ้นอยู่กับความเชื่อทางด้านต่าง ๆ เช่น ทางศาสนา ความชอบ ความสนใจ ชุมชนแบบอุดมการณ์นี้ มีความสำคัญมากในการทำงานจัดระเบียบ และพัฒนาชุมชน เพราะเป็นสิ่งที่ทุกคนเชื่อว่าจะสร้างสวัสดิการทางสังคมได้^{๗๐}

๒.๔.๓ องค์ประกอบของชุมชน

นักวิชาการได้กล่าวถึง องค์ประกอบของชุมชน ไว้อย่างกว้างขวาง ดังนี้^{๗๑}

องค์ประกอบของชุมชน ๓ ประการ คือ

๑) มนุษย์ (Human Component) เป็นองค์ประกอบที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในชุมชน จากวิวัฒนาการของมนุษย์เป็นต้นมาจนถึงวันนี้ มนุษย์ชอบอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม หรือนอกจากจำเป็นต้องรวมกันเป็นกลุ่ม สรุปได้ว่า ในทุกชุมชนไม่มีใครเลยถูกทอดทิ้งอยู่คนเดียว โดยไม่มีการไปมาหาสู่ติดต่อกับบุคคลอื่นในชุมชนนั้น การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มมีหลากหลายลักษณะและหลายรูปแบบ เช่น ครอบครัว กลุ่มพ่อค้า เป็นต้น มีทั้งกลุ่มที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตลอดจนกลุ่มที่เรียกว่า กลุ่มปฐมภูมิ และกลุ่มทุติยภูมิ ความจำเป็นที่มนุษย์จำเป็นต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม หรือต้องมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นหรือกลุ่มอื่น ก็เนื่องจากกิจกรรมบางอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน และคนที่เป็นส่วนสมาชิกของกลุ่มใด ๆ ก็ตามย่อมมีความสัมพันธ์ต่อสมาชิกในกลุ่มเดียวกันหรือกับกลุ่มอื่น ๆ อีกเป็นลูกโซ่ เกี่ยวพันกันไป สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนประกอบที่สำคัญขององค์ประกอบด้านมนุษย์

๒) องค์ประกอบด้านที่สิ่งมนุษย์ประดิษฐ์ขึ้น สิ่งที่มนุษย์คิดค้นประดิษฐ์ขึ้นมีหลากหลายลักษณะ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมและได้นำไปใช้ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเครื่องอำนวยความสะดวก หรือสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ตู้เย็น พัดลม อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย เครื่องทุนแรง รถยนต์ นอกจากสิ่งที่เป็นวัตถุแล้ว มนุษย์ยังสร้างแนวความคิด ปรัชญา ค่านิยม ความเชื่อ ความรู้ต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นทั้งนั้น องค์ประกอบเหล่านี้แตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน ซึ่งมีสภาพและระดับต่างกัน การประดิษฐ์คิดค้นของมนุษย์ไม่มีที่

^{๗๐} อานนท์ อาภาภิรมย์, ลักษณะสังคมและปัญหาสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: พีรพัฒน์, ๒๕๒๒), หน้า ๕๔-๕๗.

^{๗๑} ไพรัตน์ เดชะรินทร์, การบริหารการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๔), หน้า ๑๖-๑๗.

สิ้นสุด และสืบทอดกันไปตลอดเวลา สิ่งทั้งหลายที่มนุษย์คิดค้นขึ้นมานี้จะมีความสัมพันธ์กันต่อกันในแต่ละชนิดของมันเอง ความสัมพันธ์เหล่านี้คล้าย ๆ กับลูกโซ่ที่ต่อกันเป็นช่วง ๆ อันเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ภายในองค์ประกอบของสิ่งที่มนุษย์คิดค้นขึ้น เช่น สร้างรถยนต์ขึ้นมาก็นำไปวิ่งบนถนนที่สร้างขึ้นมา และอาจจะทำให้เกิดฝุ่นปลิวไปสร้างความเดือดร้อนให้กับชาวบ้าน หรือสามารถที่จะขนผลผลิตพวกพืชผัก ผลไม้ไปขายในตลาดได้เร็วขึ้น เป็นต้น

๓) องค์ประกอบด้านสิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้น สิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้นมาหมายรวมทุกอย่าง ที่เกี่ยวข้องกับพืช สัตว์ ทรัพยากรธรรมชาติทั้งหลาย ซึ่งทุกชุมชนจะมีสิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้นเป็นส่วนประกอบอยู่ทั้งนั้น สิ่งต่าง ๆ แต่ละชนิดในชุมชนที่ธรรมชาติสร้างขึ้นจะมีความสัมพันธ์กันเหมือนองค์ประกอบที่กล่าวมาแล้วทั้ง ๒ ประเภท เช่น สภาพอากาศที่แห้งแล้งจะทำให้ดินแตกระแหงและไม่มีน้ำเพียงพอสำหรับการเจริญเติบโตของพืชผลทั้งหลาย เป็นต้น

องค์ประกอบของชุมชนทั้ง ๓ ประการ จะมีความสัมพันธ์และมีการปฏิบัติต่อกัน องค์ประกอบที่อยู่ภายในชุมชนหนึ่ง ๆ เริ่มจากองค์ประกอบด้านมนุษย์ นอกจากจะมีความสัมพันธ์และปฏิบัติต่อกันแล้ว ยังจะต้องไปมีความสัมพันธ์ต่อสิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้นด้วย เช่น มนุษย์ร่วมมือกันไปช่วยกันตัดไม้ในป่า แล้วนำมาสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย เป็นต้น

๒.๕ แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน : “Community-based Tourism : CBT” “เป็นเรื่องของการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่นและผู้มาเยือน ในการที่จะดูแลรักษาทรัพยากรด้านต่าง ๆ ของชุมชนที่มีอยู่แล้ว ตลอดจนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน อันเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน เพื่อประโยชน์แก่ชุมชน”^{๗๒}

๒.๕.๑ ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

มีผู้ที่นิยามและให้ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้หลายหลาก จากนักวิจัยที่มีผลงานด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนี้

ร่ำไพพรรณ แก้วสุริยะ ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม หมายถึง การให้โอกาสชุมชนยอมรับกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละประเภทร่วมดำเนินการ คือ ร่วมวางแผน จัดการด้วยกัน ร่วมลงทุนเป็นหุ้นด้วยกันและได้รับผลประโยชน์ ทั้งรายได้และผลกำไรอย่างเสมอภาคกัน^{๗๓}

^{๗๒} สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, การท่องเที่ยวโดยชุมชน, [ออนไลน์], แหล่งอ้างอิง: <http://www.cbt-i.org/2012/travel.php>. [๒๐ มีนาคม ๒๕๖๐].

^{๗๓} ร่ำไพพรรณ แก้วสุริยะ, “การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นหน้าที่ของชุมชน”, อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ ๔๒ ฉบับที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๔, หน้า ๑๑.

สินธุ์ สโรบล ได้ให้ความหมาย การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ใช้คนในชุมชนเป็นฐานในการบริหารจัดการ โดยกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อนำไปสู่การดูแลรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตมาเป็นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยว โดยมีการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การจัดการ การให้บริการ การประเมินผล และสรุปผลการดำเนินงาน โดยเน้นให้เกิดความยั่งยืนและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น และต้องคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ^{๗๔}

พจนา สวนศรี ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน^{๗๕}

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย^{๗๖} ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานแนวคิดที่ว่า ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากร และเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชุมชน มาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ ความสามารถและบทบาทที่สำคัญในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน และมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ

เทิดชาย ช่วยบำรุง ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึงการท่องเที่ยวที่เป็นการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และสถานที่ให้ดำรงอยู่ โดยผนวกการท่องเที่ยวไว้เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศในชุมชน หรืออาจ

^{๗๔} สินธุ์ สโรบล, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว), ๒๕๔๖), หน้า ๒๕.

^{๗๕} พจนา สวนศรี, คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, ๒๕๔๖), หน้า ๑๙.

^{๗๖} สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว), ๒๕๔๗), หน้า ๔๓.

กล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวชุมชนเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม ไม่รบกวนหรือทำลายทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและสถานที่^{๗๗}

มิ่งสรรพ ขาวสอาด กล่าวว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนหมายถึงการท่องเที่ยวที่มีชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญทั้งในด้านการดำเนินการ การบริหารจัดการ การตัดสินใจ และการจัดการผลประโยชน์ โดยอาศัยปัจจัยเกื้อหนุนจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ประเพณีวัฒนธรรม และกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น^{๗๘}

กล่าวโดยสรุปความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ รูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากการร่วมมือของประชาชน และตัดสินใจแก้ปัญหาาร่วมกัน เพื่อปรับปรุงสภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ ให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น และมีการจัดการผลประโยชน์ร่วมกัน โดยอาศัยการท่องเที่ยวที่เป็นการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และสถานที่ให้ดำรงอยู่

๒.๕.๒ หลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มองชุมชนเป็นศูนย์กลางหรือฐานเพื่อกำหนดทิศทาง แผนงาน แผนปฏิบัติการของตนเองโดยดำเนินการพร้อมกันทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมนั้น จึงทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาแบบองค์รวมและเกี่ยวกับกลุ่มคนต่างๆ มากมาย เมื่อมองในบริบทของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมและได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวจึงควรต้องมีหลักการร่วมกัน

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) ได้สรุปหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ๑๐ ข้อ ดังนี้

- ๑) ชุมชนเป็นเจ้าของ
- ๒) ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ
- ๓) ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
- ๔) ยกระดับคุณภาพชีวิต
- ๕) มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม
- ๖) คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น

^{๗๗} เต็ดชาย ช่วยบำรุง, การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน, (กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑๐.

^{๗๘} มิ่งสรรพ ขาวสอาด, การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการที่ยั่งยืนในลุ่มแม่น้ำโขง, (เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘), หน้า ๔๐.

- ๗) ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
- ๘) เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
- ๙) เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น
- ๑๐) มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

๒.๕.๓ องค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน)

ได้สรุปองค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สำคัญ ๔ ด้าน ดังนี้

๑) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

- ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และมีวิถีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

- ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

๒) ด้านองค์กรชุมชน

- ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน

- มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้ และมีทักษะในเรื่องต่างๆ หลากหลาย

- ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของ และเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

๓) ด้านการจัดการ

- มีกฎ-กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว

- มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยว และสามารถ

เชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้

- มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม

- มีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

๔) ด้านการเรียนรู้

- ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการเรียนรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง

- มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน

๕) ด้านการเรียนรู้

- ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการเรียนรู้และสร้างความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างได้

- มีระบบจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน

- สร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งชาวบ้านเองและผู้มาเยือน

๒.๕.๔ ลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

สินธุ์ สโรบล กล่าวถึงลักษณะของการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า การนำเอาทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นมาใช้นั้น จะต้องพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถและมีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน และมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ^{๗๙}

พจนา สวนศรี กล่าวว่าสิ่งสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือ ผลจากการดำเนินการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดผลประโยชน์ตามมาทั้งทางตรงและทางอ้อม นั่นคือ ทางตรง ก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้กับคนในชุมชน ในทางอ้อม ก่อให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนคงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของท้องถิ่นและก่อให้เกิดการพัฒนาสาธารณประโยชน์ของชุมชน^{๘๐}

เทิดชาย ช่วยบำรุง กล่าวว่าลักษณะการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวขนาดเล็กที่ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของผู้คนในท้องถิ่นในฐานะเจ้าของชุมชน มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและสถานที่ในพื้นที่ สิ่งปลูกสร้างต้องยึดถือสอดคล้องกับท้องถิ่นเป็นพื้นฐาน และการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นต้องทำให้สิ่งสามัญธรรมดาเป็นสิ่งที่พิเศษสำหรับนักท่องเที่ยว^{๘๑}

๒.๕.๕ คุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เทิดชาย ช่วยบำรุง ได้กล่าวถึงคุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะคำนึงถึงผลประโยชน์และสิ่งที่ชุมชนจะได้รับในฐานะที่เป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยว เป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยคุณสมบัติที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ๕ ประการดังนี้

๑) ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่มีผลกำไรตอบแทนมายังสมาชิกของชุมชนในฐานะของการเป็นเจ้าบ้านที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งการแบ่งปันผลประโยชน์ไม่ต้องผ่านนายหน้าอันเป็นการจัดสรรรายได้ทางตรงให้แก่คนในชุมชน

๒) ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนได้รับผลประโยชน์โดยรวมอย่างแท้จริง การสร้างสาธารณูปโภค และการยกระดับความเป็นอยู่ที่ยั่งยืนสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่สมาชิกในชุมชน

^{๗๙} สินธุ์ สโรบล, “การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน”, ประชาคมวิจัย, ๕๗, ๒๕๔๗ : ๑๗.

^{๘๐} พจนา สวนศรี, การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, ๒๕๔๖), หน้า ๒๔.

^{๘๑} เทิดชาย ช่วยบำรุง, การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน, (กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑๐.

๓) ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนเนื่องจากความพยายามนำวิทยาการสมัยใหม่แบบตะวันตก เข้ามาสู่ชุมชนเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว พร้อมทั้งต้องมีการสร้างสำนึกร่วมกับชุมชนให้มีความรู้สึกผูกพันกับชุมชนของตนเอง

๔) ต้องเป็นการท่องเที่ยวเพื่อสร้างจิตสำนึกในการเคารพและช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ สังคม ตลอดจนวัฒนธรรมในชุมชนให้เกื้อกับนักท่องเที่ยว

๕) ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่สร้างจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยวมีความเคารพในวัฒนธรรมท้องถิ่น ไม่มองว่าใครเจริญหรือด้อยกว่า และที่สำคัญการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องก่อให้เกิดการเรียนรู้เกิดสติ เกิดปัญญา ทั้งผู้เที่ยวและผู้ต้อนรับ^{๔๒}

๒.๕.๖ ประโยชน์ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน และสำนักงานจังหวัดกระบี่ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประโยชน์ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนี้

๑) เกิดการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชน

๒) การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนนั้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่เชื่อมกับกิจกรรมพัฒนาชุมชนอื่นๆ ที่ต้องอาศัยการเรียนรู้

๓) คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเพิ่มขึ้นซึ่งเป็นผลทางอ้อมของการท่องเที่ยว เช่น เกิดรายได้เสริมจากการทำการท่องเที่ยวในชุมชน โครงสร้างพื้นฐานที่อำนวยความสะดวกต่อนักท่องเที่ยวเกิดขึ้น ถนน ห้องน้ำสาธารณะ ระบบไฟฟ้า น้ำประปา เป็นต้น

๔) การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือของการเผยแพร่วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญาของท้องถิ่น และวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนต่อสาธารณชน

๕) สร้างการตระหนักรู้ในชาติพันธุ์ของตนเองให้กับเยาวชน และวัยรุ่นให้เห็นคุณค่าของการฟื้นฟู รักษา สืบทอด และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนให้คงอยู่ และสืบทอดไปรุ่นต่อรุ่น^{๔๓}

^{๔๒} เทิดชาย ช่วยบำรุง, การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน, (กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑๑.

^{๔๓} สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล: www.cbt-i.or.th/?ge=show_pages&gen_lang=20112012094103#.Wn291byWaM8, [๒ เมษายน ๒๕๖๑].

๒.๖ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นางลักษณ์ จันทาภากุล และนรินทร์ สังข์รักษา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหัวเขาจีน จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยว่า ๑) ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหัวเขาจีนโดยรวมทั้ง ๔ ด้าน คือ ด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรม และด้านองค์กรอยู่ในระดับมาก ๒) แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญ ได้แก่ (๑) การสนับสนุนงบประมาณเพื่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง (๒) การให้ความรู้การจัดการอบรมในการจัดการการท่องเที่ยวให้ประสบความสำเร็จ (๓) ศึกษาดูงานและการศึกษาการปฏิบัติที่ดีในด้านการท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จ และ (๔) การประชาสัมพันธ์ผ่านทางเว็บไซต์ การประชาสัมพันธ์ผ่านงานต่าง ๆ ในระดับจังหวัดและสื่อต่าง ๆ รวมถึงการส่งเสริมการตลาดเชิงรุกของชุมชนอย่างต่อเนื่อง และการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่าง ๆ ๓) ปัญหาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหัวเขาจีนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ปัญหาด้านองค์กรมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาเป็นปัญหาด้านกิจกรรม และด้านที่ต่ำที่สุด คือ ด้านพื้นที่ ส่วนแนวทางแก้ปัญหาด้านกิจกรรม มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาเป็นแนวทางแก้ปัญหาด้านองค์กร และด้านที่ต่ำที่สุด คือ แนวทางแก้ปัญหาด้านพื้นที่^{๘๔}

ภัทรกร พลพนาธรรม และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “เครือข่ายทางสังคมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำบางน้อย อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม” ผลการวิจัยพบว่า การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมของการท่องเที่ยวตลาดน้ำบางน้อย เพื่อวิเคราะห์ความเป็นศูนย์กลางของเครือข่ายทางสังคม จากเส้นสัมพันธ์ที่ส่งอิทธิพล และเส้นสัมพันธ์ที่มุ่งเข้ามา แบ่งออกเป็น ๓ องค์ประกอบ คือ ความร่วมมือ เครือข่ายชุมในพื้นที่ และการพึ่งพากัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑) เส้นสัมพันธ์เครือข่ายทางสังคมของการท่องเที่ยวตลาดน้ำบางน้อย เพื่อวิเคราะห์ของเครือข่ายมีทั้ง ๓ องค์ประกอบ ดังนี้

๑.๑) ความร่วมมือ ที่มีเส้นสัมพันธ์ที่ส่งอิทธิพลเป็นหลัก มี ๔ งาน ได้แก่ ร่วมมือด้านบริหารนโยบายตลาดน้ำบางน้อย มี A/(สมภพ) เป็นศูนย์กลางต่อ ๓๐ คน (๙๓.๗๕) ร่วมมือด้านกลุ่มแกนนำแม่ค้า มี C๑(รัตนา) เป็นศูนย์กลางต่อ ๒๗ คน (๘๔.๓๗๕) ร่วมมือด้านปรับทางเดินริมน้ำและสะพาน มี A๑ (สมภพ) เป็นศูนย์กลาง ต่อ ๓๐ คน (๙๓.๗๕) และร่วมมือด้านปรับลานจอดรถมี ๑ (เจ้าอาวาสวัดเกาะแก้ว) เป็นศูนย์กลางต่อ ๓๑ คน (๙๖.๘๗๕)

๑.๒) เครือข่ายชุมชนในพื้นที่ ที่มีเส้นสัมพันธ์ที่ส่งอิทธิพลเป็นหลักมี ๓ ชุมชน ได้แก่ ชุมชนเกาะแก้ว (OutDegree = ๔๒.๔๘๐) มี A๑ (สมภพ) B๔ (ณินทิรา) C๒ (ลาววัลย์) เป็นศูนย์กลาง

^{๘๔} นางลักษณ์ จันทาภากุล และนรินทร์ สังข์รักษา, “การศึกษาศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหัวเขาจีน จังหวัดราชบุรี”, วารสารวิทยบริการ ปีที่ ๒๔ ฉบับที่ ๒ เมษายน-มิถุนายน ๒๕๕๗ : ๑๔๓.

ต่อ ๑๗๑๖ และ ๑๖ คนตามลำดับ (๕๓.๑๒๕, ๕๐.๐๐) ชุมชนเกาะใหญ่พัฒนา (OutDegree = ๔๗.๔๖๑) มี C๕ (ศิริชัย) C๗^{๘๕}

ประโยชน์ สังกลิณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวท้องถิ่น : กรณีศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวบ้านชะซอน อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี” ผลการวิจัยพบว่า จุดกำเนิดและความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านชะซอน มาจากความต้องการของชาวบ้านในการที่จะรักษาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนเอาไว้ และต้องการสร้างรายได้เสริม โดยในกระบวนการของการจัดการท่องเที่ยวประกอบด้วย ๔ ขั้นตอนหลัก คือ (๑) การจัดการด้านทรัพยากรท่องเที่ยว (๒) การจัดการด้านโครงสร้างการบริหาร (๓) การจัดการด้านที่พัก และ (๔) การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ภาควิชาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวในหมู่บ้านชะซอน มีอยู่ ๓ ระดับ คือ (๑) ภาควิชาในระดับชุมชน (๒) ภาควิชาในระดับอำเภอ/จังหวัด และ (๓) ภาควิชาในระดับชาติ ซึ่งบทบาทที่สำคัญของภาควิชาเหล่านี้ก็คือ เป็นที่มาขององค์ความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยว และเป็นองค์กรหรือหน่วยงานที่สนับสนุนและส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ผลของการจัดการท่องเที่ยวต่อชุมชนสามารถแบ่งออกได้ ๔ ด้าน คือ (๑) ด้านเศรษฐกิจ (๒) ด้านสังคม (๓) ด้านวัฒนธรรม และ (๔) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม^{๘๖}

รลิกา อังกูรและคณะ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น” จากการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นกำลังได้รับความนิยมจากชาวไทยและชาวต่างชาติโดยเฉพาะในกลุ่มที่ต้องการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต ความงดงามในศิลปวัฒนธรรมไทย สำหรับรูปแบบที่เป็นที่นิยมในกลุ่มนักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นการเที่ยวชมสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณสถาน การเที่ยวชมศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และการเที่ยวชมความงดงามของศิลปหัตถกรรม ไทยที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น แต่การดำเนินการด้านการท่องเที่ยวที่ผ่านมาแต่ละจังหวัด ได้แก่ ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน ปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ปัญหาการขาดแคลนงบประมาณในการปรับปรุงและการท่องเที่ยวของจังหวัด ปัญหาการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวบางแห่ง ปัญหาบุคลากรในอุตสาหกรรมบริการด้านการท่องเที่ยว ปัญหาการบริหารจัดการในชุมชน ปัญหาการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิต

^{๘๕} ผศ.ดร.ภัทรภร พลพนาธรรม และคณะ, “เครือข่ายทางสังคมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำบางน้อย อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม”, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

^{๘๖} ประโยชน์ สังกลิณ, “การจัดการการท่องเที่ยวท้องถิ่น : กรณีศึกษาการจัดการท่องเที่ยวบ้านชะซอน อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี”, วารสารการเมืองการปกครอง ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ กันยายน ๒๕๕๗ – กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘ : ๑๐๕.

วัฒนธรรมประเพณีและการลดคุณค่าดั้งเดิมของศิลปะ วัฒนธรรม ส่วนการเสนอแนวทางการพัฒนา ได้แก่ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและความหลากหลายทางวัฒนธรรมมาเป็นแกนหลักในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว การกระจายอำนาจ การบริหารจัดการแก่ชุมชนและการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในฐานะเจ้าของวัฒนธรรม ตลอดจนทบทวนศักยภาพขีดความสามารถและข้อจำกัดของการท่องเที่ยวของสถานท่องเที่ยว^{๘๗}

วงศ์ธีรา สุวรรณิน และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดปทุมธานี” ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพการท่องเที่ยวในด้านโบราณสถาน และโบราณวัตถุมีหลายวัดที่มีพระพุทธรูปเก่าแก่สมัยสุโขทัย และพระนครศรีอยุธยา ส่วนอุโบสถและเจดีย์มีลักษณะเหมือนเจดีย์ชเวดากอง โบราณสถานเป็นสถาปัตยกรรมของมอญ ส่วนใหญ่สิ่งอำนวยความสะดวกด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ เช่น ประปา ไฟฟ้า ถนนหนทาง ห้องสุขา และระบบรักษาความปลอดภัยอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากวัดในจังหวัดปทุมธานี มีจำนวนนักท่องเที่ยวน้อยกว่าจังหวัดอื่น ส่วนร้านค้าขายจะมีอยู่ตามชุมชนรอบ ๆ วัด วัดส่วนใหญ่มีภูมิทัศน์ที่สวยงามและมีพื้นที่โล่งกว้าง ส่วนทรัพยากรด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและประเพณีพบว่า วัดส่วนใหญ่มีโบสถ์และพระพุทธรูปที่สำคัญ ชุมชนจะจัดประเพณีร่วมกับวัด เช่น ตักบาตรทำทาน และเวียนเทียนในวันสำคัญทางศาสนา พร้อมทั้งการรณรงค์ให้ประชาชนรักษาศีล ฟังเทศน์ ฟังธรรมในวันพระ และวันสำคัญทางศาสนา สำหรับวัดที่มีนักท่องเที่ยวทางวัดจะจัดมัคคุเทศก์หรือบุคลากรพาชมวัด ส่วนที่ต้องปรับปรุง คือ จุดประชาสัมพันธ์ยังมีน้อยทั้งบริเวณนอกวัดและในวัด เส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจากการวิเคราะห์สามารถจัดทำเส้นทางท่องเที่ยววัดเลือกจากที่วัดที่ใกล้เคียงกัน และอยู่บนเส้นทางคมนาคมที่เชื่อมโยงกันพร้อมทั้งพิจารณาสถานที่แวะรับประทานอาหารกลางวัด และเดินทางกลับให้เป็นวงจรทำให้สามารถจัดทำแผนที่เส้นทางท่องเที่ยวได้สองเส้นทาง เส้นทางแรกมี ๖ วัด และเส้นทางที่ ๒ มี ๕ วัด^{๘๘}

ชีน ศรีสวัสดิ์ และคณะ ศึกษาวิจัยเรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนชาวกว๋ายในเขตอีสานใต้และลาวใต้” พบว่า ชุมชนชาวกว๋ายในเขตอีสานใต้ยังมีอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในเขตพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดอุบลราชธานี และบางส่วนของจังหวัดมหาสารคาม โดยมีอยู่หนาแน่นในเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดสุรินทร์ ส่วนในลาวใต้ส่วนใหญ่จะมีอยู่ในแขวงสาละวันและจำปาสัก ลักษณะเด่นของ

^{๘๗} รสิกา อังกูรและคณะ, “การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๗).

^{๘๘} วงศ์ธีรา สุวรรณิน และคณะ, “การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดปทุมธานี”, วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๗ : ๖๓-๖๔.

ชุมชน คือ แนวคิด ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม และการประกอบอาชีพ เช่น การเลี้ยงช้าง และการทอผ้า ชุมชนชาวกวยทั้งในเขตอีสานใต้และลาวใต้ มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันในทางประวัติศาสตร์ ทางชาติพันธุ์และทางวัฒนธรรม เนื่องจากเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาไทยในตระกูลมอญ-เขมร มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาาร่วมกัน โดยมีการอพยพมาจากภาคเหนือของประเทศไทยในตระกูลแถบเทือกเขาหิมาลัยด้วยกันเมื่อประมาณ ๓,๕๐๐ ปีก่อน และมีการกระจายกันอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมทั้งเขตอีสานใต้และลาวใต้ด้วย แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวกวย อาจทำได้โดยการสำรวจสภาพชุมชนที่มีลักษณะเด่นทางวัฒนธรรม และขึ้นบัญชีไว้อย่างเป็นระบบในรูปแบบของฐานข้อมูลในคอมพิวเตอร์ แล้วเผยแพร่ให้กับธุรกิจท่องเที่ยวโดยผ่านการประชุมสัมมนา ในรูปของเอกสาร แผ่นพับ โปสเตอร์ และอินเทอร์เน็ต ได้รับรู้และเข้าใจในแนวทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน ทั้งต่อนักท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวในระยะยาว แนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อการพึ่งพาในกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านสามารถทำได้โดยการประสานความร่วมมือระหว่างประเทศที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวร่วมกัน เช่น การอำนวยความสะดวกในการเดินทางโดยไม่ต้องมีวีซ่า (VISA) ระหว่างกัน การให้ข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยวอย่างกว้างขวางทั้งของประเทศตนเองและประเทศเพื่อนบ้านที่มีแหล่งท่องเที่ยวในลักษณะเดียวกัน และการใช้บัตรการเดินทางท่องเที่ยวร่วมกันของกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน^{๘๙}

อาทิตย์ โชติวิริยวานิชย์ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนหลวงพุด-ท่านเลี่ยม เขตตลาดกระบี่ กรุงเทพมหานคร” ผลจากการทดลองจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนำร่องครั้งแรกพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นนักเรียนและนักศึกษาอาศัยในเขตตลาดกระบี่มาท่องเที่ยวร่วมกับครอบครัว ได้รับทราบข้อมูลจากสื่อสังคมออนไลน์ ผลประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวจำนวน ๑๑๗ คน ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับคือความเข้มแข็ง ความสามัคคี ความมีเอกฉันท์ในการทำกิจกรรมของชุมชน มีการดูแลสุขภาพแวดล้อมและทรัพยากรของชุมชน มีโอกาสหารายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยว ชุมชนเป็นที่รู้จักในสังคมและทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการสนับสนุนจากเครือข่ายและหน่วยงานภายนอกทั้งด้านงบประมาณและการช่วยเหลือด้านอื่น ๆ จึงทำให้ชุมชนสามารถดำเนินการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยดำเนินการจัดการท่องเที่ยวของทุกวันเสาร์-อาทิตย์แรกของเดือน^{๙๐}

^{๘๙} ชื่น ศรีสวัสดิ์ และคณะ “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : กรณีศึกษาวัฒนธรรมชุมชนชาวกวยในเขตอีสานใต้และลาวใต้”, รายงานการวิจัย, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๐).

^{๙๐} อาทิตย์ โชติวิริยวานิชย์ และคณะ, “การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนหลวงพุด-ท่านเลี่ยม เขตตลาดกระบี่ กรุงเทพมหานคร”, วารสารเกษตรพระจอมเกล้า ๓๓ : ๒ (๔๗-๕๗)

นายสิทธิไวกุล ทิราวงศ์ และคณะ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพชุมชนบ้านแม่แรม ตำบลเตาปูน อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ด้วยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน” ผลการวิจัยพบว่า หลังจากที่มีการสำรวจและวิเคราะห์ทรัพยากรการท่องเที่ยวพร้อมระบุทรัพยากรหลักที่จะใช้เป็นฐานในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านแม่แรม และได้มีการพัฒนาศักยภาพชุมชน ด้านบุคลากรการท่องเที่ยวโดยในชุมชนได้จัดตั้งกลุ่มทางการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาศักยภาพชุมชนของตน ซึ่งในการจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่ ชื่อ “กลุ่มการท่องเที่ยวบ้านแม่แรม” โดยมีคณะทำงานจากการคัดเลือก แบ่งแยกตามฝ่ายต่างๆ พร้อมภาระหน้าที่ที่ได้แสวงหาแนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยจัดอบรมขึ้นมา ๒ หลักสูตร ได้แก่ โครงการฝึกอบรมหลักสูตร การท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการพัฒนาชุมชน และโครงการฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น และได้จัดกระบวนการ AIC เพื่อประชุมเชิงปฏิบัติการอันเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ และข้อมูลข่าวสาร ซึ่งกระทำให้เกิดความเข้าใจสภาพปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการและศักยภาพของผู้เกี่ยวข้องต่างๆ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาและกำหนดแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวของบ้านแม่แรม หลังจากนั้น ชาวบ้านแม่แรมยังร่วมกัน สำรวจและคัดเลือกสถานที่ ที่มีศักยภาพเพื่อพัฒนาเป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยวร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน คือบริเวณศูนย์วัฒนธรรมชุมชนเดิม และดัดแปลง พร้อมพัฒนาสถานที่ที่ได้รับการคัดเลือกเป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (Visitor center) ในบริเวณพื้นที่ของบ้านแม่แรม เพื่อเป็นศูนย์ประสานงานกิจกรรมและศูนย์ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวฐานข้อมูลชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนแม่แรม จนสามารถพบศักยภาพของประชาชนบ้านแม่แรมในการพัฒนาชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกกระบวนการ ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นฐานเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป^{๙๑}

^{๙๑} นายสิทธิไวกุล ทิราวงศ์และคณะ, “การพัฒนาศักยภาพชุมชนบ้านแม่แรม ตำบลเตาปูน อำเภอสอง จังหวัดแพร่ ด้วยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน”, รายงานการวิจัย, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๒).

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในล้านนา” เพื่อศึกษาแนวคิด และรูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และเพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสนทนากลุ่ม (Focus group qualitative study) เพื่อศึกษาการเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชน โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลหลัก

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาเอกสารและใช้การสนทนากลุ่ม (Focus group qualitative study) คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว แนวคิดและทฤษฎีการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และศึกษาถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ขณะเดียวกัน ในการสนทนากลุ่มนั้น คณะผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่การศึกษวิเคราะห์แนวการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา การทำวิจัยครั้งนี้ ได้ใช้เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลของการสนทนากลุ่มย่อย

๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลหลัก

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในล้านนา” ในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยทำการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) ซึ่งมีคุณสมบัติสอดคล้องกับประเด็นสาระสำคัญของการวิจัยครั้งนี้ จำนวน ๑๖ รูป/คน ประกอบด้วย

๑) พระชยนันท์มณี, ผศ.ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เจ้าคณะอำเภอภูเพียง, เจ้าอาวาสวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง

๒) พระสุนทรมณี รองเจ้าคณะจังหวัดน่าน, เจ้าอาวาสวัดมิ่งเมือง

- ๓) พระธรรมราชานุวัตร เจ้าคณะภาค ๖, เจ้าอาวาสวัดพระแก้ว พระอารามหลวง
- ๔) พระรัตนมุนี, ผศ.ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ๕) พระมหาผดุงศักดิ์ เสสบุญโญ อาจารย์ประจำ วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ๖) พระเทพสิทธินายก เจ้าคณะจังหวัดเชียงราย เจ้าอาวาสวัดพระสิงห์ พระอารามหลวง
- ๗) พระครูสาทรธรรมสิทธิ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอก พระอารามหลวง ปฏิบัติหน้าที่แทนเจ้าอาวาส
- ๘) พระครูปลัดณัฐพล จันทโก,ดร. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอก พระอารามหลวง
- ๙) พระครูกิตติภัทรานุกูล ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอก พระอารามหลวง
- ๑๐) พระเทพสิงหราชจารย์ รองอธิการบดีวิทยาเขตเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ เจ้าอาวาสวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร
- ๑๑) นายสมศักดิ์ ดาวทอง ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย
- ๑๒) นายสมเจตน์ วิมลเกษม ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน(อพท.) จังหวัดน่าน
- ๑๓) นายธีรวัฒน์ สงวนพงษ์ ผู้อำนวยการสำนักการศึกษา เทศบาลนครเชียงราย
- ๑๔) นายเยี่ยม กาวีเวส ไวยาวัจกรวัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่
- ๑๕) นายสุทัศน์ วัฒนพูน ไวยาวัจกรวัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่
- ๑๖) นายสุรพล วิริยพันธ์ ประธานชุมชนสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในล้านนา ซึ่งได้นำอุปกรณ์ประกอบการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ เครื่องบันทึกเสียง เทปบันทึกเสียง และแบบบันทึกต่าง ๆ โดยคณะผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑) คณะผู้วิจัย ได้ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม (Moderator) โดยการวิจัยครั้งนี้ได้เตรียมความพร้อม คือ

๑.๑) การเตรียมความรู้ด้านเนื้อหาสาระและแนวคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา โดยการศึกษาค้นคว้าด้วย

ตนเองจากการอ่านเอกสาร ตำรา ผลงานวิจัยต่าง ๆ เกี่ยวกับประเด็นที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการสนทนากลุ่มที่สามารถหาคำตอบและได้เนื้อหาที่ครอบคลุมครบถ้วน

๑.๒) การเตรียมความรู้ด้านระเบียบวิธีวิจัย โดยผู้วิจัยต้องมีความรู้ด้านการวิจัยเชิงคุณภาพ และมีการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาในประเด็นต่าง ๆ ตลอดจนการร่วมปรึกษาและมีการฝึกทักษะในการสนทนากลุ่ม การจดบันทึกภาคสนาม เพื่อการเตรียมความพร้อมในการเก็บข้อมูลภาคสนาม

๑.๓) การบันทึกการสนทนา (Note taker) ผู้บันทึกการสนทนา (Note taker) ผู้ซึ่งทำหน้าที่ในการจดบันทึกการสนทนากลุ่มอย่างคร่าว ๆ โดยบันทึกประโยคแรกและผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มพูดทุกคนตามลำดับ เพื่อสะดวกในการถอดเทปและการวิเคราะห์ข้อมูล และบันทึกพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมการสนทนา รวมทั้งบรรยากาศในการสนทนากลุ่ม แวตท่าทาง หรือการตอบโดยการพยักหน้า การส่ายหน้า และสีหน้า และสิ่งสำคัญที่ผู้จดบันทึกต้องทำคือ เมื่อการสนทนาจะเริ่มการสนทนาจะต้องเขียนผังการนั่งสนทนากลุ่มให้ผู้ดำเนินการสนทนาด้วย เพราะจะช่วยให้บันทึกง่ายขึ้น

๑.๔) ผู้ดูแลความเรียบร้อยทั่วไป (Provider) ซึ่งทำหน้าที่ในการช่วยอำนวยความสะดวกทั่วไป ในขณะที่คณะผู้วิจัยดำเนินการสนทนากลุ่ม เช่น จัดเตรียมสถานที่ ดูแลเครื่องบันทึกเสียง ดูแลจัดเตรียมอาหารว่าง และดูแลบุคคลภายนอกที่ไม่เกี่ยวข้องเข้ามาทักทายผู้เข้าร่วมการสนทนา

๒) เครื่องบันทึกเสียง เป็นอุปกรณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลขณะทำการสัมภาษณ์ทุกครั้ง โดยคณะผู้วิจัย จัดหาเอง และมีพร้อมในการใช้งาน โดยใช้เครื่องบันทึกเสียง ๒ เครื่อง เพื่อป้องกันความผิดพลาดในการบันทึกข้อมูล

๓) แบบบันทึกข้อมูลการสนทนากลุ่ม และแบบบันทึกข้อมูลส่วนบุคคล ใช้สำหรับบันทึกข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ชื่อ นาม-สกุล

๔) แบบบันทึกภาคสนาม เพื่อบันทึกหมายเลขผู้ให้ข้อมูล รายละเอียดเบื้องต้นของการสัมภาษณ์ คือ ครั้งที่ วันที่ เวลาการสัมภาษณ์ การบรรยายฉากและบรรยากาศ

๕) แนวทางการสนทนากลุ่ม (Guideline) เกี่ยวกับการเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา คณะผู้วิจัยทำการสร้างแนวทางการสนทนากลุ่ม ดังนี้

๕.๑) คณะผู้วิจัยทำการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา สรุปเป็นประเด็นที่สำคัญน่าสนใจ เพื่อนำไปสร้างข้อคำถาม

๕.๒) นำข้อคำถาม และแนวคำถามที่จะนำไปใช้ในการสนทนากลุ่ม ให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๓ ท่าน ได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร.ปรุทธิ์ บุญศิริตัน ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์ และผู้ช่วย

ศาสตราจารย์ ดร.เสน่ห์ ใจสิทธิ์ เป็นผู้ตรวจสอบ และให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม หลังจากนั้น คณะผู้วิจัยนำไปปรับปรุง แก้ไขให้สมบูรณ์

๕.๓) นำข้อคำถาม และแนวคำถามที่ผ่านการปรับปรุงแล้ว ไปใช้ในการสนทนากลุ่มที่ ๑ ภายหลังการสนทนากลุ่ม คณะผู้วิจัยทำการถอดเทปการสนทนา

๕.๔) คณะผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นจากการนำข้อคำถาม และแนวคำถามไปใช้ในการสนทนากลุ่มที่ ๑ นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบถึงความเหมาะสมในการใช้ข้อคำถาม และประเด็นที่ควรใช้คำถามเจาะลึกเพื่อให้ได้รายละเอียดเพิ่มมากขึ้น จากนั้น คณะผู้วิจัยทำการปรับข้อคำถาม

๕.๕) นำข้อคำถามที่ปรับปรุงแล้ว ไปใช้ในการสนทนากลุ่มครั้งต่อไป โดยมีปรับข้อคำถามให้เหมาะสมกับบริบท และสถานการณ์ในการสนทนากลุ่มแต่ละกลุ่ม

๖) การเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลใน ๒ ลักษณะ คือ การสนทนากลุ่ม (Focus group study) คณะผู้วิจัยใช้เทคนิคการสนทนากลุ่มเป็นวิธีการเก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ โดยมีการใช้เทปบันทึกเสียงระหว่างการสนทนากลุ่ม ก่อนการสนทนากลุ่ม คณะผู้วิจัยแจ้งสิทธิในฐานะผู้เข้าร่วมการวิจัยก่อนเริ่มการสนทนากลุ่มทุกครั้ง นำเทปบันทึกการสนทนากลุ่มไปถอดเทปแบบคำต่อคำ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การบันทึกภาคสนาม ประกอบไปด้วย ๒ ส่วน คือการบันทึกภาคสนามโดยคณะผู้วิจัยเอง ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม จะทำการบันทึกภาคสนามเมื่อการสนทนากลุ่มเสร็จสิ้นในแต่ละกลุ่ม และส่วนที่ ๒ เป็นการบันทึกภาคสนามโดยผู้บันทึกการสนทนาซึ่งจะทำการบันทึกกร่วมไปกับการบันทึกการสนทนากลุ่มโดยย่อ และนำข้อมูลจากการบันทึกภาคสนามไปประกอบกับการวิเคราะห์ข้อมูลและอภิปรายผลการวิจัย

๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

๑) ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus group study) เป็นระเบียบวิธีวิจัย และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) เพื่อศึกษาแนวคิดเครือข่าย ศึกษารูปแบบเครือข่ายและศึกษาวิเคราะห์แนวการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา โดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

๑.๑) คณะผู้วิจัยนำเทปบันทึกการสนทนากลุ่ม และบันทึกภาคสนาม นำมาถอดข้อความเป็นคำต่อคำ (Verbatim) ออกมาเป็นบทสนทนาที่เป็นตัวอักษร (Transcript) และใส่หมายเลขไว้ทุกบรรทัด เพื่อใช้อ้างอิงในการสนทนากลุ่ม ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลเหล่านั้นอีกครั้ง โดยการฟังเทปบันทึกการสนทนา ร่วมกับการอ่านบทสนทนาที่ถอดออกมาเป็นคำต่อคำ

๑.๒) คณะผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

(๑) อ่านบทสนทนาบรรทัดต่อบรรทัดซ้ำ ๆ เพื่อให้เกิดความคิด ความเข้าใจรวบยอดเกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการตามวัตถุประสงค์การวิจัย พยายามจับประเด็นคำสนทนาให้เป็นหมวดหมู่ และดึงประโยค หรือข้อความสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับแนวคิด รูปแบบ และการวิเคราะห์แนวการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา โดยการขีดเส้นใต้ และเขียนแยกข้อความสำคัญนั้นไว้ นำข้อความหรือประโยคสำคัญที่ทำการแยกไว้ มากำหนดความหมายในแต่ละข้อความในประโยค เพื่อใช้ในการจัดหมวดหมู่ของข้อความ

(๒) ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการถอดรหัสข้อความ (Coding) ไว้ข้างบนบทสนทนาที่อ่าน และพิจารณาคำต่าง ๆ ที่ถอดรหัสออกมา และนำมาจัดหมวดหมู่ (Category) หรือจัดเป็นประเด็นย่อย สรุปประเด็นย่อยที่มีเนื้อหาอยู่ในกลุ่มเดียวกันไว้ด้วยกันเป็นประเด็นหลัก

(๓) เขียนภาพหรือแผนภูมิเพื่อสื่อข้อมูลที่ได้รับในการสนทนากลุ่ม (Visual Representation of Reality) ตามประเด็นหลัก และประเด็นย่อยที่ค้นพบ เพื่อที่จะบรรยายการวิเคราะห์ข้อมูลให้เห็นภาพและสื่อสารผลการวิจัยที่ชัดเจนมากขึ้น

(๔) คัดเลือก และรวบรวมบทสนทนา ที่คิดว่าให้รายละเอียดของวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดีที่สุด โดยการตัดบทสนทนาที่เป็นประเด็นย่อยรวมไว้ด้วยกันเป็นประเด็นหลัก พร้อมอ้างอิงหมายเลขกลุ่มสนทนาไว้ตอนท้ายบทสนทนาที่คัดเลือกมาด้วย

(๕) คณะผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเช่นนี้ทุกครั้ง หลังจากเสร็จสิ้นการสนทนากลุ่มแต่ละกลุ่ม และได้ทำการวิเคราะห์รวบยอดทั้งหมดอีกครั้งตามลำดับที่กล่าวมาข้างต้น

(๖) คณะผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน

๒) ความน่าเชื่อถือได้ของงานวิจัย (Trustworthiness)

คณะผู้วิจัยตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล โดยใช้เกณฑ์ในการพิจารณาความน่าเชื่อถือได้ของงานวิจัยตามแนวคิดของ Guba และ Lincoln^๑ มีรายละเอียดดังนี้

๒.๑) ความเชื่อถือได้ (Credibility) โดยในการศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมีการตรวจสอบความเชื่อถือได้ ดังนี้

(๑) คณะผู้วิจัยได้เข้าไปสำรวจสถานที่และพบปะกับกลุ่มผู้คัดเลือกเข้าร่วมสนทนากลุ่ม เพื่อสร้างสัมพันธภาพ สร้างความไว้วางใจแก่ผู้เข้าร่วมการสนทนา เพื่อให้การสนทนาเป็นกันเองและเป็นอิสระ

^๑ Guba, E. G. and Lincoln, Y.S., **Fourth generation evaluation**, Newbury Park, (CA : SAGE), 1989, p.124.

(๒) การตรวจสอบการดำเนินงาน (Peer Debriefing) โดยผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์การทำวิจัยเชิงคุณภาพในระดับปริญญาเอก สอบการดำเนินงานและการตัดสินใจในขั้นตอนต่าง ๆ ของคณะผู้วิจัย ซึ่งได้บันทึกไว้เป็นขั้นตอนในการดำเนินงาน นอกจากนี้ยังตรวจสอบการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมด้วย

(๓) การตรวจสอบโดยผู้ร่วมการสนทนากลุ่ม (Member checking) โดยก่อนจบการสนทนา คณะผู้วิจัยทำการสรุปผลการสนทนา เพื่อยืนยันความเข้าใจในข้อมูลที่ได้รับจากผู้วิจัยกับผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม และให้ตัวแทนของผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อสรุปที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล

๒.๒) การพึ่งพากับเกณฑ์อื่น ๆ (Dependability) เป็นการตรวจสอบความตรงของข้อมูลใช้นักวิจัยหลายคนร่วมสังเกตสิ่งเดียวกัน เพื่อดูว่าผลลัพธ์ที่เกิดจะไปในทิศทางเดียวกันสนับสนุนกันหรือขัดแย้งกัน

๒.๓) การถ่ายโอนผลการวิจัย (Transferability) คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sample) โดยกลุ่มผู้เข้าร่วมการสนทนามีทั้งกลุ่มที่เป็นผู้ประกอบการ ผู้นำชุมชนและกลุ่มของนักท่องเที่ยว เพื่อให้ได้ผลการศึกษาที่ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยอย่างครบถ้วน เพื่อสร้างแนวทางอันอาจทำให้เกิดการถ่ายโอนผลวิจัยไปสู่บริบทอื่น ๆ ที่คล้ายคลึงกันได้

๒.๔) การยืนยันผล (Confirmability) จากการศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้มีการตรวจสอบในด้านความเชื่อถือได้ (Credibility) การพึ่งพากับเกณฑ์อื่น ๆ (Dependability) และการถ่ายโอนผลการวิจัย (Transferability) และคณะผู้วิจัยมีการเก็บข้อมูลที่ได้มาอย่างเป็นระบบในแต่ละขั้นตอนของการวิจัย ได้แก่ การบันทึกเสียง บันทึกการถอดเทป บันทึกภาคสนาม และการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อสามารถตรวจสอบขั้นตอนการปฏิบัติงานและการตัดสินใจที่ผ่านมา ซึ่งในแต่ละขั้นตอนมีความสอดคล้องกันของข้อมูล

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากที่ได้ดำเนินการเก็บข้อมูลตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสนทนากลุ่ม (Focus group qualitative study) เพื่อศึกษาถึงแนวคิดเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา รูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา และการวิเคราะห์แนวการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนาเป็นที่เรียบร้อยแล้ว สำหรับผลการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น จะนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยในแต่ละข้อ

๔.๑ การเกิดขึ้นของเครือข่าย

จากการศึกษาวิจัย แนวคิดเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา โดยสนทนาจากประเด็นของเอกลักษณ์อันเป็นลักษณะเด่นของแต่ละวัด และประเด็นของภาคีเครือข่ายภายในและภายนอกชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลสำหรับการจัดสนทนากลุ่มในครั้งนี้ เป็นตัวแทนของวัด ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ คณะผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ศึกษาใน ๓ จังหวัด คือ จังหวัดน่าน จังหวัดเชียงราย และจังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย ๖ พื้นที่ คือ ๑) วัดพระธาตุแช่แห้ง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ๒) วัดมิ่งเมือง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน ๓) วัดพระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ๔) วัดพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ๕) วัดสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๖) วัดพระสิงห์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

จากการสนทนากลุ่มถึงการเกิดขึ้นของเครือข่าย คณะผู้วิจัยสรุปข้อมูลได้ว่า เครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดเกิดขึ้นจาก ๓ ปัจจัยหลัก คือ เกิดจากการจัดให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยว เกิดจากการมีเอกลักษณ์ร่วมกัน และเกิดจากการมีเป้าหมายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมร่วมกัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

๔.๑.๑ เส้นทางท่องเที่ยว

เครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในด้านการถูกจัดเป็นเส้นทางท่องเที่ยว พบว่า เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นจากนโยบายการจัดการการท่องเที่ยวของภาครัฐ โดยการกำหนดเป็นเส้นทางท่องเที่ยว ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวไว้ว่า

“วัดมิ่งเมือง ได้รับการส่งเสริมจากการท่องเที่ยวจังหวัด ซึ่งชูประเด็นให้น่านเป็นพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นส่วนเสริมด้านการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมเมืองน่าน อีกทั้ง มีสำนักงานพระพุทธซึ่งมีหน้าที่ส่งเสริมวัดมิ่งเมือง ด้วยตัววัดมิ่งเมืองตั้งอยู่ใจกลางเมือง และอยู่ติดกับวัดอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมโครงการ ๙ วัด อันประกอบด้วย วัดช้างค้ำ วัดภูค้ำ วัดพญาวัด วัดภูมินทร์ วัดมิ่ง วัดศรีพันต้น วัดหัวข่วง วัดสวนศาล วัดไผ่เหลือง อีกทั้งยังมีประวัติศาสตร์และงานจิตรกรรมลายปูนปั้น มังรายหรือเชียงแสนให้ได้ชื่นชม รวมถึงเนื้อหาสาระของหุ่นปั้นที่ได้สอดแทรกวิถีชีวิตของคนเมืองน่านผ่านประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ”^๑ ขณะเดียวกัน ได้สอดคล้องกับส่วนของวัดสวนดอก คือ “วัดสวนดอกมีหลายเครือข่ายเข้ามาร่วมกันทำงาน ทางวัดมีแผนที่จะจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และผลักดันเข้าสู่เครือข่ายของมรดกโลก ซึ่งมีเครือข่ายร่วมกันทั้งชุมชนหลายเครือข่าย ล่าสุดมีเครือข่ายอาจารย์จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่มาประชุมร่วมกับแต่ละชุมชน เพื่อศึกษาทรัพยากรที่แต่ละชุมชนมี และศึกษาความต้องการของแต่ละชุมชน เพื่อนำไปจัดโปรโมททำเป็นรูปแบบที่ชัดเจน ซึ่งเป็นการคาดการณ์ต่อไปในอนาคตว่า เชียงใหม่ในเขตเทศบาลจะมีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และวัดสวนดอกก็เป็นอีกหนึ่งวัดที่มีโบราณสถาน มีหนองน้ำโบราณและมีกำแพงดินเก่า และกิจกรรมที่ผ่านมาของเครือข่ายการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้จัดให้วัดสวนดอกเข้าร่วมกิจกรรมการดับบาตรรวมกันที่คูเมืองไน้ท่าซำ”^๒

สรุปได้ว่า การเกิดขึ้นของเครือข่าย ส่วนหนึ่งเกิดจากการกำหนดให้วัดอยู่ในเส้นทางการท่องเที่ยว ทำให้หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาให้การช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกให้แก่วัดเพื่อให้วัดได้ดำเนินกิจกรรมให้บรรลุผลสำเร็จ

๔.๑.๒ มีเอกลักษณ์ร่วมกัน

การเกิดขึ้นของเครือข่ายนั้น สามารถเกิดขึ้นจากการที่ชุมชนมีเอกลักษณ์ร่วมกัน คือมีกิจกรรม ประเพณี วัฒนธรรม หรือความเชื่อที่เหมือนกัน เกิดการเกาะกลุ่มกันเพื่อรักษาสืบส่งต่าง ๆ นั้น ให้อยู่คงอยู่ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวว่า

“สืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพความเป็นอยู่ วัดกับชุมชนจึงขาดความแน่นแฟ้น คนในชุมชนที่มีการร่วมกันทำงานของวัดมีไม่ถึง ๕๐ คน เพราะว่าชุมชนสวนดอกมีประชากรแฝงอยู่ร่วมกันในชุมชน อีกทั้ง ชุมชนกับวัดมีนโยบายการบริหารที่ไม่สอดคล้องกัน พุทธศาสนิกชนไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน อย่างไรก็ตาม ประชาชนดั้งเดิมก็ยังมีความรักและหวงแหนใน

^๑ สัมภาษณ์ นายสมเจตน์ วิมลเกษม, ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ของ อพท. วัดมิ่งเมือง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^๒ สัมภาษณ์ พระครูปลัดณัฐพล จันทิโก,ดร., ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอก พระอารามหลวงวัดสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

ศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของชุมชน มีความพยายามที่จะอนุรักษ์ไว้ อาทิ ประเพณีปีใหม่เมือง
แห่ไม้ค้ำ และการสืบทอด วัดสวนดอกยังได้พยายามฟื้นฟูการท่องเที่ยวในเรื่องของเก่าแก่ และรักษา
วิหารไว้ ซึ่งวิหารของวัดสวนดอกจะเป็นวิหารที่ใหญ่ที่สุดในภาคเหนือที่สำคัญมีประวัติศาสตร์ของครู
บาศรีวิชัยท่านสร้างไว้ และโบราณสถานอีกอย่างของชุมชนกับวัด คือ มีเวียงสวนดอกหรือเวียงจันทน์
นอก เป็นถนนก่อนที่จะเข้าในเมืองต้องผ่านประตูเมืองสวนดอก ปัจจุบันยังมีอยู่และบางส่วนยังอยู่ใน
สภาพที่สมบูรณ์ จึงมีแนวทางที่จะอนุรักษ์ไว้ ทางชุมชนจึงได้แจ้งทางกรมศิลปากรให้มากำกับดูแลและ
ได้มาทำป้ายบูรณะไว้”^๓ ขณะเดียวกัน วัดที่มีเครือข่ายคล้ายคลึงกัน เป็นประชาชนที่อาศัยอยู่
ภายนอกชุมชน ได้เข้ามาร่วมเป็นเครือข่ายของวัด ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ของวัดพระสิงห์วราวิหารได้กล่าว
ไว้ว่า “ภาคีเครือข่ายภายในชุมชน ประกอบด้วย ประชาชนในพื้นที่ ซึ่งมีไม่ถึง ๑๐ ครัวเรือน โรงเรียน
ในบริเวณใกล้เคียง และเทศบาล เครือข่ายภายนอกชุมชน จะมีคณะพุทธศาสนิกชนในอำเภอ
สารภี แม่ริม สันทราย หางดง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้าราชการที่เกษียณอายุราชการแล้ว มาฟังธรรมฟัง
เทศน์มาทำบุญตักบาตรทุกวัน”^๔

สรุปได้ว่า การเกิดขึ้นของเครือข่ายจากการมีเอกลักษณ์ร่วมกันนั้น เป็นเครือข่ายที่
ต้องการร่วมกันอนุรักษ์วิถีปฏิบัติทั้งในด้านศาสนา ศาสนสถาน ประเพณี และวัฒนธรรม ซึ่งเครือข่าย
ที่เกิดขึ้น เป็นเครือข่ายภายในและภายนอกชุมชน

๔.๑.๓ เป้าหมายเดียวกัน

การเกิดขึ้นของเครือข่ายจากการมีเป้าหมายเดียวกัน กล่าวคือ วัด ประชาชนในชุมชนและ
หน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่ในการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว ต่างย่อมมีเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนเกิด
รายได้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต อีกทั้ง เป็นการส่งเสริมให้วัดเกิดรายได้เพื่อการพัฒนาบูรณปฏิสังขรณ์
และเพื่อให้เกิดรายได้สำหรับค่าใช้จ่ายของพระสงฆ์ การเกิดขึ้นของเครือข่ายโดยมีเป้าหมายเดียวกัน
นั้น ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวไว้ว่า

“พระธาตุแช่แห้ง ภาพรวมเอกลักษณ์เชิงวัฒนธรรมการทำงานในเชิงวางแผนแม่บท
ซึ่งเป็นการอนุรักษ์เป็นการทำงานร่วมกัน เป็นการที่ทำให้องค์กรทุกองค์กรทำงานร่วม แผนแม่บทได้
ถูกนำมาใช้ประมาณ ๒๐ ปีแล้ว วัดทำงานตามแผนแม่บท แนวการทำงานตามแผนแม่บท เขียนแผน
แม่บทผ่านคณะกรรมการของวัดในการคัดกรอง ผ่านเวทีประชาชน ผ่านองค์กรหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

^๓ สัมภาษณ์ พระครูปลัดณัฐพล จันทิโก,ดร., ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอก พระอารามหลวงวัดสวนดอก
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^๔ สัมภาษณ์ พระเทพสิงหราชจารย์, รองอธิการบดีวิทยาเขตเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ เจ้าอาวาสวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, วันที่
๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

กับการอนุรักษ์ กระทั่งองค์กรเหล่านี้ผสมผสานกันเป็นหน่วยงานพัฒนาวัดแห่ง คณะกรรมการจะมีมติร่วมกัน กิจกรรมบางอย่างมีประชาสัมพันธ์ก่อน ซึ่งทุกอย่างอยู่ที่การบริหารจัดการ มีกิจกรรมเกิดขึ้นทุกเดือนโดยยึดหลักสำคัญคือ การทำงานเป็นทีม ทีมวัฒนธรรมประวัติศาสตร์อาจจะให้ข้อคิดการทำงานเพื่อส่วนรวม มีกระบวนการทำงานที่โปร่งใส และชัดเจน”^๕ ซึ่งสอดคล้องกับกลุ่มเครือข่ายของวัดพระแก้ว ที่ได้กล่าวว่า “ภาคีเครือข่ายของวัดพระแก้ว ประกอบด้วยเทศบาลนครเชียงราย ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด ขณะเดียวกัน บุคลากรอีกส่วนคือประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนใกล้เคียง หรือผู้ที่เกษียณอายุแล้วได้เข้ามาถวายงาน ไม่ว่าจะเป็นงานลงทะเบียน งานจัดการแสดง การบรรยาย การต้อนรับนักท่องเที่ยว ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ ช่วยพัฒนาให้วัดเป็นที่รู้จักและต้อนรับนักท่องเที่ยวให้เกิดความประทับใจได้”^๖ ขณะเดียวกัน ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านอื่นที่ได้กล่าวว่า “เครือข่ายนอกชุมชนของวัดพระแก้ว แบ่งได้เป็นส่วนของภาคราชการและส่วนของประชาชนทั่วไป ๑) หน่วยงานราชการ ไม่ว่าจะเป็นสถานศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่ได้ช่วยเหลือด้านการตรวจสอบภาษา และสภาวัฒนธรรม พิพิธภัณฑสถานซึ่งวัดได้อาศัยเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานของภาคเหนือ งานที่ได้รับการช่วยเหลือคืองาน การจัดการต้นรับ การจัดการแสดง การจัดการอบรม และการจัดทำหนังสือเพื่อการเผยแพร่ ๒) ประชาชนทั่วไป จากการที่วัดต้องการจัดทำป้าย ๑๒ ภาษา จึงได้ขอความช่วยเหลือจากประชาชนหรือสถาบันของภาคเอกชนที่มีความรู้ทางด้านภาษา เช่น สถาบันภาษาญี่ปุ่น ภาษาเกาหลี ภาษาอังกฤษ ส่วนภาษาพม่า นั้น ก็ได้รับการช่วยเหลือจากคนพม่า”^๗

ในส่วนของวัดพระสิงห์ ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “วัดพระสิงห์ มีหน่วยงานการท่องเที่ยวได้จัดมัคคุเทศก์มาให้บริการ แต่ปัจจุบันไม่มีมัคคุเทศก์มาให้บริการ จึงได้จัดทำป้ายบรรยายให้แก่นักท่องเที่ยวเป็นภาษาอังกฤษแทน และเทศบาลเชียงรายมีการจัดรถรางนำเที่ยว และวัดพระสิงห์กำลังมีการวางแผนการสร้างพิพิธภัณฑสถานเพื่อจัดเก็บของโบราณของวัด มีโรงเรียนและสถาบันต่าง ๆ เข้ามาให้คำปรึกษา ซึ่งทางวัดกำลังดำเนินการจัดระเบียบ”^๘

สรุปได้ว่า การเกิดขึ้นของเครือข่ายโดยมีเป้าหมายเดียวกันนั้น เป็นเครือข่ายที่กว้าง เพราะมีทั้งเครือข่ายภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ภาคีเครือข่ายภายในชุมชนประกอบด้วย

^๕ สัมภาษณ์ พระชยานันท์มณี, ผศ.ดร. ผอ. มจร วิทยาลัยสงฆ์นครน่านฯ เจ้าคณะอำเภอภูเพียง เจ้าอาวาสวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^๖ สัมภาษณ์ พระมหาผดุงศักดิ์ เสสบุญโญ, อาจารย์ประจำ วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดพระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย, วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๖๑.

^๗ สัมภาษณ์ พระธรรมราชานุวัตร, เจ้าคณะภาค ๖ เจ้าอาวาสวัดพระแก้ว พระอารามหลวง, วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๖๑.

^๘ สัมภาษณ์ พระเทพสิทธินายก, เจ้าคณะจังหวัดเชียงราย เจ้าอาวาสวัดพระสิงห์ พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย, วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๑.

ประชาชนในชุมชน โรงเรียนในบริเวณใกล้เคียง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนภาคีเครือข่าย ภายนอกชุมชนจะเป็นส่วนของหน่วยงานภาครัฐ คือ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาประจำจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด กรมศิลปากร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏ และประชาชนในพื้นที่อื่น ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อวัดนั้น ๆ ได้เข้าร่วมเป็นภาคีเครือข่ายด้วยเช่นกัน ดังนั้น การร่วมแรงสามัคคีกันจึงก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ของกิจกรรม

๔.๒ รูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา

ผลการศึกษาวิจัย รูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา นั้น คณะผู้วิจัยได้สนทนาประเด็นของรูปแบบเครือข่ายและปัญหาอุปสรรคการทำงานของเครือข่าย

๔.๒.๑ รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

จากการศึกษาวิจัย รูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา พบว่า วัดใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมกับเครือข่าย ด้วยการประสานเครือข่ายทั้งภายในชุมชน และภายนอกชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของที่วัดที่จะดำเนินการ บางวัดได้ใช้สถานที่วัดเป็นศูนย์รวมของกิจกรรมของส่วนราชการ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวไว้ว่า “การรวมตัวของเครือข่ายเกิดขึ้นจากการขอความช่วยเหลือของวัด เมื่อวัดต้องการการสนับสนุนด้านใด จะทำหนังสือเชิญให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาร่วมประชุมเพื่อวางแผนงาน”^๙

แนวการจัดการของวัดพระสิงห์วราวิหารนั้น ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวไว้ว่า “วัดพระสิงห์จัดได้ว่า เป็นศูนย์รวมกิจกรรมของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ เป็นศูนย์รวมกิจกรรมของราชการจังหวัดเชียงใหม่ หน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ที่เข้ามาร่วมมือกับคณะสงฆ์ในวัด แม้แต่ด้านการศึกษาฝ่ายปกครองสำนักงานพระพุทธศาสนา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ส่วนนักเรียนในโรงเรียนใกล้เคียงจัดเข้าค่าย ซึ่งทางวัดเน้นด้านประเพณีวัฒนธรรม สำหรับด้านการศึกษาจะมีสอนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีการอบรมการเข้าค่าย วัดพระสิงห์จัดให้มีการรักษาสภาพแวดล้อมภายในวัดให้มีความร่มรื่น รักษาความสะอาดของห้องน้ำ ซึ่งเป็นจุดหนึ่งที่นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญ และอีกหนึ่งกิจกรรมที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่ง คือ การรวมกันฉันท์ในวิหารในเวลา ๑๐.๓๐ น. มีสวดถวายพรพระทุกวัน เป็นกิจกรรมที่คนภายนอกหรือนักท่องเที่ยวมาร่วมถวายอาหารเพลทุกวัน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวต่างชาติ ทั้งฝรั่งและชาวจีนจะมาช่วงพระฉันท์เพลเข้ามาดูพระฉันท์เพลจัดเป็นโต๊ะ ฉันท์เพลเสร็จได้ให้พร หลังจากนั้นจะทยอยกันออกไป จึงเป็นจุดหนึ่งที่ดึงดูดให้

^๙ สัมภาษณ์ พระรัตนมณี, ผศ.ดร., ผู้อำนวยการ วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดพระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย, วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๖๑.

นักท่องเที่ยวเข้าวัด สำหรับวัดพระสิงห์วรวิหาร สรุปว่า มีรูปแบบเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนโดยวัดเป็นผู้คิดกิจกรรมและดำเนินกิจกรรมเองจนกระทั่งเกิดผลสัมฤทธิ์เครือข่ายต่าง ๆ จึงเข้ามาร่วมด้วย ทั้งนี้ วัดได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ที่ได้นำนักศึกษาเข้ามาเป็นภาคีเครือข่ายเมื่อวัดมีงานประเพณีต่าง ๆ”^{๑๐}

วัดมิ่งเมือง “ได้ดำเนินกิจกรรมร่วมกับเครือข่ายองค์กรเมืองเก่าวัดน่าน และโรงเรียนในบริเวณใกล้เคียง รวมถึงเทศบาล และวัดมิ่งเมืองอยู่ในเขตเมืองเก่า ๙ วัด ซึ่งมีระเบียบห้ามรื้อให้อนุรักษ์ไว้ วัดมิ่งเมืองเป็นวัดที่คณะสงฆ์ตั้งขึ้นเพื่อเน้นความร่มรื่นสะดวก สะอาด ๙ วัดนี้ ยังมีกิจกรรมการมัดมือสู่ขวัญโดยผู้สูงอายุจากในชุมชนอันเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งที่ดึงดูดการท่องเที่ยว”^{๑๑} ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดแห่งนี้ กล่าวคือ “เมื่อเป็นสถานที่ท่องเที่ยวต้องมีความสะอาด สวยงาม และสะดวก มีการจัดการวัดอย่างเป็นระเบียบ ร่วมกับเครือข่ายการท่องเที่ยวไม่ว่าทั้งเอกชนและภาครัฐ เพื่อใช้สถานที่ของวัดสร้างรายได้ให้กับชุมชน เป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ขณะเดียวกันต้องมีการจัดการสิ่งแวดล้อม วัดต้องสะอาด รูปแบบเครือข่ายเป็นการดึงหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วม ประกอบด้วยสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดน่าน (ททท.) กระทรวงทรัพยากร ทั้งนี้ กระทรวงทรัพยากรเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม รวมถึงสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และกรมศิลปากร หน่วยงานต่าง ๆ นี้ ต่างทำหน้าที่เพื่อการสนับสนุนงบประมาณ”^{๑๒}

สำหรับวัดพระสิงห์มีรูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนด้วย “การจัดทำป้ายประวัติของวัดและความรู้ด้านอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์แก่นักท่องเที่ยว ขณะเดียวกัน ได้พัฒนารูปแบบการรับบริจาคทรัพย์สินด้วย QR Code ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความโปร่งใสในการบริหารจัดการทรัพย์สินของวัด ขณะเดียวกัน วัดพระสิงห์ได้ติดต่อกับเครือข่ายของหน่วยงานที่สามารถให้คำปรึกษาการสร้างพิพิธภัณฑ์ และเข้าร่วมกับเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ของภาคเหนือ”^{๑๓}

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระเทพสิงหราชจารย์, รองอธิการบดีวิทยาเขตเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ เจ้าอาวาสวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๑} สัมภาษณ์ พระสุนทรมุณี, รองเจ้าคณะจังหวัดน่าน เจ้าอาวาสวัดมิ่งเมือง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายสมเจตน์ วิมลเกษม, ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ของ อพท. วัดมิ่งเมือง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธิธนายก, เจ้าคณะจังหวัดเชียงราย เจ้าอาวาสวัดพระสิงห์ พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย, วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๑.

สรุปได้ว่า รูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัด เป็นรูปแบบที่วัดได้จัดการกับระบบของตนเองก่อน และได้ขอความช่วยเหลือจากเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชนเข้ามาเสริมในส่วนที่ขาด

๔.๒.๒ รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่

สำหรับความคิดเห็นด้านรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ของวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น จากผลการวิจัยพบว่า แต่ละวัดจะมีจุดเด่นอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง คือ มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน มีสถาปัตยกรรมที่แตกต่างจากที่อื่น มีพระพุทธรูปที่มีชื่อเสียง มีมหาเจดีย์ หรือเป็นสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ มีอุโบสถที่สร้างด้วยไม้ทั้งหลัง ด้วยสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ จึงเป็นจุดเด่นที่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวได้มาเที่ยวชม คณะผู้วิจัยได้แยกโมเดลของแต่ละวัดดังนี้

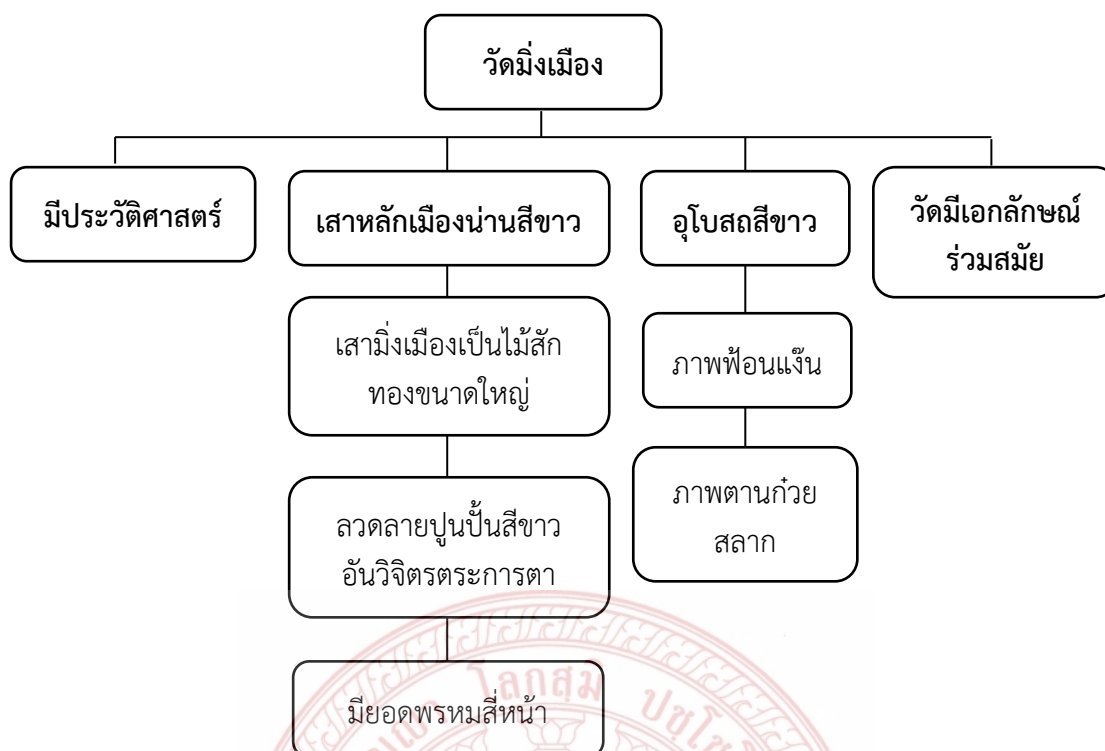
วัดมิ่งเมือง

ผู้ให้สัมภาษณ์ของวัดมิ่งเมืองได้กล่าวว่า “วัดมิ่งเมือง เป็นวัดสีขาว อุโบสถสีขาว อันเป็นสิ่งก่อสร้างที่ดูโดดเด่น ภายในโบสถ์สีขาวมีภาพปูนปั้น ซึ่งเป็นภาพจิตรกรรม และเสาหลักเมือง ตั้งอยู่ในศาลาจัตุรมุขหน้าพระอุโบสถ มีความโดดเด่นลวดลายปูนปั้นสีขาวอันวิจิตรตระการตา มียอดพรหมสีหน้าเป็นตัวอาคาร ประดิษฐานศาลหลักเมืองเป็นไม้สักทองเป็นท่อนสูงขนาดใหญ่ ๒ คนโอบ จุดเด่นคือ เสามิ่งเมือง ซึ่งนักท่องเที่ยวมาถึงต้องไหว้ศาลหลักเมืองวัดมิ่งเมืองก่อนซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่เมืองเก่า แต่เป็นวัดที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะร่วมสมัยจึงเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว ขณะเดียวกัน ยังมีภาพการทอกล้วยสลาก ฯลฯ ซึ่งจัดได้ว่าวัดมิ่งเมืองมีรูปแบบเบ็ดเสร็จอยู่ในภาพ มีทุกอย่างครบตอบโจทย์ทุกอย่างในตัวโบสถ์ ดังนั้น สิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของวัดมิ่งเมืองคือ สิ่งปลูกสร้างที่เป็นสีขาว”^{๑๔} ซึ่งสอดคล้องกับผู้ให้ข้อมูลหลักท่านอื่น ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า “นอกจากประวัติศาสตร์ที่ยาวนานแล้ว วัดมิ่งเมืองมีจุดเด่นของวัดที่เป็นสีขาว มีเสาหลักเมือง และมีสมเด็จพระพินางทรงเสด็จเป็นองค์อุปถัมภ์”^{๑๕}

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในรายละเอียดของวัดมิ่งเมือง คณะผู้วิจัยได้สร้างเป็นโมเดลตามแผนภาพที่ ๔.๑ ดังนี้

^{๑๔} สัมภาษณ์ พระสุนทรมุณี, รองเจ้าคณะจังหวัดน่าน เจ้าอาวาสวัดมิ่งเมือง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๑๕} สัมภาษณ์ นายสมเจตน์ วิมลเกษม, ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ของ อพท. วัดมิ่งเมือง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๐.

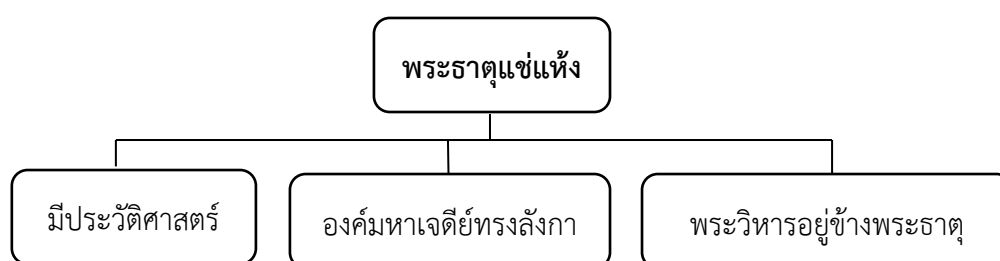

แผนภาพที่ ๔.๑ โมเดลวัดมิ่งเมือง

วัดพระธาตุแช่แห้ง

ผู้เข้าร่วมสนทนาท่านอื่น ได้กล่าวสรุปถึงเอกลักษณ์ของวัดพระธาตุแช่แห้งไว้ว่า “วัดแช่แห้งมีเอกลักษณ์ของวัดที่วางเป็นตัวตนของแช่แห้งคือองค์มหาเจดีย์ที่เป็นเอกลักษณ์ เป็นทรงลังกาที่เข้ามาในยุคนี้ และมีพระธาตุอยู่ข้างวิหารซึ่งจัดว่าเป็นความโดดเด่นวัดในอีกรูปแบบหนึ่ง”^{๑๖}

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในรายละเอียดของวัดพระธาตุแช่แห้ง คณะผู้วิจัยได้สร้างเป็นโมเดลตามแผนภาพที่ ๔.๒ ดังนี้

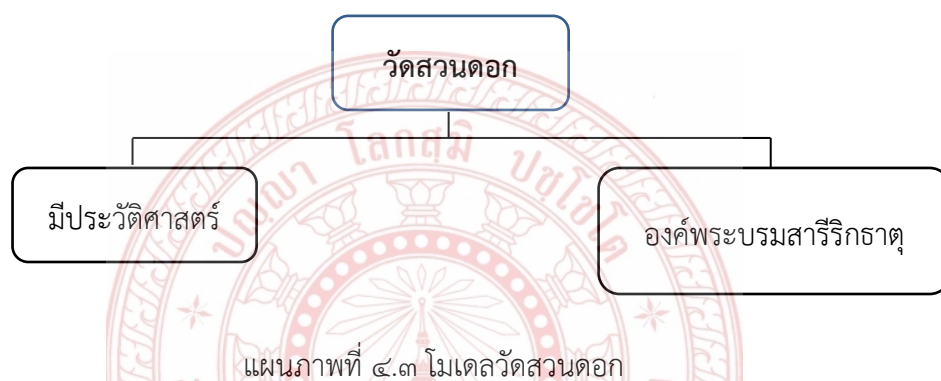
แผนภาพที่ ๔.๒ โมเดลวัดพระธาตุแช่แห้ง

^{๑๖} สัมภาษณ์ นายสมเจตน์ วิมลเกษม, ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ของ อพท. วัดมิ่งเมือง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๐.

วัดสวนดอก

วัดสวนดอกจัดว่าเป็นวัดที่มีความสำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวไว้ว่า “วัดสวนดอกมีเอกลักษณ์ด้านประวัติศาสตร์ที่โดดเด่น เพราะเป็นที่ประดิษฐานขององค์พระบรมสารีริกธาตุซึ่งเป็นพระบรมสารีริกธาตุ ๑ ใน ๓ องค์ของนครเชียงใหม่ แต่ไม่ได้เป็นวัดประจำปีเกิดเหมือนเช่นวัดพระสิงห์ นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวจะมุ่งเน้นทั้งด้านประวัติศาสตร์และด้านพระพุทธศาสนา”^{๑๗}

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในรายละเอียดของวัดสวนดอก คณะผู้วิจัยได้สร้างเป็นโมเดลตามแผนภาพที่ ๔.๓ ดังนี้

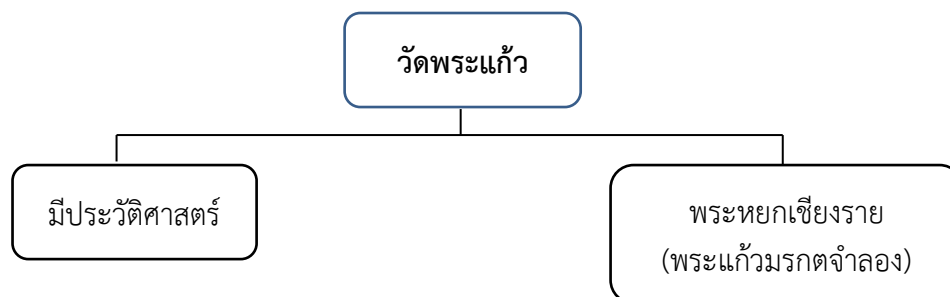
วัดพระแก้ว

สำหรับวัดพระแก้วนั้น ตามประวัติศาสตร์เป็นวัดที่ประดิษฐานพระแก้วมรกต จึงได้ตั้งชื่อวัดตามชื่อของพระแก้วมรกต ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวว่า “วัดพระแก้วได้ใช้ชื่อของพระแก้วมาเป็นเอกลักษณ์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากประวัติของพระแก้วหรือพระแก้วมรกตนั้นถูกพบที่วัดพระแก้วแห่งนี้ แม้ว่าปัจจุบันพระแก้วมรกตที่ถูกค้นพบนั้นได้อันเชิญไปประดิษฐาน ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระบรมมหาราชวังแล้วก็ตาม แต่ด้วยพระเมตตาของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีได้ทรงสร้างพุทธสถาน และในวาระที่พระองค์เฉลิมพระชนมายุ ๙๐ พรรษา หน่วยงานราชการและพุทธศาสนิกชนในจังหวัดเชียงใหม่จึงได้ขออนุญาตสร้างพระแก้วจำลอง เพื่อทูลถวายเป็นพระราชกุศล โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๙) ทรงประกอบ

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระครูสาทรธรรมสิทธิ์, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอก พระอารามหลวง ปฏิบัติหน้าที่แทนเจ้าอาวาสวัดสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

พิธีพุทธาภิเษก ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อแล้วเสร็จ ได้อัญเชิญมาประดิษฐานหอพระ ณ วัดพระแก้ว ซึ่งพระแก้วองค์นี้ เรียกว่า พระหยกเชียงราย”^{๑๘}

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในรายละเอียดของวัดพระแก้ว คณะผู้วิจัยได้สร้างเป็นโมเดลตามแผนภาพที่ ๔.๔ ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๔ โมเดลวัดพระแก้ว

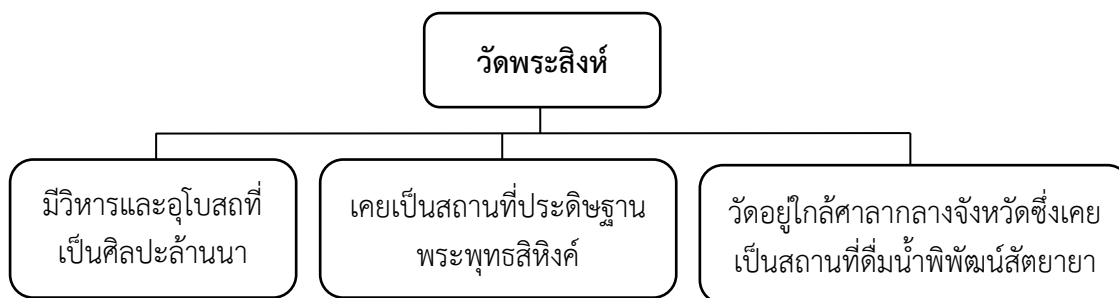
วัดพระสิงห์

สำหรับวัดพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย จัดได้ว่าเป็นอีกหนึ่งวัดที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น คือ “วิหารและพระอุโบสถที่เป็นศิลปะล้านนาและใช้วัสดุปลูกสร้างด้วยไม้ ซึ่งนักท่องเที่ยวที่มากราบไหว้บูชาที่นี่ อาจด้วยความศรัทธาว่าเป็นวัดอันเก่าแก่ และเป็นวัดที่อยู่ใกล้ศาลากลางจังหวัดซึ่งเป็นสถานที่ที่แม่น้ำพืชมั่นสัตยาในอดีต อีกทั้งยังเคยเป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญ การจัดการกิจกรรมงานของวัดจะเป็นงานปีใหม่ และงานสลากภัต เทศน์มหาชาติ หากเป็นงานของจังหวัดวัดพระสิงห์จะเข้าไปร่วม เช่น งานแห่พระสิงห์ประจำปี”^{๑๙}

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในรายละเอียดของวัดพระสิงห์ คณะผู้วิจัยได้สร้างเป็นโมเดลตามแผนภาพที่ ๔.๕ ดังนี้

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระธรรมราชานุวัตร, เจ้าคณะภาค ๖ เจ้าอาวาสวัดพระแก้ว พระอารามหลวง, วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธินายก, เจ้าคณะจังหวัดเชียงราย เจ้าอาวาสวัดพระสิงห์ พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย, วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๑.

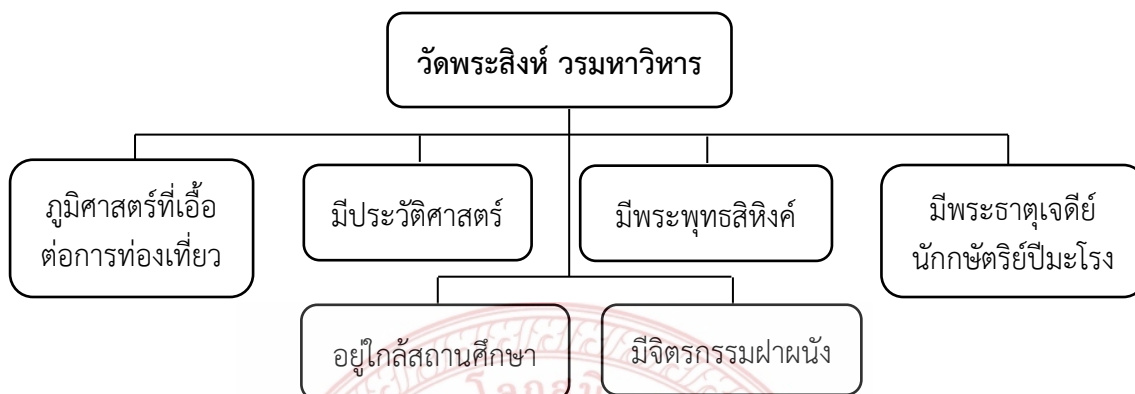
แผนภาพที่ ๔.๕ โมเดลวัดพระสิงห์

วัดพระสิงห์ วมหาวิหาร

วัดพระสิงห์ วมหาวิหาร มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว คือมีทางเข้า-ออก สะดวก และมีประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวไว้ว่า “วัดพระสิงห์จุดเด่นคืออยู่กลางเมืองและบริเวณรอบวัดจะมีทางออกทุกด้านมีความได้เปรียบในเชิงลักษณะของแหล่งที่ตั้ง และมีลักษณะที่สำคัญคือ อยู่ใกล้โรงพยาบาล สถานศึกษา เช่น โรงเรียนยุพราช โรงเรียนวัฒโน โรงเรียนหอพระ โรงเรียนอนุบาลเชียงใหม่ ที่สำคัญคือมีพระพุทธรูปสำคัญ ศาสนวัตถุ วัดพระสิงห์เป็นวัดคู่บ้านคู่เมือง มีประเพณีที่รับรู้ไปทั่วโลกคือประเพณีสงกรานต์ นักท่องเที่ยวจะเข้ามากราบไหว้พระสิงห์ อันเป็นสถาปัตยกรรมได้รับรางวัลสถาปัตยกรรมดีเด่น ส่วนด้านในวัดมีจิตรกรรมฝาผนังอันเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ ทั้งนี้ ในอดีตที่ผ่านมา สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ได้ทรงพานักศึกษาโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (จปร.) มาเยี่ยมชม ขณะเดียวกัน บุคคลสำคัญที่มาเมืองเชียงใหม่จะต้องมาไหว้วัดพระสิงห์ และวัดพระสิงห์ยังมีพระธาตุเจดีย์นักษัตรีย์ปีมะโรง คนเกิดปีมะโรงจะมาไหว้วัดพระสิงห์และพระธาตุ รวมถึงมีพระอุโบสถที่แตกต่างจากที่วัดอื่น เรียกอุโบสถ ๒ ทรง ตรงกลางเป็นมณฑปขึ้นพระพุทธรูปเป็นพระเจ้าทองทิพย์แล้วก็มีอุโบสถที่ว่าเป็นอุโบสถ ๒ ทรง สร้างจำลองไว้ตรงกลางเป็นมณฑป อุโบสถเป็นสถาปัตยกรรมที่เป็นศิลปะหอไตรปฏิมาเก่าแก่เป็นแหล่งเรียนรู้ที่คณะสถาปัตยกรรมจิตรกรรม จะมาศึกษาเรียนรู้ตลอดจะมีพุทธไสยาสน์พุทธรูปที่เก่าแก่ ๕๐๐ กว่าปี วัดพระสิงห์ จะมีจุดเด่นที่นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าง่าย ออกง่าย จะมีทางออกทุกด้าน โบราณสถานและโบราณวัตถุแต่ละชนิด จะขึ้นทะเบียนของศิลปากร และทุกมุมของวัดจะมีจิตรกรรม สถาปัตยกรรม ที่สามารถใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ให้แก่ผู้ที่สนใจได้ศึกษา ส่วนในเชิงวัฒนธรรม

กิจกรรมต่างๆ ด้านประเพณีวัฒนธรรม จะเป็นกิจกรรมเข้าพรรษา ออกพรรษา ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีสงกรานต์น้ำพระธาตุ”^{๒๐}

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในรายละเอียดของวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร คณะผู้วิจัยได้สร้างเป็นโมเดลตามแผนภาพที่ ๔.๖ ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๖ โมเดลวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร

สรุปได้ว่า รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ของวัดนั้น วัดต้องมีลักษณะเด่นและมีคุณค่า ไม่ว่าจะเป็นคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ คุณค่าด้านสถาปัตยกรรม คุณค่าด้านความเชื่อ คุณค่าด้านประเพณีและวัฒนธรรม และต้องดำเนินกิจกรรมให้สอดคล้องกับลักษณะเด่นนั้น ๆ

๔.๓ แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น คณะผู้วิจัยได้วางแผนการนำเสนอในรูปแบบของการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคของแต่ละวัดเพื่อให้การนำเสนอข้อมูลเกิดความเข้าใจง่ายและชัดเจน โดยมีรายละเอียดดังนี้

การส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พบว่า วัดมีแนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวร่วมกับเครือข่าย โดยเครือข่ายภายใน ได้แก่ ประชาชนและหน่วยงานราชการในบริเวณใกล้เคียง เครือข่ายภายนอก ได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวประจำจังหวัดใน

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระเทพสิงหราชจารย์, รองอธิการบดีวิทยาเขตเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ เจ้าอาวาสวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

แต่ละจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด กรมศิลปากร กรมโยธาธิการ และเครือข่ายขององค์กรอิสระต่าง ๆ

วัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง

และจากการสัมภาษณ์ตัวแทนจากวัดพระธาตุแช่แห้งได้กล่าวว่า “วัดได้จัดทำแผนแม่บท และใช้แผนแม่บทในการพัฒนาวัด เพราะระหว่างการพัฒนาวัดนั้น จะมีความคิดเห็นที่หลากหลาย อาจนำไปสู่ความขัดแย้งได้ ดังนั้น หากมีการเขียนแผนแม่บทไว้เป็นเบื้องต้น โดยแผนแม่บทนี้ได้รับความเห็นชอบจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องแล้ว เมื่อเกิดความเห็นต่างในกิจกรรมใด ๆ ก็สามารถนำแผนแม่บทที่วางไว้มาใช้ เพื่อลดความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นได้ อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการเองต้องมีความเข้มแข็งในการบังคับใช้แผนแม่บทให้ประสบผลสำเร็จด้วย”^{๒๑}

จากข้อมูลการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง คณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis) เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑ การวิเคราะห์ Swot ของวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง

จุดแข็ง	จุดอ่อน
๑. มีแผนแม่บทในการกำกับการดำเนินงานของวัด	-
๒. ลดปัญหาความขัดแย้งภายในวัด	
โอกาส	อุปสรรค
๑. เป็นเมืองที่ได้รับการส่งเสริมการท่องเที่ยว	-

จากการวิเคราะห์ Swot พบว่า วัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง มีจุดแข็งของการนำแผนแม่บทมาใช้เพื่อการควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับวัด และแผนแม่บทดังกล่าวนี้ ยังสามารถช่วยลดความขัดแย้งอันเกิดจากความคิดเห็นไม่ตรงกันของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาวัด ดังนั้น

^{๒๑} สัมภาษณ์ พระชยนันท์มณี, ผศ.ดร. ผอ. มจร วิทยาลัยสงฆ์นครน่านฯ เจ้าคณะอำเภอภูเพียง เจ้าอาวาสวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๐.

จึงสรุปได้ว่า แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัด พระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง ควรเป็นการดำเนินการตามแผนแม่บทที่ได้บันทึกไว้

วัดมิ่งเมือง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้กล่าวว่า “วัดมิ่งเมืองมีการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวร่วมกับเครือข่าย คือ ส่วนของการท่องเที่ยวจังหวัด ซึ่งชูประเด็นให้น่านเป็นพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นส่วนเสริมด้านการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมเมืองน่าน อีกทั้ง มีสำนักงานพระพุทธซึ่งมีหน้าที่ส่งเสริมวัดมิ่งเมือง ด้วยตัววัดมิ่งเมืองตั้งอยู่ใจกลางเมือง และอยู่ติดกับวัดอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมโครงการ ๙ วัด อันประกอบด้วย วัดช้างค้ำ วัดกุฎีคำ วัดพญาวัด วัดภูมินทร์ วัดมิ่ง วัดศรีพันต้น วัดหัวข่วง วัดสวนศาล วัดไผ่เหลือง อีกทั้งยังมีประวัติศาสตร์และงานจิตรกรรมลายปูนปั้น มังรายหรือเชียงแสน ให้ได้ชื่นชม รวมถึงเนื้อหาสาระของหุ่นปั้นที่ได้สอดแทรกวิถีชีวิตของคนเมืองน่านผ่านประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ”^{๒๒} อย่างไรก็ตาม แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรจัดการด้วยมาตรการ ๓ ข้อ คือ มาตรการทางกฎหมาย มาตรการทางชุมชน และ มาตรการวิชาการ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวว่า “สำหรับแนวการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา ควรใช้ มาตรการ ๓ ข้อ คือ ๑) มาตรการกฎหมาย ต้องมีพระราชบัญญัติที่ยึดถือเป็นหลัก ซึ่งน่านมีกฎหมายเมืองเก่าควบคุมอยู่ ๒) มาตรการชุมชนที่เกิดขึ้นจากเครือข่าย จะเป็นพลังที่เกิดจากมันสมองความคิดของชุมชนทำให้เกิดความรักความหวงแหนวัด ๓) มาตรการวิชาการ คือหน่วยงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นโยธาจังหวัด พาณิชยจังหวัด พัฒนาการจังหวัด อุตสาหกรรมจังหวัด ต้องมีส่วนร่วมในการช่วยพัฒนาจังหวัด อาทิ การให้ความรู้แก่ประชาชน การปรับภูมิทัศน์วัดแช่แห้งกรมโยธาต้องสนับสนุนด้านการออกแบบ ฉะนั้น ต้องใช้พลังที่มีอยู่ในจังหวัดมาเป็นแรงผลักดันให้เกิดเป็นพลังเครือข่าย เกิดการมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวางแผน ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมรับผิดชอบ ดังนั้น ต้องมีการวางแผน แล้วทำตามแผน ทุกภาคส่วนหากไม่มีแผนก็ทำไม่ได้”^{๒๓}

จากข้อมูลการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดมิ่งเมือง คณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis) เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ดังนี้

^{๒๒} สัมภาษณ์ นายสมเจตน์ วิมลเกษม, ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ของ อพท. วัดมิ่งเมือง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๐.

^{๒๓} สัมภาษณ์ นายสมเจตน์ วิมลเกษม, ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ของ อพท. วัดมิ่งเมือง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน, วันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๐.

ตารางที่ ๔.๒ การวิเคราะห์ Swot ของวัดมิ่งเมือง

จุดแข็ง	จุดอ่อน
๑. มีจุดยุทธศาสตร์ที่ตั้งอยู่ใจกลางเมือง ๒. มีประวัติศาสตร์ ๓. มีงานจิตรกรรมลายปูนปั้น มังรายหรือเชียงแสน	-
โอกาส	อุปสรรค
๑. เป็นพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ๒. ด้านการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมเมืองน่าน ๓. สำนักงานพระพุทธให้การสนับสนุน	-

จากการวิเคราะห์ Swot พบว่า วัดมิ่งเมือง มีจุดแข็งคือ เป็นวัดที่มียุทธศาสตร์อยู่ใจกลางเมือง การเดินทางสะดวก อีกทั้งวัดมีประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ มีจิตรกรรมที่เป็นมรดกเก่าแก่ ซึ่งสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมและเรียนรู้ประวัติศาสตร์ได้ ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดมิ่งเมือง ควรเป็นการดำเนินการตามจุดแข็งที่มี และใช้โอกาสของความสัมพันธ์อันดีจากเครือข่ายภายนอก ได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรม และสำนักงานพระพุทธศาสนา รวมถึงหน่วยงานอื่นๆ มาให้การสนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด

วัดพระแก้ว

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้กล่าวว่า “ควรส่งเสริมให้พระสงฆ์ได้เรียนรู้วัฒนธรรมพื้นบ้านซึ่งเป็นทรัพย์สินทางปัญญาของบรรพชน รวมการส่งเสริมให้พระสงฆ์ได้ไปศึกษาดูงานนั้น ก่อให้เกิดแนวคิดใหม่ๆ ในการนำมาพัฒนาวัดเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งในปี ๒๕๕๒๙ - ๒๕๔๐ อดีตเจ้าคณะจังหวัดได้ส่งเสริมให้พระสงฆ์ได้ศึกษาดูงานในโครงการ “โคราชพัฒนา” แม้ว่าสมัยก่อน พระสงฆ์เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ แต่ได้เล็งเห็นประโยชน์ของเครื่องมือ เครื่องใช้ที่ชาวบ้านใช้เป็นเครื่องยังชีพ และปัจจุบันมิได้นำมาใช้งานแล้ว จึงได้เก็บรวบรวมทำเป็นพิพิธภัณฑ์อันเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งต่อมาได้มีการพัฒนาในรูปแบบเดียวกันนี้โดยขยายไปยังทุกอำเภอ วัดพระแก้วจัดว่ามีโบราณวัตถุศิลปวัตถุจำนวนมาก และมีประวัติที่น่าสนใจให้ควรติดตาม ดังนั้น จึงนำทรัพย์สินทางปัญญาของบรรพบุรุษมาเก็บรักษาเพื่อเป็นการยกย่องเชิดชูคุณงามความดีต่าง ๆ นี้ ในช่วงเริ่มต้นสิ่งของต่าง ๆ อาจจะยังมีน้อย แต่ด้วยการกระจายข่าวสารออกไปเริ่มมีผู้เข้ามาบริจาคสิ่งของเพื่อให้แก่พิพิธภัณฑ์

มากขึ้น และในอนาคตคาดว่าจะขยาย กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ของเยาวชน เป็นการรักษา วัฒนธรรมรากเหง้าของตนให้ดำรงอยู่สืบไปได้”^{๒๔} สำหรับผู้ให้ข้อมูลท่านอื่นได้กล่าวไว้ว่า “สำหรับวัด พระแก้วได้ดำเนินแนวทางเสริมสร้างและพัฒนาเครือข่ายให้เกิดความเข้มแข็งด้วยกิจกรรมทางศาสนา ที่หลากหลาย เช่น การสนทนาธรรม การจัดทำป้ายบรรยายเกี่ยวกับประวัติของวัด และมีมัคคุเทศก์ เป็นผู้บรรยายเสริม”^{๒๕} และผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มได้กล่าวเสริมว่า “นอกเหนือจากการทำงานของไกด์ การอธิบายให้นักท่องเที่ยวเข้าใจและให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวแล้วเกิดความสุข ก็จะเป็นแนวทางให้ นักท่องเที่ยวได้ช่วยประชาสัมพันธ์ต่อในสิ่งที่ถูกต้อง สำหรับเครือข่ายภายในชุมชน ได้พัฒนาร่วมกับ จังหวัดเชียงราย แม้ว่าทางพระสงฆ์จะยังไม่มีรูปแบบการพัฒนาวัดที่ชัดเจน แต่ก็ได้ใช้ศาสนสถานของ วัดให้เกิดประโยชน์และดีที่สุดเท่าที่จะทำได้”^{๒๖}

ในส่วนของปัญหา คือ “วัดพบปัญหาข้อจำกัดของงบประมาณเพื่อการสนับสนุนงานของวัดจะถูก เกี่ยวเนื่องกับการตรวจสอบของสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน ขณะเดียวกัน อุปสรรคภายนอกชุมชนที่ ผ่านมาจะเกี่ยวข้องกับนักการเมืองที่มีอำนาจของกระทรวงมหาดไทย ซึ่งหากผู้บริหารงานเป็นบุคคล ต่างศาสนา คือไม่ใช่ศาสนาพุทธแล้ว จะทำให้การบริหารงานวัดเกิดความยุ่งยาก”^{๒๗}

จากข้อมูลการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัด พระแก้ว คณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis) เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ดังนี้

ตารางที่ ๔.๓ การวิเคราะห์ Swot ของวัดพระแก้ว

จุดแข็ง	จุดอ่อน
๑. มีการส่งเสริมพระสงฆ์ศึกษาดูงานนอกพื้นที่	๑. ขาดมัคคุเทศก์ประจำวัด
๒. มีพิพิธภัณฑ์ที่จัดเก็บอุปกรณ์เครื่องใช้อันเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน	

^{๒๔} สัมภาษณ์ พระธรรมราชานุวัตร, เจ้าคณะภาค ๖ เจ้าอาวาสวัดพระแก้ว พระอารามหลวง, วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๒๕} สัมภาษณ์ พระมหาผดุงศักดิ์ เสสปัญโญ, อาจารย์ประจำ วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดพระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย, วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๒๖} สัมภาษณ์ พระธรรมราชานุวัตร, เจ้าคณะภาค ๖ เจ้าอาวาสวัดพระแก้ว พระอารามหลวง, วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระมหาผดุงศักดิ์ เสสปัญโญ, อาจารย์ประจำ วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดพระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย, วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๖๑.

๓. ใช้ศาสนสถานให้เกิดประโยชน์	
๔. มีป้ายบรรยายประวัติของวัด	
๕. มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง	
โอกาส	อุปสรรค
๑. ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ	๑. การถูกแทรกแซงจากการเมือง ๒. ข้อจำกัดของงบประมาณเพื่อการสนับสนุนงานของวัด

จากการวิเคราะห์ Swot พบว่า วัดพระแก้ว มีจุดแข็งคือ มีการส่งเสริมพระสงฆ์ศึกษาดูงานนอกพื้นที่ มีพิพิธภัณฑ์ที่จัดเก็บอุปกรณ์เครื่องใช้อันเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ใช้ศาสนสถานให้เกิดประโยชน์ มีป้ายบรรยายประวัติของวัด มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน วัดพระแก้วยังได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ถึงแม้ว่า วัดจะขาดมัคคุเทศก์ที่จะทำหน้าที่ในการนำเสนอประวัติของวัด แต่วัดพระแก้วได้แก้ไข้ปัญหาโดยการจัดทำป้ายบรรยายประวัติของวัดและให้ไกด์ที่นำพานักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นผู้อธิบายความให้ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ได้หล่อหลอมให้วัดพระแก้วเป็นวัดที่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมวัด ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าแนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระแก้ว ต้องเป็นการดำเนินการตามจุดแข็งที่มี และใช้โอกาสของความสัมพันธ์อันดีจากเครือข่ายภายนอก คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด หน่วยงานภาครัฐอื่น ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มาสนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดได้บรรลุผลสัมฤทธิ์

วัดพระสิงห์

ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวว่า“วิหารและพระอุโบสถที่เป็นศิลปะล้านนาและใช้วัสดุปลูกสร้างด้วยไม้ ซึ่งนักท่องเที่ยวที่มากกราบไหว้บูชา นั้น อาจด้วยความศรัทธาว่าเป็นวัดอันเก่าแก่ และเป็นวัดที่อยู่ใกล้ศาลากลางจังหวัดซึ่งเป็นสถานที่ที่แม่น้ำพิพัฒน์สัตยาในอดีต อีกทั้งยังเคยเป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปหินขัด การจัดกิจกรรมงานของวัดจะเป็นงานปีใหม่ และงานสลากภัต เทศน์มหาชาติ หากเป็นงานของจังหวัด วัดพระสิงห์จะเข้าไปร่วม เช่น งานแห่พระสิงห์ประจำปี”^{๒๘}

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธินายก, เจ้าคณะจังหวัดเชียงราย เจ้าอาวาสวัดพระสิงห์ พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย, วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๑.

ในมุมมองของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มได้กล่าวว่า “การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงรายเป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมที่หลากหลายและมีโบราณสถานเป็นจำนวนมาก มีธรรมชาติที่งดงาม มีอากาศที่บริสุทธิ์ ไม่ร้อนและหนาวจนเกินไป มีจุดเด่นของวิถีชีวิตของชนเผ่าต่าง ๆ ๓๒ ชนเผ่า แต่ละชนเผ่าจะมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ทั้งเอกลักษณ์ด้านการแต่งกาย วัฒนธรรมด้านความเชื่อ และประเพณี อีกทั้งมีโบราณสถานที่เป็นจุดน่าสนใจ เอกลักษณ์ด้านลักษณะนิสัยที่อ่อนโยนของคนท้องถิ่น ทุกสิ่งเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่หล่อหลอมให้คนเชียงรายเป็นคนอ่อนโยน โอบอ้อมอารีต่อผู้อื่น จึงเป็นจุดเด่นให้เชียงรายจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาจำนวนมาก แต่ ณ ปัจจุบัน จากการก้าวเข้าสู่ยุคของดิจิทัลยุคไทยแลนด์ ๔.๐ สิ่งเหล่านี้ในอนาคตจะเป็นสิ่งที่บั่นทอนวัฒนธรรมดั้งเดิมของเชียงรายจนเกิดการเปลี่ยนแปลงอิงไปสู่สังคมที่เห็นแก่ตัวขาดความรัก ความสามัคคีกัน กระทบต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมของประชาชน กระทบต่อสภาพแวดล้อม กระทบต่อธรรมชาติ แนวทางป้องกันสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ คือ การใช้หลัก “บวร” คือ บ้าน วัด โรงเรียน ซึ่งเป็นหลักที่มั่นคง ดังนั้น ควรปลูกฝังความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด และโรงเรียนให้เข้มแข็ง เพราะหาก “บวร” มีความเข้มแข็งแล้วสังคมก็จะเกิดความสงบสุข สำหรับแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดเชียงราย ในช่วงปีใหม่จะนำพระที่เป็นสิริมงคลมาแห่รอบเมือง โดยนำพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ของพระธาตุเจ้าจอมมาแห่ร่วมกับการตักบาตรดอกไม้ นำสองกิจกรรมมาร่วมกัน ซึ่งกิจกรรมนี้ได้มีการดำเนินการมาประมาณ ๒ ปี ประชาชนให้ความสนใจเป็นอย่างมาก ทางเทศบาลยังได้รับความเมตตาจากพระที่มีชื่อเสียงภายในจังหวัดเชียงรายในการเข้าร่วมพิธีตักบาตร จึงทำให้ประชาชนเข้าร่วมงานเป็นจำนวนมาก เพราะได้กราบพระศักดิ์สิทธิ์ถึง ๙ วัด ในเวลาเดียวกันโดยไม่ต้องเดินทางไปถึงวัด ปัจจุบันทางเทศบาลได้จัดกิจกรรมให้แก่เด็ก ๆ ได้เรียนรู้ถึงประวัติศาสตร์ของจังหวัดเชียงรายอย่างถ่องแท้ เทศบาลเชียงรายได้ดำเนินการพัฒนาควบคู่กันในสองด้าน คือ ด้านเมือง และด้านคน โดยจัดเวทีในการวิพากษ์ถึงประวัติความเป็นมาของจังหวัดเชียงราย ทั้งนี้ ได้เชิญสถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้เข้าร่วมการวิพากษ์ หาข้อเท็จจริงตามหลักฐานที่ตนเองมีอยู่ จนกระทั่งตกผลึก ได้ข้อมูลอันเป็นความจริงที่สุดแล้ว จะนำไปผนวกเข้ากับหลักสูตรการศึกษาของท้องถิ่นให้เรียนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลจนถึงมัธยมศึกษา รวมถึงโรงเรียนปริยัติธรรมด้วยเพื่อให้เด็ก ๆ ได้ซึมซับถึงรากเหง้าของตนเอง ซึ่งปัจจุบันหลักสูตรการศึกษาที่กำหนดจากส่วนกลางไม่ได้บรรจุประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นให้เด็กได้ศึกษา ดังนั้น หน่วยงานท้องถิ่นจึงต้องทำสิ่งเหล่านี้ให้เกิดขึ้นและสำเร็จให้ได้^{๒๙}

^{๒๙} สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ ดาวทอง, ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๑.

จุดอ่อนของวัดคือ “การขาดแคลนมัคคุเทศก์ หลังจากที่หน่วยงานของการท่องเที่ยวได้ยกเลิกกิจกรรมไม่ได้จัดส่งมัคคุเทศก์มาให้บริการแก่นักท่องเที่ยว”^{๓๐}

จากข้อมูลการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระสิงห์ คณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis) เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ดังนี้

ตารางที่ ๔.๔ การวิเคราะห์ Swot ของวัดพระสิงห์

จุดแข็ง	จุดอ่อน
๑. วิหารและพระอุโบสถที่เป็นศิลปะล้านนาและใช้วัสดุปลูกสร้างด้วยไม้ ๒. เป็นวัดอันเก่าแก่ ๓. อยู่ใกล้ศาลากลางจังหวัด ๔. เคยเป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญ ๕. มีการจัดกิจกรรมงานของวัด เช่น งานปีใหม่ งานสลากภัต เทศน์มหาชาติ ๖. มีการจัดงานแห่พระสิงห์ประจำปี	๑. ขาดแคลนมัคคุเทศก์ที่จะให้บริการแก่นักท่องเที่ยว
โอกาส	อุปสรรค
๑. มีแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติทั้งดงามและมีอากาศที่บริสุทธิ์ ๒. มีวัฒนธรรมที่หลากหลาย เช่น วัฒนธรรมของชนเผ่า ๓๒ ชนเผ่า ๓. มีโบราณสถานเป็นจำนวน ๔. คนท้องถิ่นมีนิสัยที่อ่อนโยน มีเมตตาต่อนักท่องเที่ยว ๕. การใช้หลัก “บวร” คือ บ้าน วัด โรงเรียน เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนสังคม ๖. มีกิจกรรมนำพระที่เป็นสิริมงคลมาแห่รอบเมือง ๗. มีพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงภายในจังหวัดเชียงราย เข้าร่วมพิธีตักบาตรประจำปี	๑. การก้าวเข้าสู่ยุคของดิจิทัลยุคไทยแลนด์ ๔.๐ จะเป็นสิ่งที่บั่นทอนวัฒนธรรมดั้งเดิมของเชียงรายจนเกิดการเปลี่ยนแปลงอิงไปสู่สังคมที่เห็นแก่ตัว ขาดความรัก ความสามัคคีกัน กระทั่งวิถีชีวิตดั้งเดิมของประชาชน กระทั่งสภาพแวดล้อม กระทั่งต่อธรรมชาติ

^{๓๐} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธินายก, เจ้าคณะจังหวัดเชียงราย เจ้าอาวาสวัดพระสิงห์ พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย, วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๑.

๘. มีกิจกรรมกราบพระศักดิ์สิทธิ์ ๙ วัด	
๙. มีหลักสูตรการศึกษาของท้องถิ่นที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้ถึงประวัติศาสตร์	

จากการวิเคราะห์ Swot พบว่า วัดพระสิงห์มีจุดแข็งคือ มีวิหารและพระอุโบสถที่เป็นศิลปะล้านนาและใช้วัสดุปลูกสร้างด้วยไม้ เป็นวัดเก่าแก่ และอยู่ใกล้ศาลากลางจังหวัดอันเป็นสถานที่ถือน้ำพิพัฒน์สัตยาในอดีต และยังคงเป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญ อีกทั้งยังมีการจัดกิจกรรมงานของวัด และจัดงานแห่พระสิงห์ประจำปี ขณะเดียวกัน องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย ได้จัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้จังหวัดเชียงรายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยว จึงเป็นเหตุให้วัดพระสิงห์มีส่วนได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้แก่วัดด้วย

อย่างไรก็ตาม จากโอกาสของการใช้หลักบริหารของจังหวัดโดยการใช้ บ้าน วัด โรงเรียน เป็นจุดยุทธศาสตร์เพื่อการบริหารการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จะเป็นส่วนช่วยเสริมสร้างเครือข่ายให้แก่วัดพระสิงห์ด้วย ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระสิงห์ เป็นการดำเนินการตามจุดแข็งที่มี และใช้โอกาสของกลยุทธ์การบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนจังหวัด มาสนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดได้บรรลุสำเร็จต่อไป

วัดสวนดอก

ผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวไว้ว่า “วัดสวนดอกมีหลายเครือข่ายเข้ามาร่วมกันทำงาน ทางวัดมีแผนที่จะจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และผลักดันเข้าสู่เครือข่ายของมรดกโลก ซึ่งมีเครือข่ายร่วมกันทั้งชุมชนหลายเครือข่าย ล่าสุดมีเครือข่ายอาจารย์จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่มาประชุมร่วมกับแต่ละชุมชน เพื่อศึกษาทรัพยากรที่แต่ละชุมชนมี และศึกษาความต้องการของแต่ละชุมชน เพื่อนำไปจัดโปรโมททำเป็นรูปแบบที่ชัดเจน ซึ่งเป็นการคาดการณ์ต่อไปในอนาคตว่า เชียงใหม่ในเขตเทศบาลจะมีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และวัดสวนดอกก็เป็นอีกหนึ่งวัดที่มีโบราณสถาน มีหนองน้ำโบราณและมีกำแพงดินเก่า และกิจกรรมที่ผ่านมาของเครือข่ายการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้จัดให้วัดสวนดอกเข้าร่วมกิจกรรมการตากบาตรรวมกันที่คูเมืองไนท์บาซ่า”^{๓๑} ผู้ให้สัมภาษณ์ท่านอื่นได้กล่าวไว้ว่า “วัดสวนดอก มีแนวทางการเสริมสร้างและพัฒนาเครือข่ายให้เกิดความเข้มแข็งด้วยการส่งเสริมการศึกษาภาษาบาลีให้แก่สามเณร และนักศึกษาที่สนใจ และการเตรียมความพร้อมของประธานชุมชนและ

^{๓๑} สัมภาษณ์ พระครูปลัดณัฐพล จันทิโก,ดร., ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอก พระอารามหลวงวัดสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

คณะกรรมการให้มีความพร้อมที่จะจัดวัฒนธรรมให้มีชีวิต ขณะเดียวกัน ได้มีนโยบายส่งเสริมให้สามารถใช้พื้นที่นอกวัดเป็นพื้นที่ชุมชนติกลอง และฝึกเล่นดนตรีไทย ซึ่งแนวทางนี้ เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้แก่วัดได้อีกแนวทางหนึ่ง วัดสวนดอกได้ร่วมเป็นเครือข่ายกับวัด”^{๓๒}

ในขณะที่วัดสวนดอก มีแนวทางการสร้างเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดย “พยายามทำในรูปแบบคณะกรรมการ บ-ว-ร คือ ให้ บ้าน วัดโรงเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมด้านวัฒนธรรม คณะกรรมการจะประกอบด้วย วัด คือวัดสวนดอก บ้าน คือ คนในชุมชน และโรงเรียน คือ กลุ่มสถานศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ คณะทันตแพทย์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้เข้ามาร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยคณะกรรมการต่าง ๆ จะเป็นผู้รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ของการดำเนินกิจกรรมของวัด และวิเคราะห์ข้อดีข้อควรปรับปรุง ถึงสิ่งที่จะก่อเกิดผลกระทบต่อวัฒนธรรม ปัจจุบันได้เริ่มดำเนินการในการเก็บข้อมูลและข้อมูลบางส่วนจะนำเข้าแผนของเทศบาลเพื่อจัดสรรงบประมาณมาสนับสนุนกิจกรรม ดังนั้นแนวทางการสร้างเครือข่ายเพื่อให้เกิดความสำเร็จนั้น ควรประสานเครือข่ายทั้งส่วนของวัด ชุมชน ส่วนงานราชการ เพื่อการขับเคลื่อนกิจกรรมให้เกิดประสิทธิผลมากที่สุด”^{๓๓}

อย่างไรก็ตาม วัดยังมีปัญหาเกี่ยวกับ “ขาดกลุ่มเครือข่าย เช่น กลุ่มเยาวชน เพราะกิจกรรมบางชนิด จำเป็นต้องใช้กลุ่มเยาวชนเป็นผู้ดำเนินการ อาทิ การแข่งขันตีกลองหลวง ช่วงหน้าเทศกาล ซึ่งปัจจุบัน ชุมชนไม่สามารถหาเยาวชนมาร่วมตีกลองได้ การขาดแคลนทรัพยากร จึงทำให้การขับเคลื่อนกิจกรรมบางอย่างได้หายไปจากชุมชน”^{๓๔} ขณะเดียวกัน ปัญหาของวัดอีกด้านคือ “วัดกับชุมชนขาดความแน่นแฟ้น คนในชุมชนที่มีการร่วมกันทำงานของวัดมีไม่ถึง ๕๐ คน เพราะว่าชุมชนสวนดอกมีประชากรแฝงอยู่ร่วมกันในชุมชน อีกทั้ง ชุมชนกับวัดมีนโยบายการบริหารที่ไม่สอดคล้องกัน พุทธศาสนิกชนไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน”^{๓๕}

จากข้อมูลการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดสวนดอก คณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis) เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ดังนี้

^{๓๒} สัมภาษณ์ พระครูปลัดณัฐพล จันทิโก,ดร., ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอก พระอารามหลวงอำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระครูสาทรธรรมสิทธิ์, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอก พระอารามหลวง ปฏิบัติหน้าที่แทนเจ้าอาวาส อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๓๔} สัมภาษณ์ พระครูกิตติภทธานุยุต, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอก พระอารามหลวง อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๓๕} สัมภาษณ์ พระครูปลัดณัฐพล จันทิโก,ดร., ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอก พระอารามหลวงวัดสวนดอก อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

ตารางที่ ๔.๕ การวิเคราะห์ Swot ของวัดสวนดอก

จุดแข็ง	จุดอ่อน
๑. มีคณะกรรมการโครงการ บ-ว-ร ๒. มีเครือข่ายบ้าน วัด และโรงเรียนให้การสนับสนุน ๓. มีการเก็บรวบรวมข้อมูลกิจกรรมของวัดนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อดี ข้อเสียเพื่อการพัฒนา ๔. มีแผนการพัฒนาหนองน้ำโบราณและกำแพงดินเก่า	๑. ขาดกลุ่มเครือข่ายที่เป็นเยาวชน ๒. ขาดผู้เข้าร่วมกิจกรรมบางชนิด โดยเฉพาะกิจกรรมของเยาวชน
โอกาส	อุปสรรค
๑. เทศบาลให้การสนับสนุนงบประมาณในการขับเคลื่อนกิจกรรมของวัด	๑. ชุมชนกับวัดมีนโยบายการบริหารที่ไม่สอดคล้องกัน

จากการวิเคราะห์ Swot พบว่า วัดสวนดอกมีจุดแข็งคือ มีคณะกรรมการที่ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับบ้าน วัด และโรงเรียน มีการจัดเก็บข้อมูลของวัดเพื่อการวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียแล้วนำไปสู่การพัฒนาปรับปรุง มีแผนการพัฒนาหนองน้ำโบราณและกำแพงดินเก่า อีกทั้งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากเทศบาลด้วย ขณะเดียวกัน จุดอ่อนของวัดสวนดอกคือ ขาดเยาวชนที่จะร่วมกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมต่างๆ และนโยบายการบริหารระหว่างวัดกับชุมชนยังไม่สอดคล้องกันไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดสวนดอกต้องจัดทำนโยบายที่ทั้งวัดและชุมชนสามารถยอมรับได้ เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ เกิดการมีส่วนร่วมของเครือข่ายที่กว้างขึ้น

วัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร

สำหรับวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร มีแนวทางการสร้างเครือข่ายคือ “จัดให้มีการจัดประชุมทุกเดือน เครือข่ายภายในได้แก่ บุคลากรภายในชุมชน คณะกรรมการที่ร่วมกันจัดตั้งขึ้น เครือข่ายภายนอกจะเป็นการรวมกลุ่มเพื่อใช้สถานที่ของวัดเป็นศูนย์กลางในการประชุมทั้งของคณะสงฆ์กับ

หน่วยงานอื่น ๆ^{๓๖} ผู้ให้ข้อมูลท่านอื่น ได้เสนอความคิดเห็นถึงแนวทางการเสริมสร้างและพัฒนาเครือข่ายให้เกิดความเข้มแข็งของวัดพระสิงห์คือ “ควรต้องนำเอกลักษณ์อันเป็นจุดเด่นคือ องค์พระสิงห์ ออกสู่สายตานักท่องเที่ยว โดยการจัดสร้างโบสถ์เพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระสิงห์ให้นักท่องเที่ยวได้เคารพสักการะ ด้วยปัจจุบันนี้ พระสิงห์ถูกจัดเก็บไว้ที่กุฏิของเจ้าอาวาส ไม่สามารถนำมาจัดแสดงได้ ด้วยว่าจะถูกขโมย อย่างไรก็ตาม วัดพระสิงห์ได้เริ่มดำเนินการในการวางแผนสร้างโบสถ์เพื่อใช้เป็นที่พักประดิษฐานองค์พระสิงห์ไว้แล้ว สำหรับการพัฒนาสภาพแวดล้อมภายในวัดนั้น วัดพระสิงห์ได้ทำการปรับปรุงห้องน้ำ ให้มีห้องน้ำและทางเดินสำหรับผู้พิการที่ใช้รถเข็น ขณะเดียวกัน ทางเทศบาลได้จัดให้มีกิจกรรมการตักลงวัด และนำไปจัดแสดงในวันพระ อีกทั้ง ทางเทศบาลได้จัดให้มีถนนสายวัฒนธรรมขึ้นเพื่อเผยแพร่ศิลปะวิถีชีวิตของคนล้านนาให้นักท่องเที่ยวได้ชม^{๓๗}

จากข้อมูลการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระสิงห์ วรมหาวิหารคณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis) เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ดังนี้

ตารางที่ ๔.๖ การวิเคราะห์ Swot ของวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร

จุดแข็ง	จุดอ่อน
๑. มีการจัดประชุมทุกเดือน ๒. มีเครือข่ายภายใน คือ บุคลากรภายในชุมชน ๓. มีเอกลักษณ์ที่เป็นจุดเด่นคือ องค์พระสิงห์ ๔. มีการจัดสร้างโบสถ์เพื่อใช้เป็นที่พักประดิษฐานพระสิงห์ ๕. มีการพัฒนาสภาพแวดล้อมภายในวัดเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ๖. มีการดำเนินกิจกรรมการตักลงวัด และนำไปจัดแสดงในวันพระอย่างต่อเนื่อง	-
โอกาส	อุปสรรค
๑. มีถนนสายวัฒนธรรมเพื่อเผยแพร่ศิลปะและวิถีชีวิต ๒. มีเครือข่ายภายนอกซึ่งเป็นการรวมกลุ่มเพื่อใช้สถานที่	-

^{๓๖} สัมภาษณ์ พระเทพสิงหราชจารย์, รองอธิการบดีวิทยาเขตเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ เจ้าอาวาสวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๓๗} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธินายก, เจ้าคณะจังหวัดเชียงราย เจ้าอาวาสวัดพระสิงห์ พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย, วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๑.

ของวัดเป็นศูนย์กลางในการประชุมทั้งของคณะสงฆ์กับ หน่วยงานอื่น ๆ	
---	--

จากการวิเคราะห์ Swot พบว่า วัดพระสิงห์ วรมหาวิหารมีจุดแข็งคือ มีการประชุม ประชุมเดือน มีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอก มีพระสิงห์เป็นจุดเด่นของวัดและปัจจุบันมีแนวทางที่จะนำพระสิงห์มาประดิษฐานยังโบสถ์ใหม่ที่กำลังสร้างเพื่อให้ประชาชนได้สักการบูชา มีการปรับปรุง ภูมิทัศน์และมีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน ยังได้รับการสนับสนุนจากองค์กร ภายนอกที่ช่วยผลักดันให้เกิดถนนสายวัฒนธรรมอันเป็นการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวได้มากเที่ยวมากขึ้น ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของ วัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร ต้องมีการจัดประชุมอย่างสม่ำเสมอและอำนวยความสะดวกให้หน่วยงานอื่น ๆ เข้าใช้สถานที่ของวัดในการจัดการประชุม ทั้งนี้ เพื่อการเชื่อมโยงความสามัคคีของเครือข่ายให้ เครือข่ายมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด

สรุปได้ว่า แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นั้น แบ่งเป็นเครือข่ายภายในชุมชน โดยใช้แนวทางของคำว่า “บวร” หมายถึง ความร่วมมือ ระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน ขณะเดียวกัน ต้องมีการพัฒนาความรู้ของพระสงฆ์ในพื้นที่ร่วมด้วย คือจะต้อง พัฒนาพระสงฆ์ให้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ด้วยการส่งเสริมให้มีการศึกษาดูงานเพื่อนำสิ่งที่เห็นควรว่าดีที่ จะนำมาพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ สำหรับการสร้างเครือข่ายภายนอกชุมชน จะใช้ แนวทางของการมีส่วนร่วม โดยรวบรวมสรรพกำลังของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ให้ทุก ภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม และเครือข่ายต้องทำงานประสานกันเป็นหนึ่งเดียวกัน ต้องมีการ วางแผน เขียนเป็นแผนแม่บท มีการดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ มีการทบทวนและปรับปรุงสิ่งที่ บกพร่อง จนกระทั่งบรรลุเป็นผลสำเร็จ

๔.๔ ปัญหาและอุปสรรค

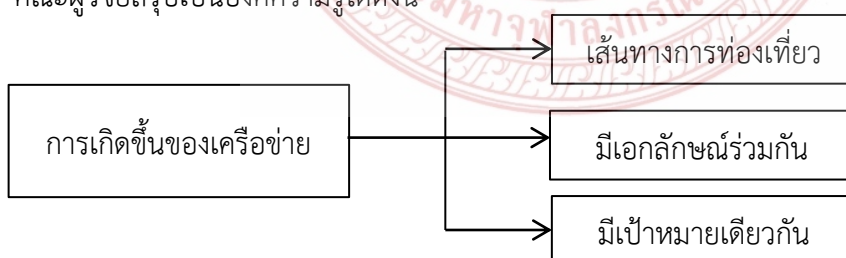
จากการศึกษาวิจัย อุปสรรค ปัญหาการทำงานของเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ของวัดและชุมชนในล้านนา พบว่า อุปสรรคต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชน คือ การ ขาดแคลนบุคลากรกลุ่มเยาวชนภายในชุมชน ข้อจำกัดด้านงบประมาณสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น ขาดมัคคุเทศก์ที่จะให้ความรู้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยว

ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้กล่าวไว้ว่า “วัดสวนดอก ไม่ใช่วัดที่มีการประชาสัมพันธ์ในเชิง ท่องเที่ยว แต่เป็นวัดของการศึกษา เพราะมีทั้งวิทยาลัยสงฆ์และโรงเรียนปริยัติธรรม แต่วัดสวนดอกก็ เป็นวัดที่มีความพร้อมของสถานที่เพื่อการจัดการท่องเที่ยว รวมถึงยังมีวัฒนธรรมที่น่าสนใจ เพียงแต่

ยังขาดกลุ่มเครือข่าย เช่น กลุ่มเยาวชน เพราะกิจกรรมบางชนิด จำเป็นต้องใช้กลุ่มเยาวชนเป็นผู้ดำเนินการ อาทิ การแข่งขันตีกลองหลวง ช่วงหน้าเทศกาล ซึ่งปัจจุบัน ชุมชนไม่สามารถหาเยาวชนมาร่วมตีกลองได้ การขาดแคลนทรัพยากร จึงทำให้การขับเคลื่อนกิจกรรมบางอย่างได้หายไปจากชุมชน”^{๓๘} สำหรับอุปสรรคของวัดพระแก้วจะแตกต่าง ๆ จากวัดอื่น ด้วยข้อบังคับด้านกฎหมาย ดังนี้ “วัดพระแก้ว พบปัญหาอุปสรรคการทำงานของเครือข่าย โดยแยกเป็นเครือข่ายในชุมชนคือ เทศบาลนครเชียงราย ซึ่งเป็นข้อจำกัดของงบเพื่อการสนับสนุนงานของวัดจะถูกเกี่ยวเนื่องกับการตรวจสอบของสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน ขณะเดียวกัน อุปสรรคภายนอกชุมชนที่ผ่านมาจะเกี่ยวข้องกับนักการเมืองที่มีอำนาจของกระทรวงมหาดไทย ซึ่งหากผู้บริหารงานเป็นบุคคลต่างศาสนา คือไม่ใช่ศาสนาพุทธแล้ว จะทำให้การบริหารงานวัดเกิดความยุ่งยาก”^{๓๙} และในส่วนของวัดพระสิงห์ พบปัญหา “การขาดแคลนมัคคุเทศก์ หลังจากทีหน่วยงานของการท่องเที่ยวได้ยกเลิกกิจกรรมไม่ได้จัดส่งมัคคุเทศก์มาให้บริการแก่นักท่องเที่ยว”^{๔๐} ขณะเดียวกัน ตัวแทนจากหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ให้ข้อคิดเห็นโดยภาพรวมว่า “ปัญหา นักท่องเที่ยวไม่เที่ยววัดแต่ไปเที่ยวสถานที่อื่น ๆ เช่น ไร่เชิง เหตุผลที่คนไม่เข้าวัดเพราะอะไร หรือไปวัดแค่ไปถ่ายรูป เพื่อสื่อสารไปให้ผู้อื่นทราบว่าตนเข้าวัดไปทำบุญ ไหว้พระ เวียนเทียนแล้ว จึงไม่ใช่การเข้าวัดเพื่อการเรียนรู้พระธรรมวินัย ปัจจุบัน สัดส่วนการเข้าปฏิบัติธรรม หากนับเป็น ๑,๐๐๐ คน จะมีคนเข้าไปปฏิบัติธรรมเพียงแค่ ๑๐ คน ซึ่งคนที่เหลือ นั้น จะเป็นการสร้างภาพให้แกตนเองทั้งสิ้น”^{๔๑}

๔.๕ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในล้านนา คณะผู้วิจัยสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ดังนี้

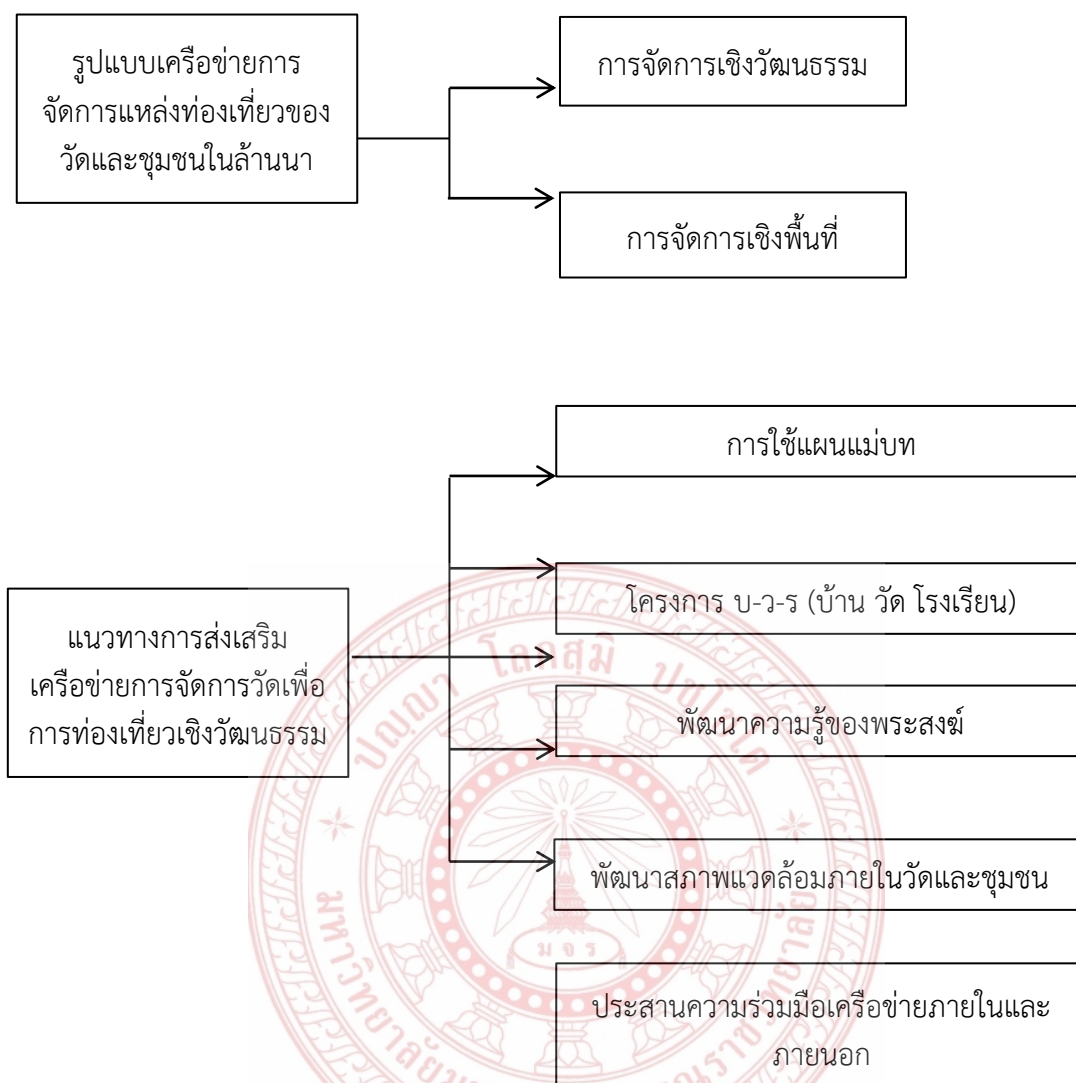

^{๓๘} สัมภาษณ์ พระครูกิตติภทธานุยุต, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอก พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๓๙} สัมภาษณ์ พระมหาผดุงศักดิ์ เสสปัญโญ, อาจารย์ประจำ วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดพระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย, วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระเทพสิทธินายก, เจ้าคณะจังหวัดเชียงราย เจ้าอาวาสวัดพระสิงห์ พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย, วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๔๑} สัมภาษณ์ นายธีรวัฒน์ สงวนพงษ์, ผู้อำนวยการ สำนักงานการศึกษา เทศบาลนครเชียงราย, วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๑.

แผนภาพที่ ๔.๗ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากแผนภาพองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย คณะผู้วิจัยพบว่า วัดและชุมชนมีการดำเนินการ ดังนี้

การเกิดขึ้นของเครือข่าย เป็นการเกิดขึ้นด้วย ๓ ปัจจัย คือ การถูกจัดเป็นเส้นทางการท่องเที่ยว การมีเอกลักษณ์ร่วมกัน และมีเป้าหมายเดียวกัน ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ ได้หล่อหลอมให้เกิดการทำงานในรูปแบบเครือข่าย ที่มีการประสานความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนทั่วไป ที่เข้ามาสนับสนุนให้กิจกรรมได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

รูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา ประกอบด้วย ๒ รูปแบบ คือ การจัดการเชิงวัฒนธรรม และการจัดการเชิงพื้นที่ ซึ่งการจัดการเชิงวัฒนธรรมเป็นการประสานความร่วมมือกับเครือข่ายภายใน และเครือข่ายภายนอกในการวางนโยบายการขับเคลื่อนกิจกรรมร่วมกัน ให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ สำหรับการจัดการเชิงพื้นที่ เป็นกิจกรรมของวัดและชุมชน ซึ่งได้นำจุดเด่นของวัดและชุมชนมาเป็นจุดนำเสนอเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว อาทิ การชูด้านประวัติศาสตร์ ด้านศาสนวัตถุ ด้านศาสนสถาน ด้านจิตรกรรม ด้านความเชื่อ ฯลฯ

แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีรายละเอียดดังนี้

๑) ต้องมีการใช้แผนแม่บท ซึ่งการจัดทำแผนแม่บทนั้น ต้องได้รับความเห็นชอบจากฝ่ายวัดและชุมชนด้วย การใช้แผนแม่บทมีข้อดีคือ เป็นการวางแผนปฏิบัติที่มีบรรทัดฐาน ช่วยลดความขัดแย้งกรณีเกิดความคิดเห็นไม่สอดคล้องกัน

๒) โครงการ บ-ว-ร (บ้าน วัด โรงเรียน) เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของกระแสเทคโนโลยีที่จะทำให้พฤติกรรมของคนในสังคมเปลี่ยนแปลง กระทบต่อวิถีชีวิต ดังนั้น การใช้บ้าน ประสานกับวัด และโรงเรียน ในการขับเคลื่อนกิจกรรมของวัดและของชุมชนจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นมาก เพราะเป็นสถานที่เบื้องต้นที่จะกล่อมเกลาพฤติกรรมและสร้างสำนึกรักของบ้านเกิด ให้รู้จักห่วงแหนทรัพยากรที่ตนมีอยู่ในชุมชน

๓) การพัฒนาความรู้ของพระสงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์มีวิสัยทัศน์ในด้านการพัฒนา และได้นำความรู้นั้นกลับมาพัฒนาวัดที่ตนเองพำนักอยู่

๔) พัฒนาสภาพแวดล้อมภายในวัดและชุมชน ทั้งนี้ หากวัดและชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่น่าดู ไม่สามารถอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวได้ จะไม่เป็นสถานที่ที่จะดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวได้ ไม่เกิดการกระจายข่าวสาร ดังนั้น วัดและชุมชนต้องมีการปรับปรุงพัฒนา หาข้อดี ข้อเสียของตนเอง เพื่อวางแผนปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น

๕) ประสานความร่วมมือเครือข่ายภายในและภายนอก เครือข่ายภายใน ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน และหน่วยงานอื่นๆ ที่อยู่ภายในชุมชน เป็นกลุ่มที่มีความเกี่ยวข้องกับวัด สำหรับเครือข่ายภายนอกได้แก่ หน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนทั่วไปที่ต่างเข้ามาร่วมส่งเสริมกิจกรรมของวัดและชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในล้านนา มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาแนวคิดเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา ศึกษารูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา และศึกษาวิเคราะห์แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสนทนากลุ่ม (Focus group qualitative study) เก็บข้อมูลจากตัวแทนของวัด ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ ใน ๓ จังหวัด คือ จังหวัดน่าน จังหวัดเชียงราย และจังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย ๖ พื้นที่ คือ ๑) วัดพระธาตุแช่แห้ง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ๒) วัดมิ่งเมือง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน ๓) วัดพระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ๔) วัดพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ๕) วัดสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๖) วัดพระสิงห์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

คณะผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์และประมวลผลที่ได้จากสนทนากลุ่มและวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในการศึกษา แล้วนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล นำเสนอ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ แนวคิดเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา

จากการศึกษาวิจัย แนวคิดเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา สรุปได้ดังนี้

การเกิดขึ้นของเครือข่ายเกิดขึ้นจาก ๓ ปัจจัย คือ

๑) เกิดจากเส้นทางการท่องเที่ยว คือ เกิดจากการกำหนดให้วัดอยู่ในเส้นทางการท่องเที่ยว ทำให้หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาให้การช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกให้แก่วัดเพื่อให้วัดได้ดำเนินกิจกรรมให้บรรลุผลสำเร็จ ทั้งนี้ เมื่อวัดอยู่ในเส้นทางการท่องเที่ยวแล้ว วัดและชุมชนต่างต้องมีการพัฒนาเพื่อให้วัดและชุมชนเป็นสถานที่ที่น่าสนใจ น่าดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยว ซึ่ง

วัดและชุมชนจำเป็นจะมีกิจกรรมการอนุรักษ์ศาสนวัตถุ ศาสนสถาน รวมถึงศิลปวัฒนธรรมประเพณี เพื่อเป็นจุดขายของวัดและชุมชน

๒) มีเอกลักษณ์ร่วมกัน เป็นเครือข่ายที่ต้องการร่วมกันอนุรักษ์วิถีปฏิบัติทั้งในด้าน ศาสนา ศาสนสถาน ประเพณี และวัฒนธรรม ซึ่งเครือข่ายที่เกิดขึ้นนั้น มีทั้งเครือข่ายภายในและภายนอกชุมชน อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนเอกลักษณ์ร่วมกันนั้น ต้องมีมาตรการการบริหารจัดการที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะเครือข่ายที่ต่างมารวมตัวกันนั้น อาจจะมีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกัน ดังนั้น การที่มีเอกลักษณ์ร่วมกันเพื่อให้วัดและชุมชนได้รักษาวิถีปฏิบัติเหล่านั้นให้คงอยู่ เครือข่ายทั้งหลายต้องมีสัมพันธ์ไมตรีที่ดีต่อกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีจิตศรัทธาที่จะร่วมกันฟันฝ่าปัญหาและอุปสรรค ให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ร่วมกัน

๓) เป้าหมายเดียวกัน คือ วัด ประชาชนในชุมชนและหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่ในการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว ต่างย่อมมีเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนเกิดรายได้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต อย่างไรก็ตาม การเกิดขึ้นของเครือข่ายโดยมีเป้าหมายเดียวกันนั้น เป็นเครือข่ายที่กว้าง เพราะมีทั้งเครือข่ายภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ภาคิเครือข่ายภายในชุมชนประกอบด้วยประชาชนในชุมชน โรงเรียนในบริเวณใกล้เคียง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนภาคิเครือข่ายภายนอกชุมชนจะเป็นส่วนของหน่วยงานภาครัฐ คือ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาประจำจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด กรมศิลปากร มหาวิทยาลัยต่าง ๆ และประชาชนในพื้นที่อื่น ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อวัดนั้น ๆ ได้เข้าร่วมเป็นภาคิเครือข่ายด้วยเช่นกัน

๕.๑.๒ รูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา

๑) รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พบว่า วัดใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมกับเครือข่าย ด้วยการประสานเครือข่ายทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของที่วัดที่จะดำเนินการ ทั้งนี้ เครือข่ายของวัดต่างเป็นเครือข่ายที่มีกิจกรรมต่างประเภทกัน เป็นเครือข่ายที่สมาชิกต่างสาขา ต่างกิจกรรมกัน เข้ามาร่วมมือกัน ดำเนินกิจกรรมที่มีผลสืบเนื่องกันมาร่วมมือประสานช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เช่น การรวมตัวกันระหว่างวัดกับหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งประกอบด้วยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาประจำจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด กรมศิลปากร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เพื่อร่วมกันจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนให้บรรลุผลสำเร็จ

กิจกรรมที่เครือข่ายร่วมกันดำเนินการกับวัดคือ การสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ อาทิ การสงฆ์น้ำพระธาตุ การไหว้พระ ๙ วัด การตักบาตร การอบรมการเข้าค่าย กิจกรรมต่าง ๆ นี้ ล้วนเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมของวัดและชุมชน ดังนั้น วัดและชุมชนต้องจัดเตรียมสถานที่ของตนเอง ให้มีความสะอาด สว่าง และสะดวกต่อการรองรับนักท่องเที่ยว ต้องมีการ

บริหารจัดการภายในให้ดีขึ้น ต้องสร้างการตระหนักรู้ถึงความจำเป็นที่ต้องจัดการกับแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นจุดที่น่าสนใจเพื่อการรับรู้แก่นักท่องเที่ยว

ผู้วิจัยได้แยกองค์ประกอบของเครือข่ายภายในและภายนอกได้ดังนี้

ภาคีเครือข่ายภายในชุมชน ประกอบด้วย

- (๑) ประชาชนในชุมชน
- (๒) หน่วยงานภาครัฐในบริเวณใกล้เคียง ได้แก่ โรงเรียน สถาบันอุดมศึกษา
- (๓) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ภาคีเครือข่ายภายนอกชุมชน ประกอบด้วย

(๑) หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาประจำจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด กรมศิลปากร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏ องค์กรบริการส่วนจังหวัด

- (๒) ประชาชนในพื้นที่อื่น ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อวัดนั้น ๆ
- (๓) เครือข่ายภาคเอกชน ได้แก่ สถาบันสอนภาษา
- (๔) เครือข่ายจัดตั้งอิสระ ได้แก่ เครือข่ายเมืองเก่า จังหวัดน่าน

๒) รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ พบว่า แต่ละวัดจะมีจุดเด่นอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง วัดและชุมชนได้นำจุดเด่นหรือลักษณะเด่นของแต่ละวัดมีนั้น นำไปสู่การวางรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ คือ

(๑) มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน เช่น เป็นสถานที่ค้นพบการประดิษฐ์ของพระบรมสารีริกธาตุ และค้นพบพระพุทธรูปที่มีชื่อเสียง เป็นการมุ่งเน้นให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ในประวัติศาสตร์ โดยกลุ่มเป้าหมายได้ครอบคลุมถึงนักเรียน นักศึกษา นักท่องเที่ยว หรือประชาชนทั่วไปที่สนใจให้เข้ามาศึกษาจนเกิดเป็นองค์ความรู้

(๒) มีศาสนวัตถุที่มีชื่อเสียง เช่น พระพุทธรูปเก่าแก่

(๓) มีสถาปัตยกรรมที่แตกต่างจากวัดโดยทั่วไป เช่น มีมหาเจดีย์ที่ใหญ่ที่สุด และมีโบสถ์เป็นสีขาวทั้งหลัง หรืออุโบสถสร้างด้วยไม้ทั้งหลัง เป็นต้น

(๔) มีภูมิศาสตร์ที่ดี คือ อยู่ใจกลางเมือง และมีทางเข้า-ออก หลายทาง

(๕) มีกิจกรรมผาผจญภัยเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์

(๖) มีกิจกรรมที่น่าสนใจ คือ การจัดงานในลักษณะอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม เช่น งานสลากภัต ประเพณีสงกรานต์ พระธาตุ ตักบาตรดอกไม้อัน สงกรานต์ เทศน์มหาชาติ สันทนาการ ฉันทน์บริหาร

๕.๑.๓ แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

วัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง มีจุดแข็งของการนำแผนแม่บทมาใช้ในการควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับวัด และแผนแม่บทดังกล่าวนี้ ยังสามารถช่วยลดความแออัดแอ้งอันเกิดจากความคิดเห็นไม่ตรงกันของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาวัด ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัด พระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง ควรเป็นการดำเนินการตามแผนแม่บทที่ได้บันทึกไว้

วัดมิ่งเมือง มีจุดแข็งคือ เป็นวัดที่มียุทธศาสตร์อยู่ใจกลางเมือง การเดินทางสะดวก อีกทั้งวัดมีประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ มีจิตรกรรมที่เป็นมรดกเก่าแก่ ซึ่งสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมและเรียนรู้ประวัติศาสตร์ได้ ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดมิ่งเมือง ควรเป็นการดำเนินการตามจุดแข็งที่มี และใช้โอกาสของความสัมพันธ์อันดีจากเครือข่ายภายนอก ได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรม และสำนักงานพระพุทธศาสนา รวมถึงหน่วยงานอื่นๆ มาให้การสนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด

วัดพระแก้ว มีจุดแข็งคือ มีการส่งเสริมพระสงฆ์ศึกษาทำงานนอกพื้นที่ มีพิพิธภัณฑ์ที่จัดเก็บอุปกรณ์เครื่องใช้อันเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ใช้ศาสนสถานให้เกิดประโยชน์ มีป้ายบรรยายประวัติของวัด มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน วัดพระแก้วยังได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ถึงแม้ว่า วัดจะขาดมรดกเทศก์ที่จะทำหน้าที่ในการนำเสนอประวัติของวัด แต่วัดพระแก้วได้แก้ไขปัญหาโดยการจัดทำป้ายบรรยายประวัติของวัดและให้ไกด์ที่นำพานักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นผู้อธิบายความให้ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ ได้หล่อหลอมให้วัดพระแก้วเป็นวัดที่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาชมวัด ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าแนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระแก้ว ต้องเป็นการดำเนินการตามจุดแข็งที่มี และใช้โอกาสของความสัมพันธ์อันดีจากเครือข่ายภายนอก คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด หน่วยงานภาครัฐอื่น ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มาสนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดได้บรรลุผลสัมฤทธิ์

วัดพระสิงห์มีจุดแข็งคือ มีวิหารและพระอุโบสถที่เป็นศิลปะล้านนาและใช้วัสดุปลูกสร้างด้วยไม้ เป็นวัดเก่าแก่ และอยู่ใกล้ศาลากลางจังหวัดอันเป็นสถานที่ถือน้ำพิพัฒน์สัตยาในอดีต และยังคงเป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธสิหิงค์ อีกทั้งยังมีการจัดกิจกรรมงานของวัด และจัดงานแห่พระสิงห์ประจำปี ขณะเดียวกัน องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย ได้จัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้จังหวัดเชียงรายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยว จึงเป็นเหตุให้วัดพระสิงห์มีส่วนได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้แก่วัดด้วย

อย่างไรก็ตาม จากโอกาสของการใช้หลักบริหารของจังหวัดโดยการใช้ บ้าน วัด โรงเรียน เป็นจุดยุทธศาสตร์เพื่อการบริหารการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จะเป็นส่วนช่วยเสริมสร้างเครือข่ายให้แก่ วัดพระสิงห์ด้วย ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระสิงห์ เป็นการดำเนินการตามจุดแข็งที่มี และใช้โอกาสของกลยุทธ์การบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนจังหวัด มาสนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดได้บรรลุ สำเร็จต่อไป

วัดสวนดอกมีจุดแข็งคือ มีคณะกรรมการที่ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับบ้าน วัด และโรงเรียน มีการจัดเก็บข้อมูลของวัดเพื่อการวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียแล้วนำไปสู่การพัฒนาปรับปรุง มีแผนการ พัฒนาหนองน้ำโบราณและกำแพงดินเก่า อีกทั้งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากเทศบาลด้วย ขณะเดียวกัน จุดอ่อนของวัดสวนดอกคือ ขาดเยาวชนที่จะร่วมกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมต่างๆ และ นโยบายการบริหารระหว่างวัดกับชุมชนยังไม่สอดคล้องกันไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ดังนั้น จึงสรุป ได้ว่า แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดสวนดอกต้อง จัดทำนโยบายที่ทั้งวัดและชุมชนสามารถยอมรับได้ เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ เกิด การมีส่วนร่วมของเครือข่ายที่กว้างขึ้น

วัดพระสิงห์ วรมหาวิหารมีจุดแข็งคือ มีการประชุมประชุมเดือน มีเครือข่ายทั้งภายในและ ภายนอก มีพระสิงห์เป็นจุดเด่นของวัดและปัจจุบันมีแนวทางที่จะนำพระสิงห์มาประดิษฐานยังโบสถ์ ใหม่ที่กำลังสร้างเพื่อให้ประชาชนได้สักการบูชา มีการปรับปรุงภูมิทัศน์และมีการดำเนินกิจกรรมอย่าง ต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน ยังได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกที่ช่วยผลักดันให้เกิดถนนสาย วัฒนธรรมอันเป็นการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวได้มากเที่ยวมากขึ้น ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า แนวทางการ ส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร ต้องมี การจัดประชุมอย่างสม่ำเสมอและอำนวยความสะดวกให้หน่วยงานอื่น ๆ เข้าใช้สถานที่ของวัดในการ จัดการประชุม ทั้งนี้ เพื่อการเชื่อมโยงความสามัคคีของเครือข่ายให้เครือข่ายมีส่วนร่วมในการ ขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด

สรุปได้ว่า แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นั้น แบ่งเป็นเครือข่ายภายในชุมชน โดยใช้แนวทางของคำว่า “บวร” หมายถึง ความร่วมมือ ระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน ขณะเดียวกัน ต้องมีการพัฒนาความรู้ของพระสงฆ์ในพื้นที่ร่วมด้วย คือจะต้อง พัฒนาพระสงฆ์ให้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ด้วยการส่งเสริมให้มีการศึกษาดูงานเพื่อนำสิ่งที่เห็นควรว่าดีที่ จะนำมาพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ สำหรับการสร้างเครือข่ายภายนอกชุมชน จะใช้ แนวทางของการมีส่วนร่วม โดยรวบรวมสรรพกำลังของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ให้ทุก ภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม และเครือข่ายต้องทำงานประสานกันเป็นหนึ่งเดียวกัน ต้องมีการ

วางแผน เขียนเป็นแผนแม่บท มีการดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ มีการทบทวนและปรับปรุงสิ่งที่บกพร่อง จนกระทั่งบรรลุเป็นผลสำเร็จ

๕.๑.๔ ปัญหาและอุปสรรค

จากการศึกษาวิจัยพบ อุปสรรค ปัญหาการทำงานของเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา คือ เครือข่ายภายในชุมชนขาดแคลน บุคลากรที่จะช่วยเหลืองานกิจกรรมของวัดมีไม่เพียงพอ เช่น กลุ่มเยาวชน หรือมีทัศนคติที่จะให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยว ทั้งนี้ มีทัศนคติส่วนใหญ่เป็นบุคลากรที่ทางเครือข่ายภายนอกจัดส่งช่วย และเมื่อหมดระยะเวลาของโครงการ จะถูกยกเลิกการให้ความช่วยเหลือ ทำให้วัดไม่สามารถที่จะสร้างทัศนคติมารองรับได้ทันเวลา และมีข้อจำกัดด้านงบประมาณสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่เกิดจากข้อกฎหมาย วัดขาดการประชาสัมพันธ์เชิงรุก และนโยบายของรัฐบาลบางคณะ ไม่เอื้อต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของวัด

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในล้านนา ข้อเสนอแนะนโยบายดังนี้

- ๑) วัดควรส่งเสริมการเผยแพร่ข่าวสารแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบอย่างทั่วถึง
- ๒) ควรส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมให้น้อยที่สุด

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

- ๑) วัด ควรปรับปรุงพื้นที่ภายในวัดและชุมชนให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่า
- ๒) วัด ควรนำระบบเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่มาใช้กับกิจกรรมของวัด

๕.๒.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) ควรทำการศึกษาวิจัยถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม
- ๒) ควรทำการศึกษาวิจัยการควบคุมดูแลผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ.๒๕๕๘-๒๕๖๐. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ๒๕๕๘.
- กาญจนา แก้วเทพ. เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สมาคาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา, ๒๕๓๘.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. การส่งเสริมการลงทุนธุรกิจท่องเที่ยวในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๘.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. รายงานการประชุมประจำปี ๒๕๕๖ . กรุงเทพมหานคร: ประภาสการพิมพ์, ๒๕๕๖
- กุลธิดา สมะพุทธิ. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม: ทางเลือกใหม่ของการเดินทาง. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ., ๒๕๔๐.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ส.เอเชียเพรส, ๒๕๔๓.
- จอห์น เวอร์เนอร์. อังใน ปารีชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์. การสื่อสารกับสังคมเครือข่าย. สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม : เอกสารอัดสำเนา, ๒๕๔๖.
- จำนง อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. ประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๗.
- ชิน ศรีสวัสดิ์ และคณะ. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : กรณีศึกษาวัฒนธรรมชุมชนชาวทวยในเขตอีสานใต้และลาวใต้. รายงานการวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว., ๒๕๕๐.
- ชูเกียรติ นพเกตุ. การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐานจุดเริ่มต้นของการพัฒนาอย่างยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒.
- ฐิรชญา มณีเนตร. ไทยศึกษาเพื่อการท่องเที่ยว. ขอนแก่น: คลังน่านาวิทยา. ๒๕๕๒.
- ดำเกิง โถทอง และคณะ “เส้นทางการท่องเที่ยวอารยธรรมขอมในประเทศไทย กัมพูชา ลาว”. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๐.
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๐.
- นฤมล นิราทร. การสร้างเครือข่ายการทำงาน : ข้อควรพิจารณาบางประการ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓.
- นายสิทธิไวกุล ทิราวงศ์และคณะ. “การพัฒนาศักยภาพชุมชนบ้านแม่แรม ตำบลเตาปูน อำเภอสองจังหวัดแพร่ ด้วยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน”. รายงานการวิจัย. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๒.

- นิคม จารุมณี. **การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ โอ.เอส.พรินต์ติ้งเฮาส์, ๒๕๔๔.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**. กรุงเทพมหานคร: เพรส แอนด์ ดีไซน์, ๒๕๔๘.
- ปรีชา แดงโรจน์. **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสู่ศตวรรษที่ ๒๑**. กรุงเทพมหานคร: ไพร์ แอนด์ ไพร์ พรินต์ติ้ง, ๒๕๔๔.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓.
- ผศ.ดร.ภัทรกร พลพาธรรม และคณะ. **เครือข่ายทางสังคมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตลาดน้ำบางน้อย อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม**. **รายงานวิจัย**. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๓.
- พงศธร เกษสาลี. **คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน Community Based Tourism Handbook**. กรุงเทพมหานคร: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, ๒๕๔๓.
- พจนา สวนศรี. **การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, ๒๕๔๖.
- พยอม ธรรมบุตร. **หลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๘. หน้า ๑.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากร. **เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้และการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๔๗.
- ไพฑูรย์ พงศบุตร และวิลาสวงศ์ พงศบุตร. **คู่มือการอบรมมัคคุเทศก์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.
- มนัส สุวรรณ และคณะ. **โครงการศึกษาแนวทางและการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลและสภาตำบล**. กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๑.
- มิ่งสรรพ ขาวสะอาด. **การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการที่ยั่งยืนในลุ่มแม่น้ำโขง**. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘.
- ยุทธศักดิ์ เดชยนต์. **สังคมสงเคราะห์: ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสังคมมนุษย์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๗.
- ยุวดี นิรันดร์ตระกูล. **รายงานฉบับสมบูรณ์ การจัดทำแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๘-๒๕๕๙**. กรุงเทพมหานคร: มปป., ๒๕๔๗.
- รสิกา อังกูร. **การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๘.
- รสิกา อังกูรและคณะ. **“การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น”**. **รายงานการวิจัย**. มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๗.
- รัชพร จันทรสว่าง. **ความหมายของนักท่องเที่ยว**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕. กรุงเทพมหานคร:
ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๒๕.

ราณี อสิชัยกุล. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเอกสารการสอนชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพการ
จัดการการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๖.

วรรณ วะษ์วานิช. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๓๙.

วีระศักดิ์ เครือเทพ. เครือข่าย: นวัตกรรมการทำงานขององค์กรปกครองท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร
: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๐.

เศกสรรค์ ยวงวิชัย. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ ๒. ขอนแก่น: ภาควิชาสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๑.

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. รายงานขั้นสุดท้ายการดำเนินการกำหนด
นโยบายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัย
วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๒.

สนธยา พลศรี. เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๘.

สนธยา พลศรี. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
๒๕๑๗.

สาวลักษณ์ ขายทวีป. เครือข่ายสตรีทางการเมือง. กรุงเทพมหานคร: คบไฟ, ๒๕๔๒.

สุวิทย์ ยิ่งวรพันธ์. พัฒนาชนบทในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๑.

อภิชาติ อินทร์พงษ์พันธ์. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร: อุลกิจ ออฟเซ็ท, ๒๕๔๐.

อริยา เสวตามร์. นักพัฒนากับบทบาทในการสร้างความหมายใหม่ของชุมชน. กรุงเทพมหานคร:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

อานนท์ อาภาภิรมย์. ลักษณะสังคมและปัญหาสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: พีรพัฒน์, ๒๕๒๒.

(๒) บทความ

ชายชาญ ปฐมกาญจนา และนรินทร์ สังข์รักษา. “แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
แบบมีส่วนร่วมของชุมชนตลาดบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม”. รายงานการ
วิจัย. วารสารวิทยบริการ: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. ๒๕๕๘.

นงลักษณ์ จันทากุล และนรินทร์ สังข์รักษา. การศึกษาศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของ
ชุมชนบ้านหัวเขาจีน จังหวัดราชบุรี. วารสารวิทยบริการ ปีที่ ๒๔ ฉบับที่ ๒ เมษายน-
มิถุนายน ๒๕๕๗ : ๑๔๓.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. “มารู้จักหนังสือท่องเที่ยวเชิงนิเวศกันเถอะ” จุลสารการท่องเที่ยว. ฉบับที่
๑๘๑, ๒๕๔๘ : ๙.

ประโยชน์ ส่งกลิ่น. การจัดการการท่องเที่ยวท้องถิ่น : กรณีศึกษาการจัดการท่องเที่ยวบ้านชะซอน อ.
โขงเจียม จ.อุบลราชธานี. วารสารการเมืองการปกครอง ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ กันยายน
๒๕๕๗ – กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘ : ๑๐๕.

วงศ์ธีรา สุวรรณิน และคณะ. การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดปทุมธานี. **วารสารบัณฑิตศึกษา** มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ กันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๗ : ๖๓-๖๔.

สินธุ์ สโรบล. “การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน”. **ประชาคมวิจัย**. ฉบับที่ ๕๗, ๒๕๕๗ : ๑๗.

อาทิตย์ โชติวิริยวาณิช และคณะ. การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนหลวงพุด-ท่านเลี่ยม เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร. **วารสารเกษตรพระจอมเกล้า** ๓๑ : ๒๔๗-๕๗.

(๓) วิทยานิพนธ์

ยุพิน ศรีหรั่ง. “การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ จังหวัดหนองบัวลำภู”.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๙.

พจนา ชัชวาล. “การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์”.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๑.

สุดชีวัน นันทวัน ณ อยู่ธยา. “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง”.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว Tourism. **ความหมายและความสำคัญของการท่องเที่ยว**. [ออนไลน์].

แหล่งอ้างอิง: <http://siamprotuguesestudy.blogspot.com/2010/07/1.html>. [๑๓ สิงหาคม ๒๕๕๘].

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. **การท่องเที่ยวโดยชุมชน**. [ออนไลน์]. แหล่งอ้างอิง: <http://www.cbt-i.org/2012/travel.php>. [๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๙].

(๕) สัมภาษณ์

พระสุนทรมุณี, (เสน่ห์ ฐานศิริ), รองเจ้าคณะจังหวัดน่าน และเจ้าอาวาสวัดมิ่งเมือง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน, สัมภาษณ์, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๐.

พระชยานันท์มุณี, ผศ.ดร. (ธรรวัตร จรณธมฺโม) เจ้าคณะอำเภอภูเพียง และเจ้าอาวาสวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน, สัมภาษณ์, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๐.

พระครูสาธธรรมสิทธิ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอก พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, สัมภาษณ์, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

พระธรรมราชานุวัตร (สุทัศน์ สุทฺตสโน), เจ้าคณะภาค ๖ และเจ้าอาวาสวัดพระแก้ว พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย, สัมภาษณ์, ๒๒ มกราคม ๒๕๖๑.

พระเทพสิทธินายก (ชื่น ปญญารโธ), เจ้าคณะจังหวัดเชียงราย และเจ้าอาวาสวัดพระสิงห์ พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย, สัมภาษณ์, ๒๒ มกราคม ๒๕๖๑.

พระเทพสิงหราชจารย์ (โสภณ โสภโณ), รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ และเจ้าอาวาสวัดพระสิงห์
รวมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, สัมภาษณ์, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

นายสมศักดิ์ ดาวทอง, นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ รักษาการแทนวัฒนธรรม
จังหวัดเชียงราย, สัมภาษณ์, ๒๓ มกราคม ๒๕๖๑.

นายธีระวัฒน์ สงวนพงษ์, ผู้อำนวยการสำนักการศึกษา เทศบาลนครเชียงราย จังหวัดเชียงราย,
สัมภาษณ์, ๒๒ มกราคม ๒๕๖๑.

นายสมเจตน์ วิมลเกษม, ครูภูมิปัญญาไทยด้านภาษาและวรรณกรรมผู้เชี่ยวชาญด้าน
ศิลปวัฒนธรรมจังหวัดน่าน, สัมภาษณ์, ๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๐.

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Books

Alter. Catherine. & Hage. Jerald. **Organizations Working Together**. California: Sage,
1993.

Burkart. A. J. and S. Medrik. **Tourism: Part Present and Future**. Oxford: Butterworth-
Hienemari Ltd., 1981.

Guba, E. G. and Lincoln, Y.S. **Fourth generation evaluation**. Newbury Park, CA :
SAGE, 1989.

Joanna Smith.&Priscilla Wohlstetter. **Understanding the Different Faces of
Partnering: A Typology of Public-Private Partnerships School
Leadership and Management**, 2006.

McIntosh. R. W.. & Gupta. S.. **Tourism: Principles. practices. philosophies** 3rd ed..
Columbus. OH: Grid, 1980.

Mill. R. & Morrison. **The Tourism System.: and Introductory Text**. New Jersey:Prince
- Hall Intentional, 1992.

Paul Starkey. **Network for Development**. IFRTD The International Forum for Rural
Transport and Development. London. UK: International, 1997.

Peter Cook. **The Idea of the City**. Massachusetts: MIT Press, 1996.

Pike. Steven.D. **Destination Marketing : anintegrated marketing communication
approach**. Butterworth-Heinmann. Burlington. MA., 2008.

Stephen Goldsmith & William D. Eggers. **Governing by Networks : The New Shape
of the Public Sector**. Washington. D.C.: Brookings Institution Press. 2004.

Xie. Philip Feifan. **Authenticating Cultural Tourism: Folk Villages in Hainan.**
China.Dissertation Abstracts International.Ontario.Canada: University of
Waterloo. Faculty ofEnvironment Theses and Dissertations Electronic
Theses and Dissertations UW., 2004.

ภาคผนวก

การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา
Strengthening the network of measurement and management of cultural
tourism Community in Lanna

พระครูสิริสุตานุยุต, ผศ.ดร., พระใบฎีกาธวัชชัย ชยวุฒโฒ*

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา” มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) ศึกษาแนวคิดเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัด และชุมชนในล้านนา ๒) ศึกษารูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา ๓) ศึกษาวิเคราะห์แนวการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสนทนากลุ่ม (Focus group qualitative study) เก็บข้อมูลจากตัวแทนของวัด ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ ใน ๓ จังหวัด คือ จังหวัดน่าน จังหวัดเชียงราย และจังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย ๖ พื้นที่ คือ ๑) วัดพระธาตุแช่แห้ง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ๒) วัดมิ่งเมือง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน ๓) วัดพระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ๔) วัดพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ๕) วัดสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๖) วัดพระสิงห์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัยพบว่า

๑. แนวคิดเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา พบว่า วัดต่าง ๆ มีเอกลักษณ์เฉพาะทางประวัติศาสตร์ มีศาสนวัตถุที่โดดเด่น มีสถาปัตยกรรมที่แตกต่างจากวัดโดยทั่วไป และมียุทธศาสตร์ที่ดี วัดมีเครือข่ายภายใน คือ ประชาชนในชุมชน หน่วยงานราชการที่อยู่ใกล้วัด มีเครือข่ายภายนอก คือ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ประกอบด้วย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนา สำนักงานการท่องเที่ยวประจำจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏ สถาบันสอนภาษา องค์การอิสระ และประชาชนทั่วไป

๒. รูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา พบว่า วัดใช้รูปแบบเครือข่ายแบบมีส่วนร่วม เป็นเครือข่ายที่มีกิจกรรมต่างประเภทกัน เป็นเครือข่ายที่สมาชิกต่าง

* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

สาขา ต่างกิจกรรมกัน เข้ามาร่วมมือกันดำเนินกิจกรรม ร่วมมือประสานช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตาม อุปสรรคและปัญหาการทำงานของเครือข่ายที่พบ คือ การสนับสนุนกิจกรรมที่ไม่ต่อเนื่อง เช่น การส่งมัคคุเทศก์มาช่วยวัด แต่เมื่อโครงการสิ้นสุดลง บุคลากรที่มาช่วยจะกลับไปยังหน่วยงาน จึงทำให้วัดขาดบุคลากรด้านนี้

๓. วิเคราะห์แนวการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา พบว่า ควรเสริมสร้างด้านความรู้แก่บุคลากรภายในชุมชนเพื่อรองรับกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยว การจัดสรรพื้นที่ของวัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด และพัฒนาเครือข่ายให้เกิดความเข้มแข็งด้วยกิจกรรมทางศาสนาที่หลากหลาย วัดต้องนำเอกลักษณ์อันเป็นจุดเด่นเฉพาะตน เผยแพร่สู่สาธารณชน ให้เกิดการรับรู้และอยากมาท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐและเอกชนต่างต้องช่วยเหลือผลักดันให้กิจกรรมสำเร็จ และควรใช้มาตรการ ๓ ข้อ คือ ๑) มาตรการทางกฎหมาย ต้องมีพระราชบัญญัติที่ยึดถือเป็นหลัก ๒) มาตรการชุมชน จะเป็นพลังที่เกิดจากมันสมองความคิดของชุมชนทำให้เกิดความรักความหวงแหนวัดและชุมชน ๓) มาตรการวิชาการ คือ เครือข่ายต่าง ๆ ต้องมีส่วนร่วมในการช่วยพัฒนา ทั้งด้านการให้ความรู้แก่ประชาชน การสนับสนุนด้านการออกแบบเพื่อช่วยปรับปรุงภูมิทัศน์วัด ให้เครือข่ายเกิดการมีส่วนร่วม คือร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวางแผน ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมรับผิดชอบ

ABSTRACT

This research entitled “The Strengthening Network of Cultural Tourism Management of Temples and Communities in Lanna”. The objectives are as follows: 1) to study the network concept of cultural tourism management of the temples and the communities in Lanna, 2) to study the network pattern of tourism management of the temples and communities in Lanna, and 3) to study and analyze the cultural tourism management of temples and communities in Lanna. This study is the qualitative research by using the focus group and collecting data from representatives of temples, community leaders and people in 3 provinces, namely Nan, Chiang Rai and Chiang Mai, consisting of 6 areas: 1) Wat Phra That Chae Haeng, Phu Phiang district, Nan province, 2) Wat Ming Muang, Muang Nan district, Nan province, 3) Wat Phra Kaew, Mueang district, Chiang Rai province, 4) Wat Phra Singh , Muang district, Chiang Rai province, 5) Wat Suan Dok, Mueang district, Chiang Mai province, and 6) Wat Phra Singh Woramahawihan , Mueang district, Chiang Mai province.

The findings of this research as follows:

1. The network concept of cultural tourism management of temples and communities in Lanna found that various temples there are the historical identity, outstanding religious objects, architecture that is different from general temples, good strategy. The temple has an internal network, namely people in the community, government near the temple. The temple has an external network, namely government and private organizations, consisting of Local Administrative Organizations, Provincial Administrative Organization, Office of Buddhism, Provincial Tourist Office, Cultural Office, Chiang Mai University, Rajabhat University Language Institute, independent organizations and general public.

2. The network pattern of tourism management of temples and communities in Lanna found that temples use the pattern of participating network, the network that is different types of activities, the network that members of different branches and different activities that attend to participate the activities, collaborating to help and support each other. However, the obstacles and problems in working of the network found that are supporting the activities that do not continue such as delivering the guides to help the temples when the project had ended personnel who helped they will return to the organization, therefore, causing the temple to lack personnel in this field.

3. The Analyzing of cultural tourism management of temples and communities in Lanna found that should strengthen the knowledge to personnel within the community to support the activities of tourism management, Allocating the area of the temple for maximum benefits and developing network for strength by various religious activities. The temples must bring the characteristic identity, publishing to the public to know and want to travel. Public and private organizations have to help and push for successful activities and should apply three measures, namely 1) legal measure must have the act that adhere to main principle, 2) Community measure will be the power that arises from the brain, the ideas of the community, causing love, cherish temples and communities, and 3) Academic measure is various networks that must participate to development help both providing education to people, design support to adjust the temple's landscape, the network has been participated, including thinking together, act together, plan together, mutual benefits and shared responsibility.

๑. บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมนันทนาการที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ทั้งเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ อีกทั้งได้ศึกษาหาความรู้ทำให้เกิดโลกทัศน์กว้างไกล และเกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน การท่องเที่ยวยังเกี่ยวข้องกับธุรกิจอื่น ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อมทำให้การท่องเที่ยวจัดเป็นอุตสาหกรรมด้านการบริการ เป็นแหล่งรายได้อันดับต้น ๆ ของประเทศไทย จึงมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจอย่างมาก ทำให้สามารถกระจายรายได้ให้กับประชาชน ดังนั้นรัฐบาลทุกสมัยตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๒๐) จนถึงปัจจุบัน จึงมีนโยบายที่ชัดเจนในการส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เพื่อให้การท่องเที่ยวของประเทศไทยได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว จึงได้จัดตั้งกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เมื่อพุทธศักราช ๒๕๔๕ ให้มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การกีฬา เป็นต้น

จากรายงานขององค์การท่องเที่ยวโลก^๑ (World Tourism Organization: WTO) คาดการณ์แนวโน้มของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวโลกในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ และปี พ.ศ. ๒๕๖๓ ว่าจะมีนักท่องเที่ยวถึง ๑,๐๐๖ ล้านคนและ ๑,๕๖๑ ล้านคนโดยมีอัตราเพิ่มขึ้นร้อยละ ๔.๑๕ ต่อปีและคาดการณ์ต่อไปอีกว่าจำนวนนักท่องเที่ยวที่มายังภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกจะมีถึง ๓๙๗ ล้านคนในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ ๖.๕๕ ต่อปี และการท่องเที่ยวของไทยมีอัตราการขยายตัวสูงถึงร้อยละ ๕.๗ ต่อปีซึ่งสูงกว่าอัตราการขยายตัวของการท่องเที่ยวโลก (๔.๒๐%) จากการจัดลำดับประเทศที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติมากที่สุด ๔๐ อันดับแรกของโลก ประเทศไทยมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากเป็นอันดับที่ ๒๑ ของโลก การพยากรณ์คาดว่าจำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่เข้ามาประเทศไทยจะเพิ่มขึ้นจาก ๘.๕๙ ล้านคนในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็น ๙.๔๓ ล้านคนในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ มีจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เข้ามาเที่ยว ๑๐.๖ ล้านคนและมีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น ๒๐.๓ ล้านคนในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ และในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ๒๓.๑ ล้านคน^๒

ปัจจุบันการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มีการกำหนดแผนยุทธศาสตร์การพัฒนการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและชนบธรรมเนียมวิถีชีวิตไทย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวที่จะสามารถเพิ่มสมรรถนะและขีดของการแข่งขันของประเทศไทยต่อประเทศคู่แข่งได้ อีกในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๐ พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๖ ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวไว้ในหัวข้อยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูและรักษาสภาพแวดล้อมชุมชนศิลปวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวไว้ดังนี้ คือเพื่อเป็นการเกื้อกูลหนุนการพัฒนาคูณภาพชีวิตและเศรษฐกิจชุมชนโดยรักษาสภาพแวดล้อมแหล่ง

^๑ ชายชาญ ปฐมกาญจนา และนรินทร์ สังข์รักษา, “แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตลาดบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม”, รายงานการวิจัย, (วารสารวิทยบริการ: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๘).

^๒ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, รายงานการประชุมประจำปี ๒๕๕๖, (กรุงเทพมหานคร: ประกาศการพิมพ์, ๒๕๕๖)

ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ศิลปกรรม โบราณคดี เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและใช้ผังเมืองเป็นกลไกประสานการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองให้เกิดความน่าอยู่และยั่งยืน ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชนสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างให้เกิดความสมดุลและการพัฒนาที่ยั่งยืน^๓

การท่องเที่ยวได้ถูกกล่าวถึงในฐานะของธุรกิจการค้าการบริการที่มีศักยภาพที่สามารถช่วยขยายการจ้างงาน การกระจายรายได้ และการหารายได้จากเงินตราต่างประเทศ และได้ถูกบรรจุให้เป็น “แนวทางเร่งด่วนในการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคม” ในประเทศไทยได้มีการจัดลำดับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวระดับจังหวัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นรูปธรรมการท่องเที่ยวประเภทหนึ่งซึ่งเน้นความสำคัญกับแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับมรดกประเพณีที่สืบทอดต่อ ๆ กันมาและวัฒนธรรมที่ดึงดูดความสนใจโดยสิ่งที่ดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวนั้นมีหลายอย่างประกอบด้วยวิถีชีวิต พิพิธภัณฑสถาน การแสดง แหล่งโบราณคดี ศิลปะ ละคร การแสดงดนตรีสากล และการแสดงดนตรีพื้นบ้าน ประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา หัตถกรรมงานฝีมือ และการกระทำอื่น ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ดังนั้นวัฒนธรรมที่นำมาใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวจึงมีความหมายรวมถึงสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นมาได้แก่สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์โบราณวัตถุ โบราณสถาน ศิลปวัตถุ พิพิธภัณฑสถาน ลักษณะการประกอบอาชีพที่มีความโดดเด่นสถานที่แสดงทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณีการเล่นพื้นเมืองต่าง ๆ งานหัตถกรรมและสินค้าในท้องถิ่นต่าง ๆ ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่เป็นต้น และประเทศไทยมีทรัพยากร “การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม” (CULTURAL RESOURCES) มากเป็นอันดับ ๓ ของภูมิภาคเอเชีย ตลาดการท่องเที่ยวในปัจจุบันได้มีการแข่งขันอย่างรุนแรงทำให้ประเทศไทยต้องปรับทิศทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้อัตลักษณ์ของประเทศ เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่ว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจำเป็นต้องเปลี่ยนบทบาทจากเดิมโดยปรับระบบการจัดการท่องเที่ยวแบบเดิมไปสู่การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเพื่อให้สอดคล้องตามแผนแม่บทการพัฒนาโลก Agenda ๒๑ ซึ่งระบุว่าในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตความสามารถในการรองรับของทรัพยากรท่องเที่ยว ในด้านต่าง ๆ เช่น สิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชน รวมถึง การรักษาเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ของชุมชน^๔ และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ(วช.) ได้กำหนดในแผนยุทธศาสตร์การวิจัยการท่องเที่ยวแห่งชาติ (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙) หน้า ๓ ว่า “ประเทศไทยควรสนับสนุนการวิจัยการท่องเที่ยวที่บูรณาการกับศาสตร์อื่น ๆ บนฐานการมีส่วนร่วมที่ผลการวิจัยเกิดจาก การปฏิบัติจริง” และต้องส่งเสริมพัฒนาให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างแท้จริงเพราะต่างประเทศ ได้สนับสนุน แนวคิดการบริการภาครัฐด้วยเครือข่ายการทำงาน หรือ Government by Network นั้น ได้ถูกยอมรับในวงกว้างโดยเฉพาะในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว ว่า

^๓ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ.๒๕๕๘-๒๕๖๐, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ๒๕๕๘).

^๔ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, การส่งเสริมการลงทุนธุรกิจท่องเที่ยวในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๘), หน้า ๘.

^๕ ยุติ นิรันดร์ตระกูล, รายงานฉบับสมบูรณ์ การจัดทำแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๕๙, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ., ๒๕๕๗), หน้า ๒.

เป็นแนวโน้มการบริหารจัดการรูปแบบใหม่ที่จะเกิดขึ้น^๖ และกำหนดให้เป็นแผนในการส่งเสริมให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวสำหรับภาคประชาสังคมนั้น จะเรียกได้ว่าเป็นภาคส่วนที่มีความสำคัญเป็นอันดับต้น เนื่องจากแนวโน้มกิจกรรมการท่องเที่ยวได้มุ่งเน้นวิถีชีวิตท้องถิ่นมากขึ้น ประชาชนและชุมชนจึงเข้ามามีบทบาทในการวางแผนและบริหารจัดการการท่องเที่ยวของพื้นที่ตนเอง

อาณาจักรล้านนา มีประวัติยาวนานตั้งแต่อาณาจักรโยนกแถบลุ่มแม่น้ำกก อาณาจักรหิรัญนครเงินยางหรือเชียงใหม่หลักฐานชัดเจนในสมัยอาณาจักรหิรัญชัยจนสู่ยุคขุนบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่เป็นราชธานีจนสู่ยุคปัจจุบันมี ๘ จังหวัดภาคเหนือตอนบนยังคงอัตลักษณ์ประจำถิ่นชัดเจนปรากฏให้เห็นทางด้านต่าง ๆ เช่น วิถีชีวิต ภูมิปัญญา ศิลปะ คติ ความเชื่อประเพณี และจารีต เป็นต้น เป็นวัฒนธรรมทั้งด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา หลักฐานทางประวัติศาสตร์ ทั้งปวงนี้กลายเป็นเอกลักษณ์ทั้งความเป็นรูปธรรมและนามธรรมยังดำรงอยู่ มีพัฒนาการไปทางธรรมชาติหรือเสริมแต่งแต่ยังคงมนต์เสน่ห์ที่อยู่ในสายเลือดของคนในท้องถิ่น มีแหล่งท่องเที่ยวด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุ และแหล่งท่องเที่ยวมากมาย เช่น วัด ชุมชน ประเพณีวัฒนธรรม อื่น ๆ มากมาย

ดังนั้นการเสริมสร้างเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในล้านนาจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งนอกเหนือจากที่จะช่วยประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวแล้วยังต้องมีการส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งเสริมเศรษฐกิจ ของชุมชน สังคมและประเทศชาติอีกด้วย

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ ศึกษาแนวคิดเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา

๒.๒ ศึกษารูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา

๒.๓ ศึกษาวิเคราะห์แนวการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในล้านนา” เพื่อศึกษาแนวคิด และรูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และเพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสนทนากลุ่ม (Focus group qualitative study) เพื่อศึกษาการเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชน

^๖ Goldsmith S. and D.Eggers W., อ้างใน, สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน, “โครงการบูรณาการอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอันดามันสู่การเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวระดับโลกบนฐานความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง”, รายงานการวิจัย, (ภูเก็ต: สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน, ๒๕๕๔).

๔. สรุปผลการวิจัย

๔.๑ แนวคิดเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนใน ล้านนา

จากการศึกษาแนวคิดเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา พบว่าการเกิดขึ้นของเครือข่ายเกิดขึ้นจาก ๓ ปัจจัย พอสรุปได้ดังนี้

๑) เกิดจากเส้นทางการท่องเที่ยว คือ เกิดจากการกำหนดให้วัดอยู่ในเส้นทางการท่องเที่ยว ทำให้หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาให้การช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกให้แก่วัดเพื่อให้วัดได้ดำเนินกิจกรรมให้บรรลุผลสำเร็จ ทั้งนี้ เมื่อวัดอยู่ในเส้นทางการท่องเที่ยวแล้ว วัดและชุมชนต่างต้องมีการบทบาทในการพัฒนาเพื่อให้วัดและชุมชนเป็นสถานที่ที่น่าสนใจ น่าดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยว ซึ่งวัดและชุมชนจำเป็นจะมีกิจกรรมการอนุรักษ์ศาสนวัตถุ ศาสนสถาน รวมถึงศิลปวัฒนธรรมประเพณี เพื่อเป็นจุดขายของวัดและชุมชน

๒) มีเอกลักษณ์ร่วมกัน เป็นเครือข่ายที่ต้องการร่วมกันอนุรักษ์วิถีปฏิบัติทั้งในด้านศาสนา ศาสนสถาน ประเพณี และวัฒนธรรม ซึ่งเครือข่ายที่เกิดขึ้นนั้น มีทั้งเครือข่ายภายในและภายนอกชุมชน อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนเอกลักษณ์ร่วมกันนั้น ต้องมีมาตรการการบริหารจัดการที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะเครือข่ายที่ต่างมารวมตัวกันนั้น อาจจะมีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกัน ดังนั้น การที่มีเอกลักษณ์ร่วมกันเพื่อให้วัดและชุมชนได้รักษาวิถีปฏิบัติเหล่านั้นให้คงอยู่ เครือข่ายทั้งหลายต้องมีสัมพันธไมตรีที่ดีต่อกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีจิตศรัทธาที่จะร่วมกันฝ่าปัญหาและอุปสรรค ให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ร่วมกัน

๓) เป้าหมายเดียวกัน คือ วัด ประชาชนในชุมชนและหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่ในการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว ต่างย่อมมีเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนเกิดรายได้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต อย่างไรก็ตาม การเกิดขึ้นของเครือข่ายโดยมีเป้าหมายเดียวกันนั้น เป็นเครือข่ายที่กว้าง เพราะมีทั้งเครือข่ายภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ภาควิชาเครือข่ายภายในชุมชนประกอบด้วยประชาชนในชุมชน โรงเรียนในบริเวณใกล้เคียง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนภาควิชาเครือข่ายภายนอกชุมชนจะเป็นส่วนของหน่วยงานภาครัฐ คือ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาประจำจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด กรมศิลปากร มหาวิทยาลัยต่าง ๆ และประชาชนในพื้นที่อื่น ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อวัดนั้น ๆ ได้เข้าร่วมเป็นภาควิชาเครือข่ายด้วยเช่นกัน

๔.๒ รูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา

๑) รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พบว่า วัดใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมกับเครือข่าย ด้วยการประสานเครือข่ายทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของที่วัดที่จะดำเนินการ ทั้งนี้ เครือข่ายของวัดต่างเป็นเครือข่ายที่มีกิจกรรมต่างประเภทกัน เป็นเครือข่ายที่สมาชิกต่างสาขา ต่างกิจกรรมกัน เข้ามาร่วมมือกัน ดำเนินกิจกรรมที่มีผลสืบเนื่องกันมา ร่วมมือประสานช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เช่น การรวมตัวกันระหว่างวัดกับหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งประกอบด้วย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาประจำจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด กรมศิลปากร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เพื่อร่วมกันจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนให้บรรลุผลสำเร็จ

กิจกรรมที่เครือข่ายร่วมกันดำเนินการกับวัดคือ การสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ อาทิ การสงฆ์พระธาตุ การไหว้พระ ๙ วัด การตักบาตร การอบรมการเข้าค่าย กิจกรรมต่าง ๆ นี้ ล้วนเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมของวัดและชุมชน ดังนั้น วัดและชุมชนต้องจัดเตรียมสถานที่ของตนเอง ให้มีความสะอาด สวยงาม และสะดวกต่อการรองรับนักท่องเที่ยว ต้องมีการบริหารจัดการภายในให้ดีขึ้น ต้องสร้างการตระหนักรู้ถึงความจำเป็นที่ต้องจัดการกับแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นจุดที่น่าสนใจเพื่อการรับรู้แก่นักท่องเที่ยว

คณะผู้วิจัยได้แยกองค์ประกอบของเครือข่ายภายในและภายนอกได้ดังนี้

ภาคีเครือข่ายภายในชุมชน ประกอบด้วย

- (๑) ประชาชนในชุมชน
- (๒) หน่วยงานภาครัฐในบริเวณใกล้เคียง ได้แก่ โรงเรียน สถาบันอุดมศึกษา
- (๓) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

ภาคีเครือข่ายภายนอกชุมชน ประกอบด้วย

- (๑) หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาประจำจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด กรมศิลปากร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏ องค์การบริหารส่วนจังหวัด
- (๒) ประชาชนในพื้นที่อื่น ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อวัดนั้น ๆ
- (๓) เครือข่ายภาคเอกชน ได้แก่ สถาบันสอนภาษา
- (๔) เครือข่ายจัดตั้งอิสระ ได้แก่ เครือข่ายเมืองเก่า จังหวัดน่าน

๒) รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ พบว่า แต่วัดจะมีจุดเด่นอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง วัดและชุมชนได้นำจุดเด่นหรือลักษณะเด่นของแต่ละวัดนั้น นำไปสู่การวางรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ คือ

(๑) มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน เช่น เป็นสถานที่ค้นพบการประดิษฐ์ของพระบรมสารีริกธาตุ และค้นพบพระพุทธรูปที่มีชื่อเสียง เป็นการมุ่งเน้นให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ในประวัติศาสตร์ โดยกลุ่มเป้าหมายได้ครอบคลุมถึงนักเรียน นักศึกษา นักท่องเที่ยว หรือประชาชนทั่วไปที่สนใจให้เข้ามาศึกษาจนเกิดเป็นองค์ความรู้

(๒) มีศาสนวัตถุที่มีชื่อเสียง เช่น พระพุทธรูปเก่าแก่

(๓) มีสถาปัตยกรรมที่แตกต่างจากวัดโดยทั่วไป เช่น มีมหาเจดีย์ที่ใหญ่ที่สุด และมีโบสถ์เป็นสีขาวทั้งหลัง หรืออุโบสถสร้างด้วยไม้ทั้งหลัง เป็นต้น

(๔) มีภูมิศาสตร์ที่ดี คือ อยู่ใจกลางเมือง และมีทางเข้า-ออก หลายทาง

(๕) มีกิจกรรมผ้านั่งอันเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์

(๖) มีกิจกรรมที่น่าสนใจ คือ การจัดงานในลักษณะอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม เช่น งานสลากภัต ประเพณีสงกรานต์ ตักบาตรดอกไม้ สงกรานต์ เทศน์มหาชาติ สันทนาธรรม การฉันทน์บริหาร

๔.๓ แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

วัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง มีจุดแข็งของการนำแผนแม่บทมาใช้ในการควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับวัด และแผนแม่บทดังกล่าวนี้ ยังสามารถช่วยลดความขัดแย้งอันเกิดจากความคิดเห็นไม่ตรงกันของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาวัด ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัด พระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง ควรเป็นการดำเนินการตามแผนแม่บทที่ได้บันทึกไว้

วัดมิ่งเมือง มีจุดแข็งคือ เป็นวัดที่มีพุทธศาสน์อยู่ใจกลางเมือง การเดินทางสะดวก อีกทั้งวัดมีประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ มีกิจกรรมที่เป็นมรดกเก่าแก่ ซึ่งสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมและเรียนรู้ประวัติศาสตร์ได้ ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดมิ่งเมือง ควรเป็นการดำเนินการตามจุดแข็งที่มี และใช้โอกาสของความสัมพันธ์อันดีจากเครือข่ายภายนอก ได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรม และสำนักงานพระพุทธศาสนา รวมถึงหน่วยงานอื่นๆ มาให้การสนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด

วัดพระแก้ว มีจุดแข็งคือ มีการส่งเสริมพระสงฆ์ศึกษาดูงานนอกพื้นที่ มีพิพิธภัณฑ์ที่จัดเก็บอุปกรณ์เครื่องใช้อันเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ใช้ศาสนสถานให้เกิดประโยชน์ มีป้ายบรรยายประวัติของวัด มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน วัดพระแก้วยังได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ถึงแม้ว่า วัดจะขาดมรดกเทศก์ที่จะทำหน้าที่ในการนำเสนอประวัติของวัด แต่วัดพระแก้วได้แก้ไข้ปัญหาโดยการจัดทำป้ายบรรยายประวัติของวัดและให้ไกด์ที่นำพานักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นผู้อธิบายความให้ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ ได้หล่อหลอมให้วัดพระแก้วเป็นวัดที่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมวัด ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าแนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระแก้ว ต้องเป็นการดำเนินการตามจุดแข็งที่มี และใช้โอกาสของความสัมพันธ์อันดีจากเครือข่ายภายนอก คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัดหน่วยงานภาครัฐอื่น ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มาสนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดได้บรรลุผลสัมฤทธิ์

วัดพระสิงห์มีจุดแข็งคือ มีวิหารและพระอุโบสถที่เป็นศิลปะล้านนาและใช้วัสดุปลูกสร้างด้วยไม้ เป็นวัดเก่าแก่ และอยู่ใกล้ศาลากลางจังหวัดอันเป็นสถานที่ถือน้ำพิพัฒน์สัตยาในอดีต และยังเป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญ อีกทั้งยังมีการจัดกิจกรรมงานของวัด และจัดงานแห่พระสิงห์ประจำปี ขณะเดียวกัน องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย ได้จัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้จังหวัดเชียงรายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยว จึงเป็นเหตุให้วัดพระสิงห์มีส่วนได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้แก่วัดด้วย

อย่างไรก็ตาม จากโอกาสของการใช้หลักบริหารของจังหวัดโดยการใช้ บ้าน วัด โรงเรียน เป็นจุดยุทธศาสตร์เพื่อการบริหารการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จะเป็นส่วนช่วยเสริมสร้างเครือข่ายให้แก่วัดพระสิงห์ด้วย ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระสิงห์ เป็นการดำเนินการตามจุดแข็งที่มี และใช้โอกาสของกลยุทธ์การบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนจังหวัด มาสนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดได้บรรลุสำเร็จต่อไป

วัดสวนดอกมีจุดแข็งคือ มีคณะกรรมการที่ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับบ้าน วัด และโรงเรียน มีการจัดเก็บข้อมูลของวัดเพื่อการวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียแล้วนำไปสู่การพัฒนาปรับปรุง มีแผนการพัฒนาหนองน้ำโบราณและกำแพงดินเก่า อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากเทศบาลด้วย ขณะเดียวกัน จุดอ่อนของวัดสวนดอกคือ ขาดเยาวชนที่จะร่วมกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมต่างๆ และนโยบายการบริหารระหว่างวัดกับชุมชนยังไม่สอดคล้องกันไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดสวนดอกต้อง

จัดทำนโยบายที่ทั้งวัดและชุมชนสามารถยอมรับได้ เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ เกิดการมีส่วนร่วมของเครือข่ายที่กว้างขึ้น

วัดพระสิงห์ วรมหาวิหารมีจุดแข็งคือ มีการประชุมประชุมเดือน มีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอก มีพระสิงห์เป็นจุดเด่นของวัดและปัจจุบันมีแนวทางที่จะนำพระสิงห์มาประดิษฐานยังโบสถ์ใหม่ที่กำลังสร้างเพื่อให้ประชาชนได้สักการบูชา มีการปรับปรุงภูมิทัศน์และมีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน ยังได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกที่ช่วยผลักดันให้เกิดถนนสายวัฒนธรรมอันเป็นการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวได้มากเที่ยวมากขึ้นดังนั้น จึงสรุปได้ว่า แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร ต้องมีการจัดประชุมอย่างสม่ำเสมอและอำนวยความสะดวกให้หน่วยงานอื่น ๆ เข้าใช้สถานที่ของวัดในการจัดการประชุม ทั้งนี้ เพื่อการเชื่อมโยงความสามัคคีของเครือข่ายให้เครือข่ายมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด

สรุปได้ว่า แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น แบ่งเป็นเครือข่ายภายในชุมชน โดยใช้แนวทางของคำว่า “บวร” หมายถึง ความร่วมมือ ระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน ขณะเดียวกัน ต้องมีการพัฒนาความรู้ของพระสงฆ์ในพื้นที่ร่วมด้วย คือจะต้องพัฒนาพระสงฆ์ให้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ด้วยการส่งเสริมให้มีการศึกษาดูงานเพื่อนำสิ่งที่เห็นควรว่าดีที่จะนำมาพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ สำหรับการสร้างเครือข่ายภายนอกชุมชน จะใช้แนวทางของการมีส่วนร่วม โดยรวบรวมสรรพกำลังของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม และเครือข่ายต้องทำงานประสานกันเป็นหนึ่งเดียวกัน ต้องมีการวางแผน เขียนเป็นแผนแม่บท มีการดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ มีการทบทวนและปรับปรุงสิ่งที่บกพร่อง จนกระทั่งบรรลุเป็นผลสำเร็จ

๔.๔ ปัญหาและอุปสรรค

จากการศึกษาวิจัยพบ อุปสรรค ปัญหาการทำงานของเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา คือ เครือข่ายภายในชุมชนขาดแคลน บุคลากรที่จะช่วยเหลืองานกิจกรรมของวัดมีไม่เพียงพอ เช่น กลุ่มเยาวชน หรือมัคคุเทศก์ที่จะให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยว ทั้งนี้ มัคคุเทศก์ส่วนใหญ่เป็นบุคลากรที่ทางเครือข่ายภายนอกจัดส่งช่วย และเมื่อหมดระยะเวลาของโครงการ จะถูกยกเลิกการให้ความช่วยเหลือ ทำให้วัดไม่สามารถที่จะสร้างมัคคุเทศก์มารองรับได้ทันเวลา และมีข้อจำกัดด้านงบประมาณสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่เกิดจากข้อกฎหมาย วัดขาดการประชาสัมพันธ์เชิงรุก และนโยบายของรัฐบาลบางคณะ ไม่เอื้อต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของวัด

๕. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

๕.๑ ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในล้านนา เสนอ
เชิงนโยบายดังนี้

๑) วัดควรส่งเสริมการเผยแพร่ข่าวสารแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้แก่นักท่องเที่ยว
ได้รับทราบอย่างทั่วถึง

๒) ควรส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดผลกระทบต่อ
สภาพแวดล้อมให้น้อยที่สุด

๕.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) วัด ควรปรับปรุงพื้นที่ภายในวัดและชุมชนให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่า

๒) วัด ควรนำระบบเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่มาใช้กับกิจกรรมของวัด

๕.๓ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรทำการศึกษาวิจัยถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และ
สิ่งแวดล้อม

๒) ควรทำการศึกษาวิจัยการควบคุมดูแลผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว

บรรณานุกรม

(๑) หนังสือ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. รายงานการประชุมประจำปี ๒๕๕๖. (กรุงเทพมหานคร: ประภาส
การพิมพ์, ๒๕๕๖).

_____. การส่งเสริมการลงทุนธุรกิจท่องเที่ยวในประเทศไทย. (กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยว
แห่งประเทศไทย, ๒๕๕๘).

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ.๒๕๕๘-๒๕๖๐.

(กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ๒๕๕๘).

(๒) งานวิจัย

ชายชาญ ปฐมกาญจนา และนรินทร์ สังข์รักษา. “แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
แบบมีส่วนร่วมของชุมชนตลาดบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม”. รายงานการ
วิจัย. (วารสารวิทยบริการ: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๘).

ยุวดี นิรันดร์ตระกูล. รายงานฉบับสมบูรณ์ การจัดทำแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์แห่งชาติ พ.ศ.

๒๕๔๘-๒๕๔๙. (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.พ., ๒๕๔๗).

สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน. “โครงการบูรณาการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอันดามันสู่การเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวระดับโลกบนฐานความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง”. รายงานการวิจัย, (ผู้เกิด: สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน, ๒๕๕๔).

ประวัติผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการ
ประวัติการศึกษา

พระครูสิริสุตานุยุต, ผศ.ดร.
พธ.บ. (พุทธศาสตรบัณฑิต)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กศ.ม. (การศึกษามหาบัณฑิต) มหาวิทยาลัยนเรศวร
พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน
โทรศัพท์ ๐๘๙- ๕๕๕๕๖๗

ตำแหน่งปัจจุบัน

ประสบการณ์การวิจัย

- ๑.งานวิจัยเรื่อง การแก้ไขปัญหาให้นักเรียนไม่จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โดยใช้ชุดการเรียนรู้, ๒๕๕๑.
- ๒.งานวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนตำบลอุโมงค์ อำเภอมือ จังหวัดลำพูน สถาบันวิจัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
๓. งานวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะด้านการศึกษา พระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมของเครือข่ายชาวพุทธ จังหวัดลำพูน, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, ๒๕๕๖.
๔. งานวิจัยเรื่อง การสืบค้นและอนุรักษ์เอกสารโบราณวัดลี้หลวง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูนเพื่อสร้างศูนย์เรียนรู้ชุมชน, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, ๒๕๕๘.
๕. งานวิจัยเรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมของหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ตำบลอุโมงค์, มหาวิทยาลัยอุโมงค์, ๒๕๕๙.
๖. งานวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการชุมชนสุขภาวะเชิงพุทธบูรณาการ ของตำบลอุโมงค์ อำเภอมือ จังหวัดลำพูน.สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๖๑.

ประวัติผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการ
ประวัติการศึกษา

พระใบฎีกาวัชชัย ไชยวุฒิ (ชยวุฒิโต)
พธ.บ. (ครุศาสตร์) สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา
เกียรตินิยมอันดับ ๑
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พธ.ม. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์ประจำ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
โทรศัพท์ ๐๘๓ - ๘๖๑๐๔๓๗

ประสบการณ์การวิจัย

๑. งานวิจัยเรื่อง การสร้างชุดแบบฝึกเสริมทักษะพื้นฐาน การอ่าน และการเขียน ภาษาบาลี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา.๒๕๕๘.
๒. งานวิจัยเรื่อง การสืบค้นและอนุรักษ์เอกสารโบราณวัดลีหลวง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์,๒๕๕๘.
๒. งานวิจัยเรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมของหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ตำบลอุโมงค์, มหาวิทยาลัยอุโมงค์, ๒๕๕๙.

ภาคผนวก ข
กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา

- สามารถนำกระบวนการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้เป็นกรณีศึกษาในการเรียนการสอน รายวิชาสถิติเบื้องต้นและการวิจัย รายวิชางานวิจัยและวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา รายวิชาการวิจัยในชั้นเรียน และรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย พร้อมทั้งสามารถประยุกต์องค์ความรู้ที่ได้รับจากงานวิจัยนี้กับการเรียนการสอนในรายวิชาพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ รายวิชาวัฒนธรรมไทย รายวิชาประวัติศาสตร์สำหรับครู รายวิชาประวัติพระพุทธศาสนา รายวิชาเทศกาลและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และรายวิชาการศึกษาท้องถิ่นเชิงประวัติศาสตร์ ในระดับปริญญาตรี ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- สามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน รายวิชาประวัติศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา และยังสามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน ในรายวิชาประวัติศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาวรรณกรรมท้องถิ่น ของโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษา ในสังกัด สพฐ. สช. ทั้งภาครัฐ เอกชน และศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

- สามารถนำผลการศึกษาไปสะท้อนข้อมูลการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว และการเสริมสร้างเครือข่ายของวัดและชุมชน เพื่อให้เข้าใจ สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และเป็นแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนและเป็นการสืบสานทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมและยั่งยืน

- สามารถนำผลการศึกษาไปวิเคราะห์ร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ เช่น การท่องเที่ยวประจำจังหวัดและหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีความต้องการจะพัฒนาศักยภาพการเสริมสร้างท่องเที่ยวของวัดและชุมชน

กิจกรรมด้านพัฒนาและส่งเสริมบทบาทของศูนย์เรียนรู้เอกสารโบราณวัดลี้หลวง

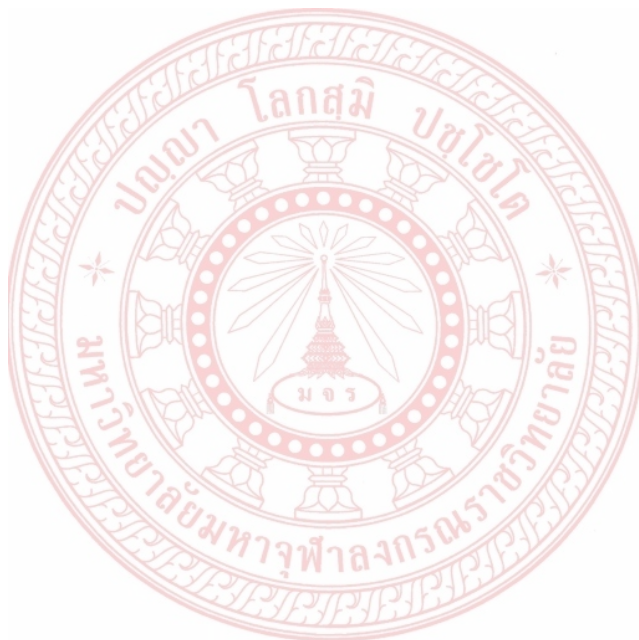
- สามารถพัฒนาและจัดกิจกรรมจากวัฒนธรรมท้องถิ่นและประเพณีเพื่อส่งเสริมให้เกิดความน่าสนใจในการท่องเที่ยว

- สามารถพัฒนาและต่อยอดการเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวของวัดและชุมชนกับพื้นที่อื่นที่มีลักษณะเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน

- สามารถนำข้อมูลการเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวของวัดและชุมชนไปเผยแพร่ให้หน่วยงาน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ให้ชุมชนตระหนัก มีจิตสำนึกในการทำงานสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นตนเอง เพื่อให้สาธารณชนได้รับรู้คุณค่าที่มีในชุมชนตนเอง

กิจกรรมด้านวิชาการ

- พัฒนาทักษะการวิจัยให้กับนิสิตทั้งระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน เพื่อเรียนรู้กระบวนการทำวิจัยและวิธีการเข้าสู่ชุมชนเพื่อให้ข้อมูลที่แท้จริง
- การเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวของวัดและชุมชนเพื่อปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ สืบสานศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นตนเอง
- ศึกษาร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อวิเคราะห์รูปแบบที่เหมาะสมกับการเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวของวัดและชุมชนให้เกิดเป็นการพัฒนาที่เหมาะสมและยั่งยืน

ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมา และผลที่ได้รับของโครงการ

**ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ**

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุ วัตถุประสงค์	โดยทำให้
๑. ศึกษาข้อมูล ปฐมภูมิ/ทฤษฎี/ภูมิ/ แนวคิดและทฤษฎี ต่างๆ ที่ใช้ในการ วิจัย	ทราบข้อมูลและการจัดการแหล่ง ท่องเที่ยวของวัดและชุมชนใน ลำนนา	ข้อที่ ๑	ทำให้สามารถวิเคราะห์ แนวคิดและทฤษฎีในการ จัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อ เสริมสร้างเครือข่ายการ จัดการท่องเที่ยวได้อย่าง ถูกต้อง
๒. การสำรวจพื้นที่ กรณีศึกษา	ทราบถึงข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการ แหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นแรงจูงใจใน การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการ ท่องเที่ยว	ข้อที่ ๒	ทำให้สามารถวิเคราะห์ ความรู้ความเข้าใจใน การศึกษารูปแบบเครือข่าย การจัดการท่องเที่ยวของวัด และชุมชนในลำนนา
๓. อ อ ก แ บ บ บ เครื่องมือ และ ตรวจสอบความ เที่ยงตรงในการ เสริมสร้างเครือข่าย การท่องเที่ยวจากผู้ ทรงคุณ	ได้แนวทาง/ข้อมูลในการศึกษา วิเคราะห์รูปแบบเครือข่ายการ จัดการท่องเที่ยวของวัดและชุมชน จากการศึกษากลุ่มเป้าหมายและ ชุมชน	ข้อที่ ๒	ทำให้ได้ความเที่ยงตรงใน การสำรวจและเก็บข้อมูลเชิง ลึกเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ ได้อย่างถูกต้องและ เหมาะสม
๔. สัมภาษณ์เชิงลึก พระสงฆ์ ชุมชน นัก ท อ ง เ ที ย ว หน่วยงาน องค์กร ในการเสริมสร้าง เครือข่ายการ ท่องเที่ยวของวัด	ทราบถึงข้อมูล ความคิดเห็นของ พระสงฆ์ ชุมชน นักท่องเที่ยว หน่วยงาน องค์กรในการเสริมสร้าง เครือข่ายการท่องเที่ยวของวัดและ ชุมชน เพื่อให้ชุมชนเกิดจิตสำนึก ส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีในท้องถิ่น	ข้อที่ ๑-๒-๓	ทำให้สามารถวิเคราะห์ถึง ความคิดเห็นพระสงฆ์ ชุมชน นักท่องเที่ยว หน่วยงาน องค์กรในการเสริมสร้าง เครือข่ายการท่องเที่ยวของ วัดและชุมชน

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลु วัตถุประสงค์	โดยทำให้
และชุมชน	ตนเอง		
๖.ข้อเสนอแนะอื่น	ทราบถึงข้อเสนอทั้งในเชิงนโยบาย และระดับปฏิบัติของพระสงฆ์ หน่วยงาน องค์กร ชุมชนและ นักท่องเที่ยวต่อการการเสริมสร้าง เครือข่ายการท่องเที่ยว ปัญหาและ แนวทางการแก้ไขเพื่อให้การ ท่องเที่ยวเกิดประสิทธิภาพและเป็น การพัฒนาแบบยั่งยืน	ข้อที่ ๑-๒-๓	ทำให้ได้ข้อเสนอแนะจาก พระสงฆ์ หน่วยงาน องค์กร และนักท่องเที่ยว อันเป็น ประโยชน์ต่อชุมชนในการ เสริมสร้างเครือข่ายการ ท่องเที่ยวที่ถูกต้องและ เหมาะสมกับท้องถิ่นตนเอง
๗. รายงานฉบับ สมบูรณ์	รายงานฉบับสมบูรณ์ที่สามารถตอบ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยทั้ง ๓ ข้อ คือ ๑. เพื่อศึกษาแนวคิดเครือข่าย การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมของวัดและชุมชนใน ลำนนา ๒. เพื่อศึกษารูปแบบเครือข่าย การจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัด และชุมชนในลำนนา ๓. เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวการ จัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของ วัดและชุมชนในลำนนา	ข้อที่ ๑-๒-๓	ได้รายงานการวิจัยที่มีคุณค่า สามารถตอบวัตถุประสงค์ ของการวิจัยและการ เสริมสร้างเครือข่ายการ ท่องเที่ยวของวัดและชุมชน ในลำนนา เพื่อให้ชุมชนได้ ตระหนักในถึงคุณค่า สืบ สานภูมิปัญญาของท้องถิ่น ในการอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม สืบต่อไป

ภาคผนวก ง เครื่องมือวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง : การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา

หัวหน้าทีมวิจัย : พระครูสิริสุตานุยุต,ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

ทุนวิจัย : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ทำไมถึงทำวิจัยเรื่องนี้ ?

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมนันทนาการที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ทั้งเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ อีกทั้งได้ศึกษาหาความรู้ทำให้เกิดโลกทัศน์กว้างไกล และเกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน การท่องเที่ยวยังเกี่ยวข้องกับธุรกิจอื่น ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อมทำให้การท่องเที่ยวจัดเป็นอุตสาหกรรมด้านการบริการ เป็นแหล่งรายได้อันดับต้น ๆ ของประเทศไทย จึงมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจอย่างมาก ทำให้สามารถกระจายรายได้ให้กับประชาชน ดังนั้นรัฐบาลทุกสมัยตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๒๐) จนถึงปัจจุบัน จึงมีนโยบายที่ชัดเจนในการส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เพื่อให้การท่องเที่ยวของประเทศไทยได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว จึงได้จัดตั้งกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เมื่อพุทธศักราช ๒๕๔๕ ให้มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การกีฬา เป็นต้น

จากรายงานขององค์การการท่องเที่ยวโลก^๑ (World Tourism Organization: WTO) คาดการณ์แนวโน้มของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโลกในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ และปี พ.ศ. ๒๕๖๓ ว่าจะมีนักท่องเที่ยวถึง ๑,๐๐๖ ล้านคนและ ๑,๕๖๑ ล้านคนโดยมีอัตราเพิ่มขึ้นร้อยละ ๔.๑๕ ต่อปีและคาดการณ์ต่อไปอีกว่าจำนวนนักท่องเที่ยวที่มายังภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกจะมีถึง ๓๙๗ ล้านคนในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ ๖.๕๕ ต่อปี และการท่องเที่ยวของไทยมีอัตราการขยายตัวสูงถึงร้อยละ ๕.๗ ต่อปีซึ่งสูงกว่าอัตราการขยายตัวของการท่องเที่ยวโลก (๔.๒๐%) จากการจัดลำดับประเทศที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติมากที่สุด ๔๐ อันดับแรกของโลก ประเทศไทยมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากเป็นอันดับที่ ๒๑ ของโลก การพยากรณ์คาดว่าจำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่เข้ามาประเทศไทยจะเพิ่มขึ้นจาก ๘.๕๙ ล้านคนในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็น ๙.๔๓ ล้านคนในปี พ.ศ. ๒๕๔๓

^๑ ข่ายชาญ ปฐมกาญจนา และนรินทร์ สังข์รักษา, “แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตลาดบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม”, รายงานการวิจัย, (วารสารวิทยบริการ: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๘).

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ มีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาเที่ยว ๑๐.๖ ล้านคนและมีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น ๒๐.๓ ล้านคนในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ และในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ๒๓.๑ ล้านคน^๒

ปัจจุบันการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มีการกำหนดแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและขนบธรรมเนียมวิถีชีวิตไทย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวที่จะสามารถเพิ่มสมรรถนะและขีดของการแข่งขันของประเทศไทยต่อประเทศคู่แข่งได้ อีกในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๐ พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๖ ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวไว้ในหัวข้อยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูและรักษาสภาพแวดล้อมชุมชนศิลปวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวไว้ดังนี้ คือเพื่อเป็นการเกื้อหนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจชุมชนโดยรักษาสภาพแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ศิลปกรรม โบราณคดี เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและใช้ผังเมืองเป็นกลไกประสานการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองให้เกิดความน่าอยู่และยั่งยืน ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชนสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างให้เกิดความสมดุลและการพัฒนาที่ยั่งยืน^๓

การท่องเที่ยวได้ถูกกล่าวถึงในฐานะของธุรกิจการค้าการบริการที่มีศักยภาพที่สามารถช่วยขยายการจ้างงาน การกระจายรายได้ และการหารายได้จากเงินตราต่างประเทศ และได้ถูกบรรจุให้เป็น “แนวทางเร่งด่วนในการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคม” ในประเทศไทยได้มีการจัดลำดับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวระดับจังหวัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นรูปธรรมการท่องเที่ยวประเภทหนึ่งซึ่งเน้นความสำคัญกับแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับมรดกประเพณีที่สืบทอดต่อ ๆ กันมาและวัฒนธรรมที่ดึงดูดความสนใจโดยสิ่งที่ดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวนั้นมีหลายอย่างประกอบด้วยวิถีชีวิต พิพิธภัณฑสถาน การแสดง แหล่งโบราณคดี ศิลปะ ละคร การแสดงดนตรีสากล และการแสดงดนตรีพื้นบ้าน ประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา หัตถกรรมงานฝีมือ และการกระทำอื่น ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ดังนั้นวัฒนธรรมที่นำมาใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวจึงมีความหมายรวมถึงสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นมาได้แก่สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์โบราณวัตถุ โบราณสถาน ศิลปวัตถุ พิพิธภัณฑสถาน ลักษณะการประกอบอาชีพที่มีความโดดเด่นสถานที่แสดงทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณีการเล่นพื้นเมืองต่าง ๆ งานหัตถกรรมและสินค้าในท้องถิ่นต่าง ๆ ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่เป็นต้น และประเทศไทยมีทรัพยากร “การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม”

^๒ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, รายงานการประชุมประจำปี ๒๕๕๖ , (กรุงเทพมหานคร: ประภาสการพิมพ์, ๒๕๕๖)

^๓ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๖๐, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ๒๕๕๘).

(CULTURAL RESOURCES) มากเป็นอันดับ ๓ ของภูมิภาคเอเชีย^๔ ตลาดการท่องเที่ยวในปัจจุบันได้มีการแข่งขันอย่างรุนแรงทำให้ประเทศไทยต้องปรับทิศทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้อัตลักษณ์ของประเทศ เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่ว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจำเป็นต้องเปลี่ยนบทบาทจากเดิมโดยปรับระบบการจัดการท่องเที่ยวแบบเดิมไปสู่การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเพื่อให้สอดคล้องตามแผนแม่บทการพัฒนาโลก Agenda ๒๑ ซึ่งระบุว่าในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตความสามารถในการรองรับของทรัพยากรท่องเที่ยว ในด้านต่าง ๆ เช่น สิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชน รวมถึง การรักษาเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ของชุมชน^๕ และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ(วช.) ได้กำหนดในแผนยุทธศาสตร์การวิจัยการท่องเที่ยวแห่งชาติ (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙) หน้า ๓ ว่า “ประเทศไทยควรสนับสนุนการวิจัยการท่องเที่ยวที่บูรณาการกับศาสตร์อื่น ๆ บนฐานการมีส่วนร่วมที่ผลการวิจัยเกิดจาก การปฏิบัติจริง” และต้องส่งเสริมพัฒนาให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างแท้จริงเพราะต่างประเทศ ได้สนับสนุน แนวคิดการบริการภาครัฐด้วยเครือข่ายการทำงาน หรือ Government by Network นั้น ได้ถูกยอมรับในวงกว้างโดยเฉพาะในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว ว่าเป็นแนวโน้มการบริหารจัดการรูปแบบใหม่ที่จะเกิดขึ้น^๖ และกำหนดให้เป็นแผนในการส่งเสริมให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวสำหรับภาคประชาสังคมนั้น จะเรียกได้ว่าเป็นภาคส่วนที่มีความสำคัญเป็นอันดับต้น เนื่องจากแนวโน้มกิจกรรมการท่องเที่ยวได้มุ่งเน้นวิถีชีวิตท้องถิ่นมากขึ้น ประชาชนและชุมชนจึงเข้ามามีบทบาทในการวางแผนและบริหารจัดการการท่องเที่ยวของพื้นที่ตนเอง

ดังนั้นการคณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการเสริมสร้างเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในล้านนา เพื่อศึกษาแนวคิดเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา เพื่อศึกษารูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา และเพื่อหาแนวทางการเสริมสร้างและพัฒนากิจการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนาให้เกิดความเข้มแข็งต่อไป

จะทำวิจัยอะไร?

^๔ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, การส่งเสริมการลงทุนธุรกิจท่องเที่ยวในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๘), หน้า ๘.

^๕ ยุวดี นิรันดร์ตระกูล, รายงานฉบับสมบูรณ์ การจัดทำแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๘-๒๕๔๙, (กรุงเทพมหานคร: มปป. ,๒๕๔๙), หน้า ๒.

^๖ Goldsmith S. and D.Eggers W., อังโน, สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน, “โครงการบูรณาการอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอันดามันสู่การเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวระดับโลกบนฐานความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง”, รายงานการวิจัย, (ภูเก็ต: สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน, ๒๕๕๔).

๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนใน
ล้านนา

๒) เพื่อศึกษารูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา

๓) เพื่อหาแนวทางการเสริมสร้างและพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและ
ชุมชนในล้านนา

ทำวิจัยแล้วจะได้อะไร?

๑) ได้ชุดความรู้เกี่ยวกับเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชน
ในล้านนา

๒) ได้รูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนต้นแบบ ในการนำไป
ประยุกต์และบูรณาการเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาวัดต่างๆในล้านนา

ลักษณะของการทำวิจัยเป็นอย่างไร?

- ๑) เป็นการถอดบทเรียนของการจัดการเครือข่ายเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัด
และชุมชน
- ๒) เป็นการระดมความเห็นเพื่อให้แนวทางการเสริมสร้างและพัฒนาการท่องเที่ยว
ธรรมของวัดและชุมชน

ดำเนินการวิจัยในพื้นที่ไหนบ้าง?

พื้นที่ในการวิจัย เป็นการศึกษาจากวัดและชุมชนเพื่อการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยว
ของวัด และชุมชนในจังหวัดน่าน จังหวัดเชียงราย และจังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย ๖ พื้นที่ คือ

- ☐ วัดพระธาตุแช่แห้ง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน
- ☐ วัดมิ่งเมือง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน
- ☐ วัดพระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
- ☐ วัดพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
- ☐ วัดสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- ☐ วัดพระสิงห์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

อธิบายความหมายเพิ่มเติม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อชมหรือสัมผัสและเรียนรู้
เอกลักษณ์ความงามของศิลปวัฒนธรรมแขนงต่างๆ ได้แก่ โบราณสถาน แหล่งประวัติศาสตร์
สถานที่สำคัญทางศาสนา ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม เทศกาล ประเพณี นาฏศิลป์และดนตรี
ภาษาและวรรณกรรม เป็นต้น โดยเน้นวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประกอบไปด้วย ๑)วัด
พระธาตุแช่แห้ง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ๒)วัดมิ่งเมือง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน ๓)วัดพระ

แก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ๔)วัดพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ๕)วัดสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๖)วัดพระสิงห์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง วัดมีการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชน โรงเรียน หน่วยงาน ภาครัฐ และเครือข่ายภาคอื่นๆ ซึ่งในการบริหารจัดการวัดเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประกอบไปด้วย การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ และการติดตามประเมินผล ของการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยว หมายถึง การระดมความเห็นเพื่อหาแนวทางการเสริมสร้างและพัฒนาเครือข่ายเพื่อการบริหารจัดการวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีความเข้มแข็ง และสามารถสร้างประโยชน์ให้แก่วัดและชุมชน ซึ่งประโยชน์ในที่นี้หมายถึง รายได้ คุณค่า ความศรัทธาเลื่อมใส และ ความตระหนักรู้ในการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมสืบต่อไป

การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion)

“การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา”

☐ วัดพระธาตุแช่แห้ง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน	วันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๐
☐ วัดมิ่งเมือง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน	วันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๐
☐ วัดพระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย	วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๑
☐ วัดพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย	วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๑
☐ วัดสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑
☐ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

ประเด็นการสนทนากลุ่มย่อย

- ๑) เอกลักษณะของวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นอย่างไร?
(ภาพรวมของวัดมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อดึงดูดการท่องเที่ยวอย่างไร)
- ๒) กระบวนการดำเนินการของเครือข่ายในการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
 - ๒.๑ ภาควิชาเครือข่ายประกอบไปด้วยใครบ้าง?
(เครือข่ายภายในชุมชน และเครือข่ายนอกชุมชน)
 - ๒.๒ เกิดการรวมตัวของเครือข่ายเหล่านี้ได้อย่างไร?
 - ๒.๓ มีกระบวนการดำเนินการจัดการของเครือข่ายอย่างไร?
 - การวางแผน
 - การตัดสินใจ
 - การดำเนินการ
 - การติดตามประเมินผล
 - ๒.๔ มีอุปสรรคปัญหาการทำงานของเครือข่ายอย่างไร?
- ๓) แนวทางการเสริมสร้างและพัฒนาเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
 - ๓.๑ แนวทางการสร้างเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรเป็นอย่างไร?
 - ๓.๒ แนวทางการเสริมสร้างและพัฒนาเครือข่ายให้เกิดความเข้มแข็งควรเป็นอย่างไร?

---->ขออนุโมทนาขอบพระคุณทุกท่านมา ณ โอกาสนี้<----

ที่ ศธ ๖๑๒๕/ว๓๙๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ๑๓๒ หมู่ ๒ ตำบลคันธง อำเภอเมือง
จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๑๕๖-๓๑๖๓

๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเมตตานูเคราะห์สัมภาษณ์และขอนิมนต์ร่วมการสนทนากลุ่ม

กราบเรียน พระเทพสิงหราชจารย์ เจ้าอาวาสวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร

ด้วยกระผมพระครูสิริสุตานุยุต,ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนและคณะ ได้รับ
อนุมัติจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ให้ทำวิจัย เรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยว
เชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา” เป็นการศึกษาวิจัยพื้นที่ในล้านนา โดยมีการคัดเลือกวัด
จำนวน ๖ วัดในเขตจังหวัดน่าน จังหวัดเชียงรายและจังหวัดเชียงใหม่ เพราะมีความสำคัญทั้งในด้าน
ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ทางด้านพระพุทธศาสนา เช่น ตำนาน ความเชื่อ และประวัติศาสตร์การ
สร้างอาณาจักรตนเองจนกระทั่งเป็นความโดดเด่นด้านศิลปะ วัฒนธรรมและจารีตประเพณี แบบแผน
ดั้งเดิมของชุมชนล้านนา และมีผู้ให้ความสนใจเข้ามาเยี่ยมชมมาศึกษาประวัติ ความเป็นมาตลอดเวลา

ดังนั้น จึงขอเมตตานูเคราะห์สัมภาษณ์และขอนิมนต์ร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus
Group Discussion) เพื่อที่คณะผู้ทำการวิจัยจะได้ศึกษาเก็บข้อมูลรายละเอียดด้านต่างๆ จึงขอ
นิมนต์ท่านพร้อมด้วยคณะหรือเครือข่ายที่มีส่วนสนับสนุนส่งเสริมการท่องเที่ยวของวัด ในวันศุกร์ที่ ๙
กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๑ เวลา ๑๕.๓๐ น. ณ วัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร

จึงกราบเรียนมาเพื่อขอสัมภาษณ์และขอนิมนต์ร่วมการสนทนากลุ่มตามวันเวลาและ
สถานที่ดังกล่าว

เรียนมาด้วยความเคารพ

พระครูสิริสุตานุยุต,ดร.
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

(พระครูสิริสุตานุยุต, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

ผู้ประสานงาน : ๑.พระใบฎีกาวิชชัย ขวัญโต โทร. ๐๘ - ๓๘๖๑ - ๐๔๓๗
๒. นายจักรพงศ์ เพ็ญเวียง โทร. ๐๘ - ๙๗๕๔ - ๕๖๕๔

ที่ ศธ ๖๑๒๕/ว๓๙๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ๑๙๒ หมู่ ๒ ตำบลต้นธง อำเภอเมือง
จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๓๕๖-๓๑๖๓

๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเมตตาอนุเคราะห์สัมภาษณ์และขอนิมนต์ร่วมการสนทนากลุ่ม

กราบเรียน พระเดชพระคุณพระสุนทรธรรมาธิบดี เจ้าอาวาสวัดมิ่งเมือง

ด้วยกระผมพระครูสุริยสุตานุยุต,ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนและคณะ ได้รับ
อนุมัติจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ให้ทำวิจัย เรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยว
เชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา” เป็นการศึกษาวิจัยพื้นที่ในล้านนา โดยมีการคัดเลือกวัด
จำนวน ๖ วัดในเขตจังหวัดน่าน จังหวัดเชียงรายและจังหวัดเชียงใหม่ เพราะมีความสำคัญทั้งในด้าน
ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ทางด้านพระพุทธศาสนา เช่น ตำนาน ความเชื่อ และประวัติศาสตร์การ
สร้างอาณาจักรตนเองจนกระทั่งเป็นความโดดเด่นด้านศิลปะ วัฒนธรรมและจารีตประเพณี แบบแผน
ดั้งเดิมของชุมชนล้านนา และมีผู้ให้ความสนใจเข้ามาเยี่ยมชมมาศึกษาประวัติ ความเป็นมาตลอดเวลา

ดังนั้นจึงขอเมตตาอนุเคราะห์สัมภาษณ์และขอนิมนต์ร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus
Group Discussion) เพื่อที่คณะผู้ทำการศึกษาจะได้ศึกษาเก็บข้อมูลรายละเอียดด้านต่างๆ จึงขอ
นิมนต์ท่านพร้อมด้วยคณะหรือเครือข่ายที่มีส่วนสนับสนุนส่งเสริมการท่องเที่ยวของวัด ในวันศุกร์ที่
๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ เวลา ๐๙.๐๐ น. วิทยาลัยสงฆ์นครน่านฯ

จึงกราบเรียนมาเพื่อขอสัมภาษณ์และขอนิมนต์ร่วมการสนทนากลุ่มตามวันเวลาและ
สถานที่ดังกล่าว

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระครูสุริยสุตานุยุต, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

ผู้ประสานงาน : ๑.พระใบฎีกาธวัชชัย ชยวุฑโฒ โทร. ๐๘ - ๓๘๖๑ - ๐๔๓๗
๒. นายจักรพงศ์ เพ็ญเวียง โทร. ๐๘ - ๙๗๕๕ - ๕๖๕๙

ที่ ศธ ๖๑๒๕/ว๓๔๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ๑๙๒ หมู่ ๒ ตำบลต้นธง อำเภอเมือง
จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๓๕๖-๓๑๖๓

๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเมตตานุเคราะห์สัมภาษณ์และขอนิมนต์ร่วมการสนทนากลุ่ม

กราบเรียน พระเดชพระคุณพระเทพสิทธินายก เจ้าอาวาสวัดพระสิงห์

ด้วยกระผมพระครูสิริสุตานุยุต,ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนและคณะ ได้รับอนุมัติจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ให้ทำวิจัย เรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา” เป็นการศึกษาวิจัยพื้นที่ในล้านนา โดยมีการคัดเลือกวัดจำนวน ๖ วัดในเขตจังหวัดน่าน จังหวัดเชียงรายและจังหวัดเชียงใหม่ เพราะมีความสำคัญทั้งในด้านท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ทางด้านพระพุทธศาสนา เช่น ตำนาน ความเชื่อ และประวัติศาสตร์การสร้างอาณาจักรตนเองจนกระทั่งเป็นความโดดเด่นด้านศิลปะ วัฒนธรรมและจารีตประเพณี แบบแผนดั้งเดิมของชุมชนล้านนา และมีผู้ให้ความสนใจเข้ามาเยี่ยมชมมาศึกษาประวัติ ความเป็นมาตลอดเวลา

ดังนั้นจึงขอเมตตานุเคราะห์สัมภาษณ์และขอนิมนต์ร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อที่คณะผู้ทำการวิจัยจะได้ศึกษาเก็บข้อมูลรายละเอียดด้านต่างๆ จึงขอ นิมนต์ท่านพร้อมด้วยคณะและเครือข่ายที่เป็นเครือข่ายจำนวน ๒ - ๓ ท่าน หรือที่เกี่ยวข้องกับวัดที่มีส่วนสนับสนุนส่งเสริมการท่องเที่ยวของวัด ในวันจันทร์ที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑ เวลา ๑๗.๐๐ น. ณ วัดพระสิงห์

จึงกราบเรียนมาเพื่อขอสัมภาษณ์และขอนิมนต์ร่วมการสนทนากลุ่มตามวันเวลาและสถานที่ดังกล่าว

ไว้ทรง
พระครูสิริสุตานุยุต,ดร.

๒๕ ๔๙.๒๕๕๑

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระครูสิริสุตานุยุต, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

ผู้ประสานงาน : ๑.พระใบฎีกาธวัชชัย ชยวุฒโฒ โทร. ๐๘ - ๓๘๖๑ - ๐๔๓๗

๒. นายจักรพงษ์ เพ็ญเวียง โทร. ๐๘ - ๔๗๕๔ - ๕๖๕๔

ที่ ศธ ๖๑๒๕/ว๓๙๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ๑๙๖ หมู่ ๒ ตำบลต้นธง อำเภอเมือง
จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๓๕๖-๓๑๖๓

๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอเมตตานุเคราะห์สัมภาษณ์และขอนิมนต์ร่วมการสนทนากลุ่ม

กราบเรียน พระเดชพระคุณพระธรรมราชาญัตริ เจ้าอาวาสวัดพระแก้ว

ด้วยกระผมพระครูสิริสุตานุยุต,ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนและคณะ ได้รับ
อนุมัติจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ให้ทำวิจัย เรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยว
เชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา” เป็นการศึกษาวิจัยพื้นที่ในล้านนา โดยมีการคัดเลือกวัด
จำนวน ๖ วัดในเขตจังหวัดน่าน จังหวัดเชียงรายและจังหวัดเชียงใหม่ เพราะมีความสำคัญทั้งในด้าน
ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ทางด้านพระพุทธศาสนา เช่น ตำนาน ความเชื่อ และประวัติศาสตร์การ
สร้างอาณาจักรตนเองจนกระทั่งเป็นความโดดเด่นด้านศิลปะ วัฒนธรรมและจารีตประเพณี แบบแผน
ดั้งเดิมของชุมชนล้านนา และมีผู้ให้ความสนใจเข้ามาเยี่ยมชมมาศึกษาประวัติ ความเป็นมาตลอดเวลา

ดังนั้นจึงขอเมตตานุเคราะห์สัมภาษณ์และขอนิมนต์ร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus
Group Discussion) เพื่อที่คณะผู้ทำการวิจัยจะได้ศึกษาเก็บข้อมูลรายละเอียดด้านต่างๆ จึงขอ
นิมนต์ท่านพร้อมด้วยคณะและเครือข่ายที่เป็นเครือข่ายจำนวน ๒ - ๓ ท่าน หรือที่เกี่ยวข้องกับวัดที่มี
ส่วนสนับสนุนส่งเสริมการท่องเที่ยวของวัด ในวันจันทร์ที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑ เวลา ๑๕.๐๐
น. ณ วัดพระแก้ว

จึงกราบเรียนมาเพื่อขอสัมภาษณ์และขอนิมนต์ร่วมการสนทนากลุ่มตามวันเวลาและ
สถานที่ดังกล่าว

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระครูสิริสุตานุยุต, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

๖๑๒๕/ว๓๙๖
มี.ศ.ที่ ๑๕๖๑๐๐๐
พระครูสิริสุตานุยุต
น.ศ. ๒๕๖๑

ผู้ประสานงาน : ๑.พระใบฎีกาธวัชชัย ชัยวุฑโฒ โทร. ๐๘ - ๓๘๖๑ - ๐๔๓๗
๒. นายจักรพงษ์ เพ็ญเวียง โทร. ๐๘ - ๙๗๕๙ - ๕๖๕๙

ที่ ศธ ๖๑๒๕/ว๓๙๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ๑๙๒ หมู่ ๒ ตำบลคันทอง อำเภอเมือง
จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๓๕๖-๓๖๖๓

๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอมติตามุทิตาพระครูสุริยสุตยานุยุต,ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนและคณะ ได้รับ

เจริญพร นายกเทศมนตรีเทศบาลนครเชียงราย

ด้วยอาตมภาพพระครูสุริยสุตยานุยุต,ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนและคณะ ได้รับ
อนุมัติจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ให้ทำวิจัย เรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยว
เชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา” เป็นการศึกษาวิจัยพื้นที่ในล้านนา โดยมีการคัดเลือกวัด
จำนวน ๖ วัดในเขตจังหวัดน่าน จังหวัดเชียงรายและจังหวัดเชียงใหม่ เพราะมีความสำคัญทั้งในด้าน
ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ทางด้านพระพุทธศาสนา เช่น ตำนาน ความเชื่อ และประวัติศาสตร์การ
สร้างอาณาจักรตนเองจนกระทั่งเป็นความโดดเด่นด้านศิลปะ วัฒนธรรมและจารีตประเพณี แบบแผน
ดั้งเดิมของชุมชนล้านนา และมีผู้ให้ความสนใจเข้ามาเยี่ยมชมมาศึกษาประวัติ ความเป็นมาตลอดเวลา

ดังนั้นจึงขอมติตามุทิตาพระครูสุริยสุตยานุยุต,ดร. และร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus Group
Discussion) เพื่อที่คณะผู้ทำการวิจัยจะได้ศึกษาเก็บข้อมูลรายละเอียดด้านต่างๆ จึงเจริญพรเชิญ
ท่านพร้อมด้วยคณะและเครือข่าย จำนวน ๒ - ๓ ท่าน หรือที่เกี่ยวข้องกับวัดที่มีส่วนสนับสนุนส่งเสริม
การท่องเที่ยวของวัด ในวันที่ ๒๒ - ๒๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑

จึงเจริญพรมาเพื่อขอสัมภาษณ์และร่วมการสนทนากลุ่มตามวันเวลาและสถานที่
ดังกล่าว

กับหัวหน้างานวิจัย ชื่องานวิจัย
ผู้อำนวยการสำนักการศึกษา
เทศบาลนครเชียงราย (ได้นับให้ข้อมูล
เกี่ยวกับพระครูสุริยสุตยานุยุต,ดร.)
ที่ออกข้อเชิญวิจัยให้ทำ ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน
คณะสงฆ์ภาค ๑๖, ๓๖๖๖๖ และ ๑๖๖๖๖

ขอเจริญพร
พระครูสุริยสุตยานุยุต,ดร.

ผู้ประสานงาน : ๑.พระใบฎีกาวิชิต ขยวฑูโต โทร. ๐๘ - ๓๘๖๑ - ๐๔๓๗
๒. นายจักรพงศ์ เพ็ญเวียง โทร. ๐๘ - ๙๗๕๔ - ๕๖๕๔

ที่ ศธ ๖๑๒๕/ว๓๙๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ๑๑๒ หมู่ ๒ ตำบลต้นธง อำเภอเมือง
จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐ โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๓๕๖-๓๑๖๓

๑๕ ธันวาคม ๒๕๖๐

เรื่อง ขอมेतตานุเคราะห์สัมภาษณ์และขอนิมนต์ร่วมการสนทนากลุ่ม

เจริญพร วัดนธรรมจังหวัดเชียงราย

ด้วยอาตมภาพพระครูสิริสุตานุยุต,ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูนและคณะ ได้รับ
อนุมัติจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ให้ทำวิจัย เรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยว
เชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา” เป็นการศึกษาวิจัยพื้นที่ในล้านนา โดยมีการคัดเลือกวัด
จำนวน ๖ วัดในเขตจังหวัดน่าน จังหวัดเชียงรายและจังหวัดเชียงใหม่ เพราะมีความสำคัญทั้งในด้าน
ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ทางด้านพระพุทธศาสนา เช่น ตำนาน ความเชื่อ และประวัติศาสตร์การ
สร้างอาณาจักรตนเองจนกระทั่งเป็นความโดดเด่นด้านศิลปะ วัฒนธรรมและจารีตประเพณี แบบแผน
ดั้งเดิมของชุมชนล้านนา และมีผู้ให้ความสนใจเข้ามาเยี่ยมชมมาศึกษาประวัติ ความเป็นมาตลอดเวลา

ดังนั้นจึงขอมेतตานุเคราะห์สัมภาษณ์และร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus Group
Discussion) เพื่อที่คณะผู้ทำการวิจัยจะได้ศึกษาเก็บข้อมูลรายละเอียดด้านต่างๆ จึงเจริญพรเชิญ
ท่านพร้อมด้วยคณะและเครือข่าย จำนวน ๒ - ๓ ท่าน หรือที่เกี่ยวข้องกับวัดที่มีส่วนสนับสนุนส่งเสริม
การท่องเที่ยวของวัด ในวันที่ ๒๒ - ๒๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑

จึงเจริญพรมาเพื่อขอสัมภาษณ์และร่วมการสนทนากลุ่มตามวันเวลาและสถานที่
ดังกล่าว

รณเจ้านัดสมศักดิ์ ดาวทอง
ขอเจริญพร
๗๐. กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลป และวัฒนธรรม
คนวัดนธรรมจังหวัดเชียงราย ให้เป็น
ผู้ให้ข้อมูล สนับสนุนและร่วมวัด
เจริญพร (พระครูสิริสุตานุยุต, ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

๑๖ ม.ค. ๖๑
(นายสมศักดิ์ ดาวทอง)

นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ รักษาการแทน

ผู้ประสานงาน : วัดพระนิมิตวิชิตวิทยายุทธโม ไทร. ๐๘ - ๓๘๖๑ - ๐๔๓๗
๒. นายจักรพงษ์ เพ็ญเวียง ไทร. ๐๘ - ๙๗๕๙ - ๕๖๕๙

ภาคผนวก จ รูปกิจกรรมการดำเนินการวิจัย

ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์

วัดพระธาตุแช่แห้ง อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน วันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๐

ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์

วัดมิ่งเมือง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน วันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๖๐

ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์

วัดพระแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๑

ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์

วัดพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๑

ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์

วัดสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

ประมวลภาพจากการสัมภาษณ์

วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑

แบบสรุปโครงการ

สัญญาเลขที่ ชื่อโครงการ หัวหน้าโครงการ	ว.๐๔๒/๒๕๖๐ การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนใน ล้านนา พระครูสิริสุตานุยุต, ผศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน โทรศัพท์ ๐๘-๕๕๕๕-๕๕๖๕ E-mail : Saman2507@gmail.com
ที่มาและความสำคัญของปัญหา การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมนันทนาการที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ทั้งเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ อีกทั้งได้ศึกษาหาความรู้ทำให้เกิดโลกทัศน์กว้างไกล และเกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน การท่องเที่ยวยังเกี่ยวข้องกับธุรกิจอื่น ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อมทำให้การท่องเที่ยวจัดเป็นอุตสาหกรรมด้านการบริการ เป็นแหล่งรายได้อันดับต้น ๆ ของประเทศไทย จึงมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจอย่างมาก ทำให้สามารถกระจายรายได้ให้กับประชาชน ดังนั้นรัฐบาลทุกสมัยตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๔ (พ.ศ.๒๕๒๐) จนถึงปัจจุบัน จึงมีนโยบายที่ชัดเจนในการส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เพื่อให้การท่องเที่ยวของประเทศไทยได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว จึงได้จัดตั้งกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เมื่อพุทธศักราช ๒๕๔๕ ให้มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การกีฬา เป็นต้น จากรายงานขององค์การท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization: WTO) คาดการณ์แนวโน้มของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโลกในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ และปี พ.ศ. ๒๕๖๓ ว่าจะมีนักท่องเที่ยวถึง ๑,๐๐๖ ล้านคนและ ๑,๕๖๑ ล้านคนโดยมีอัตราการเพิ่มขึ้นร้อยละ ๔.๑๕ ต่อปีและคาดการณ์ต่อไปอีกว่าจำนวนนักท่องเที่ยวที่มายังภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกจะมีถึง ๓๙๗ ล้านคนในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ ๖.๕๕ ต่อปี และการท่องเที่ยวของไทยมีอัตราการขยายตัวสูงถึงร้อยละ ๕.๗ ต่อปีซึ่งสูงกว่าอัตราการขยายตัวของการท่องเที่ยวโลก (๔.๒๐%) จากการจัดลำดับประเทศที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติมากที่สุด ๔๐ อันดับแรกของโลก ประเทศไทยมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากเป็นอันดับที่ ๒๑ ของโลก การพยากรณ์คาดว่าจำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่เข้ามาประเทศไทยจะเพิ่มขึ้นจาก ๘.๕๙ ล้านคนในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็น ๙.๔๓ ล้านคนในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ มีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาเที่ยว ๑๐.๖ ล้านคนและมีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น ๒๐.๓ ล้านคนในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ และในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ๒๓.๑ ล้านคน ปัจจุบันการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มีการกำหนดแผนยุทธศาสตร์การพัฒนากการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและขนบธรรมเนียมวิถีชีวิตไทย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวที่จะสามารถเพิ่มสมรรถนะและขีดของการแข่งขันของประเทศไทยต่อประเทศคู่แข่งได้ อีกในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๐ พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๖ ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวไว้ในหัวข้อยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ความสำคัญ	

กับการอนุรักษ์ฟื้นฟูและรักษาสภาพแวดล้อมชุมชนศิลปวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวไว้ดังนี้ คือเพื่อเป็นการเกื้อหนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจชุมชนโดยรักษาสภาพแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ศิลปกรรม โบราณคดี เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและใช้ผังเมืองเป็นกลไกประสานการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองให้เกิดความน่าอยู่และยั่งยืน ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชนสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างให้เกิดความสมดุลและการพัฒนาที่ยั่งยืน

การท่องเที่ยวได้ถูกกล่าวถึงในฐานะของธุรกิจการค้าการบริการที่มีศักยภาพที่สามารถช่วยขยายการจ้างงาน การกระจายรายได้ และการหารายได้จากเงินตราต่างประเทศ และได้ถูกบรรจุให้เป็น “แนวทางเร่งด่วนในการฟื้นฟูเศรษฐกิจและสังคม” ในประเทศไทยได้มีการจัดลำดับศักยภาพด้านการท่องเที่ยวระดับจังหวัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นรูปธรรมการท่องเที่ยวประเภทหนึ่งซึ่งเน้นความสำคัญกับแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับมรดกประเพณีที่สืบทอดต่อ ๆ กันมาและวัฒนธรรมที่ดึงดูดความสนใจโดยสิ่งที่ดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวนั้นมีหลายอย่างประกอบด้วยวิถีชีวิต พิพิธภัณฑสถาน การแสดง แหล่งโบราณคดี ศิลปะ ละคร การแสดงดนตรีสากล และการแสดงดนตรีพื้นบ้าน ประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา หัตถกรรมงานฝีมือ และการกระทำอื่น ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ดังนั้นวัฒนธรรมที่นำมาใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวจึงมีความหมายรวมถึงสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นมาได้แก่สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์โบราณวัตถุ โบราณสถาน ศิลปวัตถุ พิพิธภัณฑสถาน ลักษณะการประกอบอาชีพที่มีความโดดเด่นสถานที่แสดงทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณีการเล่นพื้นเมืองต่าง ๆ งานหัตถกรรมและสินค้าในท้องถิ่นต่าง ๆ ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่เป็นต้น และประเทศไทยมีทรัพยากร “การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม” (CULTURAL RESOURCES) มากเป็นอันดับ ๓ ของภูมิภาคเอเชีย ตลาดการท่องเที่ยวในปัจจุบันได้มีการแข่งขันอย่างรุนแรงทำให้ประเทศไทยต้องปรับทิศทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้อัตลักษณ์ของประเทศ เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่ว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจำเป็นต้องเปลี่ยนบทบาทจากเดิมโดยปรับระบบการจัดการท่องเที่ยวแบบเดิมไปสู่การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเพื่อให้สอดคล้องตามแผนแม่บทการพัฒนาโลก Agenda ๒๑ ซึ่งระบุว่าในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตความสามารถในการรองรับของทรัพยากรท่องเที่ยว ในด้านต่าง ๆ เช่น สิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชน รวมถึง การรักษาเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ของชุมชน และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ(วช.) ได้กำหนดในแผนยุทธศาสตร์การวิจัยการท่องเที่ยวแห่งชาติ (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙) หน้า ๓ ว่า “ประเทศไทยควรสนับสนุนการวิจัยการท่องเที่ยวที่บูรณาการกับศาสตร์อื่น ๆ บนฐานการมีส่วนร่วมที่ผลการวิจัยเกิดจาก การปฏิบัติจริง” และต้องส่งเสริมพัฒนาให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างแท้จริงเพราะต่างประเทศ ได้สนับสนุน แนวคิดการบริการภาครัฐด้วยเครือข่ายการทำงาน หรือ Government by Network นั้น ได้ถูกยอมรับในวงกว้างโดยเฉพาะในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว ว่าเป็นแนวโน้มการบริหารจัดการรูปแบบใหม่ที่จะเกิดขึ้น และกำหนดให้เป็นแผนในการส่งเสริมให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวสำหรับภาคประชาสังคมนั้น จะเรียกได้ว่าเป็นภาคส่วนที่มีความสำคัญเป็นอันดับต้น เนื่องจากแนวโน้มกิจกรรมการท่องเที่ยวได้มุ่งเน้นวิถีชีวิตท้องถิ่นมากขึ้น ประชาชนและชุมชนจึงเข้ามามีบทบาทในการวางแผนและบริหารจัดการการท่องเที่ยวของพื้นที่ตนเอง

อาณาจักรล้านนา มีประวัติยาวนานตั้งแต่อาณาจักรโยนกแถบลุ่มแม่น้ำกก อาณาจักรหริภุญไชยหรือเชียงใหม่หลักฐานชัดเจนในสมัยอาณาจักรหริภุญไชยจนสู่ยุคคนพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่เป็นราชธานีจนสู่ยุคปัจจุบันมี ๘ จังหวัดภาคเหนือตอนบนยังคงอัตลักษณ์ประจำถิ่นชัดเจน ปรากฏให้เห็นทางด้านต่าง ๆ เช่น วิถีชีวิต ภูมิปัญญา ศิลปะ คติ ความเชื่อประเพณี และจารีต เป็นต้น เป็นวัฒนธรรมทั้งด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา หลักฐานทางประวัติศาสตร์ ทั้งปวงนี้กลายเป็นเอกลักษณ์ทั้งความเป็นรูปธรรมและนามธรรมยังดำรงอยู่ มีพัฒนาการไปทางธรรมชาติหรือเสริมแต่งแต่ยังคงมนต์เสน่ห์ที่อยู่ในสายเลือดของคนในท้องถิ่น มีแหล่งท่องเที่ยวด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุ และแหล่งท่องเที่ยวมากมาย เช่น วัด ชุมชน ประเพณีวัฒนธรรม อื่น ๆ มากมาย

ดังนั้นการเสริมสร้างเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในล้านนาจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งนอกเหนือจากที่จะช่วยประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวแล้วยังต้องมีการส่งเสริมการศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งเสริมเศรษฐกิจ ของชุมชน สังคมและประเทศชาติอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของโครงการ

- ๑) ศึกษาแนวคิดเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา
- ๒) ศึกษารูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา
- ๓) ศึกษาวิเคราะห์แนวการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา

ผลการวิจัย

๑. แนวคิดเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา

จากการศึกษาแนวคิดเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา พบว่าการเกิดขึ้นของเครือข่ายเกิดขึ้นจาก ๓ ปัจจัย พอสรุปได้ดังนี้

๑) เกิดจากเส้นทางการท่องเที่ยว คือ เกิดจากการกำหนดให้วัดอยู่ในเส้นทางการท่องเที่ยว ทำให้หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาให้การช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกให้แก่วัดเพื่อให้วัดได้ดำเนินกิจกรรมให้บรรลุผลสำเร็จ ทั้งนี้ เมื่อวัดอยู่ในเส้นทางการท่องเที่ยวแล้ว วัดและชุมชนต่างต้องมีการพัฒนาเพื่อให้วัดและชุมชนเป็นสถานที่ที่น่าสนใจ น่าดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยว ซึ่งวัดและชุมชนจำเป็นจะมีกิจกรรมการอนุรักษ์ศาสนวัตถุ ศาสนสถาน รวมถึงศิลปวัฒนธรรมประเพณี เพื่อเป็นจุดขายของวัดและชุมชน

๒) มีเอกลักษณ์ร่วมกัน เป็นเครือข่ายที่ต้องการร่วมกันอนุรักษ์วิถีปฏิบัติทั้งในด้านศาสนา ศาสนสถาน ประเพณี และวัฒนธรรม ซึ่งเครือข่ายที่เกิดขึ้นนั้น มีทั้งเครือข่ายภายในและภายนอกชุมชน อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนเอกลักษณ์ร่วมกันนั้น ต้องมีมาตรการการบริหารจัดการที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะเครือข่ายที่ต่างมารวมตัวกันนั้น อาจจะมีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกัน ดังนั้นการที่มีเอกลักษณ์ร่วมกันเพื่อให้วัดและชุมชนได้รักษาวิถีปฏิบัติเหล่านั้นให้คงอยู่ เครือข่ายทั้งหลายต้องมีสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีจิตศรัทธาที่จะร่วมกันฝ่าฟันปัญหาและอุปสรรค ให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ร่วมกัน

๓) เป้าหมายเดียวกัน คือ วัด ประชาชนในชุมชนและหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่ในการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว ต่างย่อมมีเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนเกิดรายได้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

อย่างไรก็ตาม การเกิดขึ้นของเครือข่ายโดยมีเป้าหมายเดียวกันนั้น เป็นเครือข่ายที่กว้าง เพราะมีทั้งเครือข่ายภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ภาควิชาเครือข่ายภายในชุมชนประกอบด้วยประชาชนในชุมชน โรงเรียนในบริเวณใกล้เคียง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนภาควิชาเครือข่ายภายนอกชุมชนจะเป็นส่วนของหน่วยงานภาครัฐ คือ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาประจำจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด กรมศิลปากร มหาวิทยาลัยต่าง ๆ และประชาชนในพื้นที่อื่น ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อวัดนั้น ๆ ได้เข้าร่วมเป็นภาควิชาเครือข่ายด้วยเช่นกัน

๒. รูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา

๑) รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พบว่า วัดใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมกับเครือข่าย ด้วยการประสานเครือข่ายทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของที่วัดที่จะดำเนินการ ทั้งนี้ เครือข่ายของวัดต่างเป็นเครือข่ายที่มีกิจกรรมต่างประเภทกัน เป็นเครือข่ายที่สมาชิกต่างสาขา ต่างกิจกรรมกัน เข้ามาร่วมมือกัน ดำเนินกิจกรรมที่มีผลสืบเนื่องกันมา ร่วมมือประสานช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เช่น การรวมตัวกันระหว่างวัดกับหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาประจำจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด กรมศิลปากร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏ องค์กรบริหารส่วนจังหวัด เพื่อร่วมกันจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนให้บรรลุผลสำเร็จ

กิจกรรมที่เครือข่ายร่วมกันดำเนินการกับวัดคือ การสืบสานประเพณีและวัฒนธรรม ต่าง ๆ อาทิ การสงฆ์พระธาตุ การไหว้พระ ๙ วัด การตักบาตร การอบรมการเข้าค่าย กิจกรรมต่าง ๆ นี้ ล้วนเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมของวัดและชุมชน ดังนั้น วัดและชุมชนต้องจัดเตรียมสถานที่ของตนเอง ให้มีความสะอาด สว่าง และสะดวกต่อการรองรับนักท่องเที่ยว ต้องมีการบริหารจัดการภายในให้ดีขึ้น ต้องสร้างการตระหนักรู้ถึงความจำเป็นที่ต้องจัดการกับแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นจุดที่น่าสนใจเพื่อการรับรู้แก่นักท่องเที่ยว

คณะผู้วิจัยได้แยกองค์ประกอบของเครือข่ายภายในและภายนอกได้ดังนี้

ภาควิชาเครือข่ายภายในชุมชน ประกอบด้วย

(๑) ประชาชนในชุมชน

(๒) หน่วยงานภาครัฐในบริเวณใกล้เคียง ได้แก่ โรงเรียน สถาบันอุดมศึกษา

(๓) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ภาควิชาเครือข่ายภายนอกชุมชน ประกอบด้วย

(๑) หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาประจำจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด กรมศิลปากร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏ องค์กรบริหารส่วนจังหวัด

(๒) ประชาชนในพื้นที่อื่น ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อวัดนั้น ๆ

(๓) เครือข่ายภาคเอกชน ได้แก่ สถาบันสอนภาษา

(๔) เครือข่ายจัดตั้งอิสระ ได้แก่ เครือข่ายเมืองเก่า จังหวัดน่าน

๒) รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ พบว่า แต่ละวัดจะมีจุดเด่นอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง วัดและชุมชนได้นำจุดเด่นหรือลักษณะเด่นของแต่ละวัดมีนั้น นำไปสู่การวางรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ คือ

(๑) มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน เช่น เป็นสถานที่ค้นพบการประดิษฐ์ของพระบรมสารีริกธาตุ และค้นพบพระพุทธรูปที่มีชื่อเสียง เป็นการมุ่งเน้นให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ในประวัติศาสตร์ โดยกลุ่มเป้าหมายได้ครอบคลุมถึงนักเรียน นักศึกษา นักท่องเที่ยว หรือประชาชนทั่วไปที่สนใจให้เข้ามาศึกษาจนเกิดเป็นองค์ความรู้

(๒) มีศาสนวัตถุที่มีชื่อเสียง เช่น พระพุทธรูปเก่าแก่

(๓) มีสถาปัตยกรรมที่แตกต่างจากวัดโดยทั่วไป เช่น มีมหาเจดีย์ที่ใหญ่ที่สุด และมีโบสถ์เป็นสีขาวทั้งหลัง หรืออุโบสถสร้างด้วยไม้ทั้งหลัง เป็นต้น

(๔) มีภูมิศาสตร์ที่ดี คือ อยู่ใจกลางเมือง และมีทางเข้า-ออก หลายทาง

(๕) มีจิตรกรรมฝาผนังอันเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์

(๖) มีกิจกรรมที่น่าสนใจ คือ การจัดงานในลักษณะอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม เช่น งานสลากภัต ประเพณีสงกรานต์ ตักบาตรดอกไม้อสงกรานต์ เทศน์มหาชาติ สันทนาธรรม การฉันท์บวรวิหาร

๓. แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

วัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง มีจุดแข็งของการนำแผนแม่บทมาใช้ในการควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับวัด และแผนแม่บทดังกล่าวนี้ ยังสามารถช่วยลดความแออัดแอ้งอันเกิดจากความคิดเห็นไม่ตรงกันของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาวัด ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัด พระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง ควรเป็นการดำเนินการตามแผนแม่บทที่ได้บันทึกไว้

วัดมิ่งเมือง มีจุดแข็งคือ เป็นวัดที่มียุทธศาสตร์อยู่ใจกลางเมือง การเดินทางสะดวก อีกทั้งวัดมีประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ มีจิตรกรรมที่เป็นมรดกเก่าแก่ ซึ่งสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมและเรียนรู้ประวัติศาสตร์ได้ ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดมิ่งเมือง ควรเป็นการดำเนินการตามจุดแข็งที่มี และใช้โอกาสของความสัมพันธ์อันดีจากเครือข่ายภายนอก ได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรม และสำนักงานพระพุทธศาสนา รวมถึงหน่วยงานอื่นๆ มาให้การสนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด

วัดพระแก้ว มีจุดแข็งคือ มีการส่งเสริมพระสงฆ์ศึกษาดูงานนอกพื้นที่ มีพิพิธภัณฑ์ที่จัดเก็บอุปกรณ์เครื่องใช้อันเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ใช้ศาสนสถานให้เกิดประโยชน์ มีป้ายบรรยายประวัติของวัด มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน วัดพระแก้วยังได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ถึงแม้ว่า วัดจะขาดมรดกเทศก์ที่จะทำหน้าที่ในการนำเสนอประวัติของวัด แต่วัดพระแก้วได้แก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการจัดทำป้ายบรรยายประวัติของวัดและให้ไกด์ที่นำพานักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นผู้อธิบายความให้ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ ได้หล่อหลอมให้วัดพระแก้วเป็นวัดที่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมวัด ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าแนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระแก้ว ต้องเป็นการดำเนินการตามจุดแข็งที่มี และใช้โอกาสของความสัมพันธ์อันดีจากเครือข่ายภายนอก คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด หน่วยงานภาครัฐอื่น ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มาสนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดได้บรรลุผลสัมฤทธิ์

วัดพระสิงห์มีจุดแข็งคือ มีวิหารและพระอุโบสถที่เป็นศิลปะล้านนาและใช้วัสดุปลูกสร้างด้วยไม้เป็นวัดเก่าแก่ และอยู่ใกล้ศาลากลางจังหวัดอันเป็นสถานที่ถือน้ำพิพัฒน์สัตยาในอดีต และยังคงเป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญ อีกทั้งยังมีการจัดกิจกรรมงานของวัด และจัดงานแห่พระสิงห์ประจำปี ขณะเดียวกัน องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย ได้จัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้จังหวัดเชียงรายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยว จึงเป็นเหตุให้วัดพระสิงห์มีส่วนได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้แก่วัดด้วย

อย่างไรก็ตาม จากโอกาสของการใช้หลักบริหารของจังหวัดโดยการใช้ บ้าน วัด โรงเรียน เป็นจุดยุทธศาสตร์เพื่อการบริหารการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จะเป็นส่วนช่วยเสริมสร้างเครือข่ายให้แก่วัดพระสิงห์ด้วย ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระสิงห์ เป็นการดำเนินการตามจุดแข็งที่มี และใช้โอกาสของกลยุทธ์การบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนจังหวัด มาสนับสนุนให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดได้บรรลุสำเร็จต่อไป

วัดสวนดอกมีจุดแข็งคือ มีคณะกรรมการที่ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับบ้าน วัด และโรงเรียน มีการจัดเก็บข้อมูลของวัดเพื่อการวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียแล้วนำไปสู่การพัฒนาปรับปรุง มีแผนการพัฒนาหนองน้ำโบราณและกำแพงดินเก่า อีกทั้งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากเทศบาลด้วย ขณะเดียวกัน จุดอ่อนของวัดสวนดอกคือ ขาดเยาวชนที่จะร่วมกิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมต่างๆ และนโยบายการบริหารระหว่างวัดกับชุมชนยังไม่สอดคล้องกันไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดสวนดอกต้องจัดทำนโยบายที่ทั้งวัดและชุมชนสามารถยอมรับได้ เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ เกิดการมีส่วนร่วมของเครือข่ายที่กว้างขึ้น

วัดพระสิงห์ ธรรมวิหารมีจุดแข็งคือ มีการประชุมประชุมเดือน มีเครือข่ายทั้งภายในและภายนอก มีพระสิงห์เป็นจุดเด่นของวัดและปัจจุบันมีแนวทางที่จะนำพระสิงห์มาประดิษฐานยังโบสถ์ใหม่ที่กำลังสร้างเพื่อให้ประชาชนได้สักการบูชา มีการปรับปรุงภูมิทัศน์และมีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน ยังได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกที่ช่วยผลักดันให้เกิดถนนสายวัฒนธรรมอันเป็นการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวได้มากเที่ยวมากขึ้นดังนั้น จึงสรุปได้ว่า แนวทางการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดพระสิงห์ ธรรมวิหาร ต้องมีการจัดประชุมอย่างสม่ำเสมอและอำนวยความสะดวกให้หน่วยงานอื่น ๆ เข้าใช้สถานที่ของวัดในการจัดการประชุม ทั้งนี้ เพื่อการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของเครือข่ายให้เครือข่ายมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด

สรุปได้ว่า แนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น แบ่งเป็นเครือข่ายภายในชุมชน โดยใช้แนวทางของคำว่า “บวร” หมายถึง ความร่วมมือ ระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน ขณะเดียวกัน ต้องมีการพัฒนาความรู้ของพระสงฆ์ในพื้นที่ร่วมด้วย คือจะต้องพัฒนาพระสงฆ์ให้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ด้วยการส่งเสริมให้มีการศึกษาดูงานเพื่อนำสิ่งที่เห็นควรว่าดีที่จะนำมาพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ สำหรับการสร้างเครือข่ายภายนอกชุมชน จะใช้แนวทางของการมีส่วนร่วม โดยรวบรวมสรรพกำลังของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม และเครือข่ายต้องทำงานประสานกันเป็นหนึ่งเดียวกัน ต้องมีการ

วางแผน เขียนเป็นแผนแม่บท มีการดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ มีการทบทวนและปรับปรุงสิ่งที่บกพร่อง จนกระทั่งบรรลุเป็นผลสำเร็จ

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

- สามารถนำกระบวนการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้เป็นกรณีศึกษาในการเรียนการสอน รายวิชาสถิติเบื้องต้นและการวิจัย รายวิชาการวิจัยและวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา รายวิชาการวิจัยในชั้นเรียน และรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย พร้อมทั้งสามารถประยุกต์องค์ความรู้ที่ได้รับจากงานวิจัยนี้กับการเรียนการสอนในรายวิชาวัฒนธรรมไทย รายวิชาประวัติศาสตร์สำหรับครู รายวิชาประวัติพระพุทธศาสนา รายวิชาเทศกาลและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และรายวิชาการศึกษาท้องถิ่นเชิงประวัติศาสตร์ ในระดับปริญญาตรี ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- สามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน รายวิชาประวัติศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา และยังสามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน ในรายวิชาประวัติศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม รายวิชาการวรรณกรรมท้องถิ่น ของโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษา ในสังกัด สพฐ. สข. ทั้งภาครัฐ เอกชน และการศึกษาอิสระและการศึกษาตามอัธยาศัย

- สามารถนำรูปแบบการวิจัย ในส่วนของกิจกรรมการเรียนรู้ของศูนย์เรียนรู้เอกสารโบราณ วัดลี้หลวง ไปเป็นต้นแบบในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ภาษาล้านนา ในศูนย์การเรียนรู้ และในโรงเรียนต่าง ๆ เพื่อบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอน และเป็นแนวทางให้กับการตั้งชมรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมล้านนา ในหน่วยงานต่าง ๆ เช่น วัด ชุมชน สภาวัฒนธรรม และในโรงเรียน

- สามารถนำกระบวนการศึกษาวิจัยไปใช้ เป็นต้นแบบของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนต่าง ๆ ในการอนุรักษ์สำรวจ และจัดหมวดหมู่ เอกสารโบราณ โดยนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเล่มนี้ไปถ่ายทอดองค์ความรู้ในการอนุรักษ์เอกสารโบราณให้แก่วัด ชุมชน เพื่อให้ทราบถึงวิธีการเรียนรู้ และการดูแลรักษาเอกสารโบราณที่มีอยู่ตามวัดต่าง ๆ ในจังหวัดลำพูน และจังหวัดใกล้เคียง ให้ได้รับการดูแลอย่างถูกต้อง ในเรื่องการ อนุรักษ์เอกสารโบราณให้ถูกต้องตามหลักวิธีปฏิบัติ สร้างความเข้าใจในกระบวนการสำรวจ ซ่อมแซม และทำความสะอาด ตลอดจนทราบถึงวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการดูแลรักษา และทำความสะอาดเอกสารโบราณ มีความเข้าใจในการใช้งานอุปกรณ์ และการจัดเก็บฐานข้อมูลการสืบค้นโดยการสำรวจลงทะเบียนและถ่ายสำเนาอย่างเป็นระบบ ใช้วิธีการบันทึกข้อมูลเอกสารคัมภีร์ใบลานด้วยการถ่ายสำเนาภาพดิจิทัล ทั้งนี้ให้เป็นระบบง่ายต่อการสืบค้นและถูกต้องตามหลักวิชาการ ในการดำเนินการอนุรักษ์สำรวจ และจัดหมวดหมู่ เอกสารโบราณของวัด ในเขตอำเภอลี่ โดยวัดและชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งผลจากการศึกษาวิจัยนี้เป็นแรงบันดาลใจให้กับวัดชุมชนอื่น ๆ ใกล้เคียงที่เห็นผลสำเร็จในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มีส่วนเป็นแรงผลักดันในการดำเนินงานของวัด ชุมชนตนเอง โดยการดำเนินการของสภาวัฒนธรรมอำเภอลี่ จังหวัดลำพูน ที่ได้ขับเคลื่อนนโยบายที่จะอนุรักษ์สำรวจ และจัดหมวดหมู่ เอกสารโบราณของวัดในเขตอำเภอลี่ ที่อาศัยกระบวนการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์สำรวจ จากการศึกษาวิจัยเรื่องนี้

- สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการศึกษาเรียนรู้ และอ้างอิง ในเรื่องประเพณีวัฒนธรรม

ของชุมชนในภาคเหนือ ของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ โดยศึกษาผ่านรูปแบบการจัดกิจกรรมด้าน พิธีกรรมและศาสนพิธี เช่น พิธีตากธรรม พิธีสืบทอด พิธีตานเข้าใหม่ และตานหลัวหิงไฟพระเจ้า เป็นต้น เพื่อเป็นการอนุรักษ์ไว้ให้ชนรุ่นหลังได้เห็นถึงความเจริญด้านศาสนา วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของชุมชน สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และสืบทอดรักษาไว้ให้คงอยู่คู่ชุมชนตลอดไป

- สามารถนำไปเป็นต้นแบบในการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชน โดยส่งเสริมให้เป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องล้านนาศึกษา ในทุกรูปแบบ มีกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่หลากหลาย ไม่เน้นการเรียนการสอนในห้องเรียนเพียงอย่างเดียว แต่จะส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของคนชุมชนทุกภาคส่วน ทั้งยังจัดองค์ความรู้ กิจกรรมที่เหมาะสมกับทุกเพศทุกวัย จัดหาวิทยากรที่มีประสบการณ์ ความรู้ความสามารถในแต่ละสาขา ทั้งในและนอกพื้นที่ เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน

- สามารถนำไปใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมโดยชุมชน ด้วยการเป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลข่าวสารความรู้ในเรื่องล้านนาศึกษาของอำเภอ ลี้ จังหวัดลำพูน ที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในเรื่องการเรียนรู้ล้านนาศึกษา คือศึกษาถึงรากเหง้าความเป็นมาของบรรพบุรุษ จารีต ประเพณี วัฒนธรรมด้านความเป็นอยู่ และภาษา ส่งเสริมให้มีเรียนการสอนภาษา ล้านนา การเขียน การอ่าน การแปล และการจาร (เขียน) ธรรมไบลาน ตลอดจนเป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งบริการชุมชนด้านต่าง ๆ เช่น การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ ของชุมชน โดยเน้นการกระบวนการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสืบทอดมรดกภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ และเสริมสร้างจิตสำนึกในการหวงแหน เห็นความสำคัญถึงคุณค่าของประเพณีวัฒนธรรม สนใจที่จะเรียนรู้ สืบทอดและส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นต่อไปในอนาคต ที่จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืนในการร่วมกันบริหารจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยมีแนวทางไปสู่การดำเนินการสร้างศูนย์เรียนรู้เอกสารโบราณของวัดลี้หลวง

- สามารถนำไปใช้ในการบูรณาการกับการทำงานร่วมกับของชุมชน โดยอาศัยศูนย์การเรียนรู้เอกสารโบราณวัดลี้หลวง เป็นศูนย์กลางในการประชาสัมพันธ์ทุกคนสามารถเข้ามาเรียนรู้ ค้นคว้าหาความรู้ แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ของคนทุกเพศ ทุกวัย ทุก สาขาอาชีพในชุมชน มาร่วมมือในการพัฒนาดตนเองและชุมชน

- สามารถนำกระบวนการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้เป็นกรณีศึกษา เพื่อเป็นรูปแบบในการการวิจัยภาคสนาม (Field Study) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อย(Focus group) เป็นแนวทางในการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยชุมชน และการทำกิจกรรมร่วมกับวัด และชุมชน โดยใช้เวทีเสวนา แลกเปลี่ยนแนวคิด และกิจกรรมพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

- สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการศึกษาเรียนรู้ และอ้างอิง ในเรื่องประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนในภาคเหนือ ในการศึกษาวิจัยของหน่วยงาน และสถาบันการศึกษาต่าง ๆ โดยการศึกษาผ่านรูปแบบกระบวนการจัดกิจกรรมด้านพิธีกรรมและศาสนพิธี เช่น พิธีตากธรรม พิธีสืบทอด พิธีตานเข้าใหม่ และตานหลัวหิงไฟพระเจ้า เป็นต้น

การประชาสัมพันธ์

มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมและผลงานวิจัยทางอินเทอร์เน็ต <http://www.mculp.ac.th>
ส่วนการประชาสัมพันธ์ทางสิ่งพิมพ์อยู่ในระหว่างดำเนินการ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล พระครูสิริสุตานุยุต,ดร. (สมาน จนทรีสี) (หัวหน้าโครงการ)

การศึกษา - นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนคณะจังหวัดลำพูน พ.ศ. ๒๕๒๕
 -เปรียญธรรม ๕ ประโยค สำนักเรียนคณะจังหวัดลำพูน พ.ศ. ๒๕๔๖
 -ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (บริหารการศึกษา) พ.ศ. ๒๕๓๘
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 -ปริญญาโท การศึกษามหาบัณฑิต (การบริหารการศึกษา) พ.ศ. ๒๕๔๐
 มหาวิทยาลัยนเรศวร
 -ปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) พ.ศ. ๒๕๕๖
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตำแหน่ง - เจ้าอาวาสวัดป่าเหว ตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน
 - รองเจ้าคณะอำเภอมืองลำพูน จังหวัดลำพูน
 - อาจารย์ / ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สถานที่ทำงาน มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน
 ๑๙๒ หมู่ที่ ๒ ตำบลต้นธง อำเภอมือง จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐

ประสบการณ์การวิจัย

- ๑.การแก้ไขปัญหาให้นักเรียนไม่จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โดยใช้ชุดการเรียนรู้, ๒๕๔๑.
- ๒.บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน. สถาบันวิจัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
๓. การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะด้านการศึกษาพระพุทธศาสนาและศิลปวัฒนธรรมของเครือข่ายชาวพุทธ จังหวัดลำพูน,สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์, ๒๕๕๖
๔. การสืบค้นและอนุรักษ์เอกสารโบราณวัดลีหลวง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์,๒๕๕๘.
๔. กระบวนการมีส่วนร่วมของหมู่บ้านรักษาศีล๕ ตำบลอุโมงค์, มหาวิทยาลัยอุโมงค์,๒๕๕๙
๕. รูปแบบการจัดการชุมชนสุขภาวะเชิงพุทธบูรณาการของตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๖๑.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล พระใบฎีกาธวัชชัย ชยวุฒโฒ นามสกุล ไชยวุฒิ

การศึกษา

- นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนคณะจังหวัดลำพูน พ.ศ. ๒๕๕๑
- ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (ครุศาสตร์) สังคมศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๙
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) พ.ศ. ๒๕๖๑
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- กำลังศึกษา ปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) พ.ศ. ๒๕๖๑
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตำแหน่ง

- อาจารย์ประจำ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สถานที่ทำงาน มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน
๑๙๒ หมู่ที่ ๒ ตำบลต้นธง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐

ประสบการณ์การวิจัย

๑. การสร้างชุดแบบฝึกเสริมทักษะพื้นฐาน การอ่าน และการเขียน ภาษาบาลี สำหรับ
นักเรียนชั้นประถมศึกษา และชั้นมัธยมศึกษา. ๒๕๕๘

๒. การสืบค้นและอนุรักษ์เอกสารโบราณวัดลีหลวง อำเภอลี่ จังหวัดลำพูน, สถาบันวิจัยพุทธ
ศาสตร์, ๒๕๕๘.

๒. กระบวนการมีส่วนร่วมของหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ตำบลอุโมงค์ , มหาวิทยาลัยอุโมงค์, ๒๕๕๙

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล นายจันทร์สม์ ตาปูลิง

การศึกษา	- ปริญญาตรี รบ. (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชครุศาสตร์บัณฑิต	พ.ศ. ๒๕๕๒
	- ปริญญาตรี พธ.บ.(สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	พ.ศ. ๒๕๕๒
	- ปริญญาโท ศศ.ม.(พุทธศาสนาศึกษา) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	พ.ศ. ๒๕๕๗

ตำแหน่ง - อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาพระพุทธศาสนา

สถานที่ทำงาน มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน
๑๙๒ หมู่ที่ ๒ ตำบลต้นธง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐

ประสบการณ์การวิจัย

๑. การส่งเสริมความเชื่อของเด็กและเยาวชนต่อพระพุทธศาสนา
๒. รูปแบบและเทคนิคการเทศนาธรรมในสังคมสมัยใหม่
๓. การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตเยาวชนกลุ่มเสี่ยงด้วยพุทธธรรม

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล นายจักรพงษ์ เพ็ญเวียง

การศึกษา - ปริญญาตรี ครุศาสตร์บัณฑิต พ.ศ. ๒๕๓๘
สถาบันราชภัฏลำปาง

ตำแหน่ง - ผู้อำนวยการสำนักงานวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สถานที่ทำงาน มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน
๑๙๒ หมู่ที่ ๒ ตำบลต้นธง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ๕๑๐๐๐

ประสบการณ์การวิจัย

-

